

Språk i Norden

1995

NORDISK SPRÅKSEKRETARIATS SKRIFTER

1995

Sprog!
Norden

Nordisk språksekretariat	Postboks 8107 Dep N-0032 Oslo
Dansk Sprognævn	Njalsgade 80 DK-2300 København S
Finska språkbyrån	Sörnäs strandväg 25 FIN-00500 Helsingfors
Føroyska málnevndin	Málstovan Debesartrøð FR-3800 Tórshavn
Íslensk málnefnd	Aragötu 9 ÍS-101 Reykjavík
Norsk språkråd	Postboks 8107 Dep N-0032 Oslo
Oqaasiliortut/ Grønlands Sprognævn	KIIP Postbox 1029 DK-3900 Nuuk
Sámi giellalávdegoddi/ Samisk språknemnd	Nordisk samisk institutt N-9520 Kautokeino
Svenska språkbyrån, Finland	Sörnäs strandväg 25 FIN-00500 Helsingfors
Svenska språknämnden	Lundagatan 42, uppg. 5, 5. tr. S-117 27 Stockholm
Sverigefinska språknämnden	Lundagatan 42, uppg. 5, 5. tr. S-117 27 Stockholm

NORDISK SPRÅKSEKRETARIATS SKRIFTER 19

Språk i Norden Sprog i Norden 1995

*Årsskrift for Nordisk språksekretariat
og språknemndene i Norden*

Redigert av Ståle Løland (hovedredaktør), Jørgen Schack (Danmark),
Eivor Somnardahl (Finland), Kristján Árnason (Island), Åsta Nor-
heim (Norge), Birgitta Lindgren (Sverige)

NOVUS FORLAG

© Nordisk språksekretariat 1995
ISSN 0108-8270
ISBN 82-7433-029-3

Innhold

Norsk språk før og etter 28. november 1994, av <i>Kjell Venås</i>	s. 5
Genus i nye fremmedord, af <i>Erik Hansen</i>	s. 24
Lexikografi och språkvård: från Lönnrot till Suomen kielen perussanakirja (Nufinsk basordbok), av <i>Paavo Pulkkinen</i>	s. 32
GISP! og GAB! i Norden. Om nogle rodord i tegneserier, af <i>Else Bojsen</i>	s. 41
Isländsk svenska och svensk isländska, av <i>Pórarinn Eldjárn</i>	s. 59
Går det an å håndtere et flerspråklig regelverk? Erfaringer fra oversettelse av EØS-dokumenter, av <i>Jan Hoel</i>	s. 63
Femtio år med Svenska språknämnden och sedan då? av <i>Margareta Westman</i>	s. 77
Språksamarbeid i Norden 1994, av <i>Ståle Løland</i>	s. 83
Skandinavisk ordbok, av <i>Birgitta Lindgren</i>	s. 91
Årets bog - Ulla Börestam Uhlmann: Skandinaver samtaler. Språklige og interaktionelle strategier i samtal mellom danskar, normän och svenskar, af <i>Else Bojsen</i>	s. 100

Ny språklitteratur

Publikasjoner fra språknemndene	s. 106
Danmark, af <i>Vibeke Sandersen</i> og <i>Jørgen Schack</i> ...	s. 111
Finland, av <i>Peter Slotte</i> och <i>Eivor Sommardahl</i> ...	s. 122
Island, av <i>Kristján Árnason</i>	s. 124
Norge, av <i>Ståle Løland</i>	s. 127
Sverige, av <i>Birgitta Lindgren</i> och <i>Lena Moberg</i> ...	s. 134
Nye ordbøker og ordlister	s. 142
Danmark	s. 142
Finland	s.144
Island	s. 150
Norge	s. 150
Sverige	s. 152
Om forfatterne	s. 153

Norsk språk før og etter 28. november 1994

Av Kjell Venås

Bakgrunnen

I dei nordiske språknemndene har tilhøvet til EF (svensk: EG) eller EU (Europaunionen) vorte drøft ikkje så lite dei siste åra. Spørsmålet om EF og språket vart sett på dagsordenen ved det nordiske språkmøtet i Reykjavík i august 1991. Før det hadde ei nærskylld sak vorte diskutert i det same forumet. Språkmøtet i Kristiansund 1989 hadde som hovudemne nordiske språk i høve til den aukande internasjonaliseringa, og det same var framme på møtet i Svaneke på Bornholm i 1990. Frå og med 1991 har tilhøvet til EF eller no: Europaunionen vore presse-
rande. Opptaket kom eigenleg då det i 1989 vart avgjort at det skulle forhandlast om ei avtale mellom EFTA og EF. Forhandlingane førte fram til Den europeiske økonomiske samskipnaden (EØS), som gjorde det aktuelt å omsetja rettsakter for EF til norsk. I 1990 vart det skipa ei ny eining for omsetjing i Utanriksdepartementet i Oslo. Ho hadde som oppgåve å føre slike tekster over til norsk (Venås 1992).

Hausten 1991 var den politiske situasjonen at Sverige og Finland hadde søkt om medlemskap i EF. På språkmøtet i 1991 vart det vedteke å vende seg til den svenske regjeringa med ei oppmoding om å hevde svenske språklege interesser i dei vidare forhandlingane (Venås 1992:60). Det viste seg at det ikkje var grunn til noka uro på det punktet. Vidare kom møtet med ei oppmoding om at Nordisk språksekretariat skulle undersøkje kva språklege røymsler Danmark har gjort som EF-medlem. Det vart etterkomme ved at leiaren for Språksekretariatet, dansken Allan Karker, gjorde den granskinga han har gjort greie for i *Dansk i EF – en situationsrapport om sproget* (Karker 1993, jf. Venås 1993). Seinare søkte også Noreg om å bli med i det som kom til å heite Europaunionen. Forhandlingane vart sluttførte for alle landa, regjeringane godtok resultatata og la dei

fram for folket med tilråding om å røyste ja. Folkerøystingane vart haldne hausten 1994.

På tida for det nordiske språkmøtet i Stockholm i september 1994 vart folkerøystingane førebudde i alle landa. Der og ved ei nordisk veke i Oslo like etterpå heldt eg eit foredrag om språklege spørsmål som knytte seg til Noreg/Norden og Europaunionen. Det var tanken å prente ein litt tilpassa versjon av foredraget i *Språk i Norden*. Men i dag skriv vi 30. november, og det er to dagar etter at fleirtalet i Noreg sa nei til å gå inn i Europaunionen. Før det hadde Finland og Sverige sagt ja. Etter denne utviklinga vart ein del av innhaldet i foredraget mindre aktuelt, og den utgåva som følgjer her, er tilpassa den nye stoda. Noka stor ulukke er ikkje det, også fordi foredraget mitt på den nordiske veka i Oslo alt er prenta (som Venås 1994 a og b).

For Noreg med to jamstelte målformer kom det naturleg opp andre spørsmål om praksis og tilpassing til EU enn for dei andre landa. Det var dei særskilde norske vilkåra eg konsentrerte meg om i foredraget mitt og i den opphavlege artikkelversjonen.

Endå det no er språkpolitisk historie, skal eg i stutte drag nemne noko av det som vart gjort for å førebu Noreg språkleg for Europaunionen. Noko er framleis aktuelt, både fordi Noreg vil få å gjera med EU i samband med det som vonleg vil bli ei lukkeleg reforhandla EØS-avtale, og fordi eit oversyn over det som vart gjort før folkerøystinga, kan fortelja noko allment om dei særskilt norske språktilhøva i ei verd som blir meir internasjonalisert både innanfor og utanfor Europaunionen.

Spørsmålet om dei to norske målformene kom særleg inn i arbeidet som styremaktene våre gjorde for å bu Noreg for EU. I søknadstida gjekk arbeidet med å omsetja EU-relevante dokument vidare. Det vart omsett berre til bokmål, endå det heile tida vart reist krav om omsetjing til nynorsk og ført fram ein offentleg kritikk mot utelatinga. Ei folkeutgåve på vel hundre sider av EØS-avtala vart levert på nynorsk, og det vart varsla at også nynorsk skulle koma med seinare.

Norsk språk i EF og EØS

I mars 1993 skipa Kulturdepartementet ei arbeidsgruppe på

seks som fekk til oppgåve å kartleggje den rettslege situasjonen for norsk språk i EØS/EF. I mandatet var det sagt at gruppa skulle leggje «særskild vekt på at vi har to skriftspråk, nynorsk og bokmål». Elles skulle ho kartleggje korleis bruken av nasjonale språk vart praktisert av EF, og gjera greie for om EF/EØS-dokument gav signal om moglege framtidige endringar på det området. Gruppa leverte rapporten «Norsk språk i EF og EØS» i rett tid, før 18.2.1994. Han er på vel 50 sider med nokre vedlegg.

I meldinga gjorde gruppa greie for språkreglar og praksis i EF, EØS-avtala og språk, den norske språksituasjonen, drog opp eit perspektiv for språkreglane i EF, la fram synet sitt på korleis norsk ville stå ved ein eventuell medlemskap, og hadde som vedlegg ei rad viktige dokument knytte til denne saka. «Den sentrale posisjonen» skulle vera den som handelsminister Godal gav uttrykk for då forhandlingane med EF vart opna: «Norsk må få samme status som de andre EF-språkene, i samsvar med nåværende praksis.» Vidare peikte gruppa på at ikkje noko regelverk i EF ville regulere bruken av dei to målformene nynorsk og bokmål. Regjeringa la til grunn at nynorsk og bokmål skulle vera jamstelte. Endå den norske mållova var noko definitivt nytt for EF-organa, ville Noreg byggje på måljamstillinga når ein skulle setja gjennom eit vedtak om norsk som offisielt EU-språk. Det vart vist til «en beslektet situasjon»: Det er fastsett i regelverket for EF at dersom ein stat har fleire språk, skal ein ved valet mellom dei byggje på reglane i lovgjevinga i landet. Drøftinga av dette er delt i tre bolkar.

Arbeidsgruppa meinte at fordi EF ikkje hadde reglar for det norske særtilfellet, måtte spørsmåla avklarast i forhandlingane. Ved utarbeiding og autentisering av rettsakter, både forordningar og direktiv, kunne det vekslast mellom målformene. I dokument som EF lagar av eige tiltak, kunne båe målformene brukast, ingen med mindre enn 25 prosent. Om ein la prinsippa i mållova til grunn, skulle svar på innkomne brev gjevast i den målforma som sendaren hadde brukt. Det ville ikkje gje meirarbeid for omsetjingstenesta i EF. Men det aller meste frå Noreg til EF ville koma frå sentrale statsorgan, og for dei galdt ikkje § 6 i mållova. Det ville koste EU mykje å utvide omsetjingstenes-

ta til dei nye språka, men ikkje å skifte mellom nynorsk og bokmål. Ein måtte berre sjå etter at det vart tilsett folk som kunne båe målformene. Her seier rapporten: «Å beherske norsk fullstendig vil normalt bety at en oversetter må beherske begge målformer.» (s. 52) Det måtte leggjast vinn på å lære opp mange nok av gode tolkar og omsetjarar. Som kjent skal dei i tillegg til fullgod kunnskap i morsmålet sitt ha inngåande kjennskap til to eller fleire offisielle EF-språk. Utanriksdepartementet hadde nyleg vedteke at det ved omsetjinga av EF-rettsakter som trongst for EØS-avtala, skulle utviklast terminologi på nynorsk tilsvarande den som no finst på bokmål, engelsk og fransk.

Stortingsmelding nr. 40

Etter at forhandlingane mellom Noreg og EU var slutførte, la regjeringa fram stortingsmelding nr. 40 1993-94 «Om medlemskap i Den europeiske union». Det er eit omfattande dokument, men det står ikkje mykje om språk der. Meldinga har på s. 331f. tre spalter om «Norsk språk i EU» og om «Forhandlingane». Den fyrste delen orienterer på vel ei spalte om språklege tilhøve og språkleg praksis i EU. Delen om forhandlingane gjer greie for det språkpolitiske som hende mellom Noreg og EU. For Noreg var to punkt viktige. Det fyrste var å få godkjent at norsk skulle vera jamstelt med dei andre offisielle språka i samsvare med gjeldande praksis. For det andre ville ein «få aksept for likestilling mellom bokmål og nynorsk». Forhandlingane om det siste tok frå norsk side utgangspunkt i tilrådingane i rapporten «Norsk språk i EF og EØS». Det fyrste punktet vart oppfylt for Noreg som for dei andre søkjarlanda. Reint praktisk drog det med seg at Noreg måtte ha omsett eit stort omfang av regelverket for EU, og at organa i EU måtte rekruttere norske tolkar og omsetjarar.

Frå norsk side gjorde dei nøye greie for den norske språksituasjonen med «to former for samme språk: bokmål og nynorsk». Det var ikkje aktuelt å krevja at målformene skulle sjåast på som to ulike språk, men at organa skulle veksle mellom målformene. Det kunne gjerast utan auka utgifter, berre ein rekrutterte både bokmåls- og nynorskbrukarar når ein bygde opp det norske omsetjarkorpset.

Prinsippet om jamstelling mellom målformene ved norsk medlemskap vart i forhandlingsdokumenta uttrykt i ei einsegn norsk fråsegn, som «erklæring nr. 39 vedlagt Sluttakten til Tilfredseakten». Denne fråsegna hadde ordlyden:

Kongeriket Norge erklærer at bokmål og nynorsk skal være likestilt ved skriftlig bruk av norsk som offisielt språk i Felleskapets organer, slik at allmenngyldige dokumenter, korrespondanse og alminnelig informasjonsmateriale skal utarbeides på den ene eller den annen av de norske målformene.

EU-sida hadde informert omsetjingstenesta om den norske fråsegna og bede henne føre ein rekrutteringspolitikk i samsvar med det. I eit brev dagsett 21.3.94 frå generaldirektøren i Kommisjonen, Steffen Smidt, til den norske forhandlingsleiaren Eivinn Berg vart det vidare gjort framlegg om at denne saka skulle takast opp beinveges mellom norske styremakter og dei relevante organa i EU saman med gjennomføringa av andre administrative verknader av at Noreg kom med.

Vidare sa meldinga at det etter samråd mellom Kommisjonen og norske styremakter var klårt at ei prøve i norsk for søkjarar til omsetjarstillingar ville omfatte både nynorsk og bokmål. Det siste avsnittet av meldinga sa at vilkåra for å oppnå ei røyndleg jamstelling mellom dei to målformene ikkje ville stå og falle med rekrutteringspolitikken til EU. Det vart nærare presisert med at det i Utanriksdepartementet var bygt opp ein terminologibase med utgangspunkt i EF-rettsakter omsette i samband med EØS-avtala og medlemskapssøknaden. I september 1994 inneheldt basen 22 000 fagtermar på bokmål, engelsk og fransk. I samband med omsetjinga av EF-rettsakter til nynorsk skulle basen utvidast med terminologi på nynorsk. Nett dette norske poenget hadde Berlingske Tidende fanga opp, og bladet fortalde om det i ein reportasje 3.5.1994 under den noko kryptiske overskrifta «Europa gemmes på nynorsk i database».

Norsk i EU

I samband med den norske søknaden om medlemskap i EU gav

Noregs Mållag ut ein rapport med tittelen *Norsk i EU*. Samskipnaden Noregs Mållag, som arbeider for å fremja nynorsk i samfunnet, interesserte seg sterkt for tilhøvet mellom Noreg og EF før folkerøystinga i 1972 og fornya interessa ved den nye medlemskapssøknaden. Ut frå ei nokså sams meining om at tilslutnad til EF og EU ville tene nynorsk dårleg, har Noregs Mållag hatt som vedteken politikk å arbeide for å hindre at Noreg skulle gå inn som medlem. Einskilde avvikande målfolk har sjølv sagt funnest, alt etter noko nyanserte syn på dei politiske verknadene av medlemskap, og kan hende etter noko ulik vektlegging av kor viktig nynorsk er i høve til andre omsyn som ein vil ta omsyn til.

Noregs Mållag fekk økonomisk stønad av eit råd for samfunnsforskning (NORAS) for å gjera ei gransking av og koma med ei tilråding om norsk i EØS og EF (seinare EU). Då laget bad Olav Randen om å gjera arbeidet med undersøkinga, var valet av person gjort i tråd med det laget hadde stått og stod for i det europeiske spørsmålet. Olav Randen er av utdanning magister i sosiologi, men lever av å vera bonde med sau og geiter i Ål i Hallingdal. Han har markert seg i mykje samfunns- og politisk debatt med sterke synsmåtar, ofte så langt ut på venteresida som det er råd å koma. Samstundes er han også merkt av å ha gammalt hallingbondeblod i årene, noko som vil seia at han har beina fast planta på norsk jord. Sjølv karakteriserer han seg som både revolusjonær og konservativ, mest det fyrste (Dag og Tid 4.8.94). Han har vore sterkt engasjert i miljøspørsmål. Randen arbeidde med *Norsk i EU* særleg hausten 1993, og rapporten kom ut fyrst på året 1994. Det er ikkje av vegen å nemne litt om denne rapporten enno, for det han kan fortelja om korleis denne fløya såg på språksaka ved den norske medlemskapssøknaden, kan truleg kaste lys over noko av bakgrunnen for at folkerøystinga i Noreg fekk eit anna utfall enn røystingane i Finland og Sverige. Ei anna side er at somt av innhaldet framleis kan vera aktuelt for Noreg av grunnar som er nemnde ovanfor, fordi Noreg er eit land i verda (som ein tidlegare norsk statsminister ein gong sa) og eit land i Europa, og fordi vi får å gjera med EU gjennom EØS.

I forhandlingsresultatet mellom dei nordiske landa og EU

vart det godteke at kvart av språka finsk, norsk og svensk skulle få same status som offisielt EU-språk som kvart av dei tidlegare ni språka. Lik mange andre som har skrivne om dette, kom også Randen inn på kva for allment språkleg-administrative verknader utvidinga ville ha. Med dei forandringane som følgjer av at Noreg altså ikkje blir medlem, gjeld desse føresetnadene og rammevilkåra framleis. Med alle dei nordiske landa som medlemmer ville det ha vorte tolv offisielle språk i EU, og det ville ha ført til at det måtte tolkast og omsetjast frå og til tre fleire språk. Kva følgjer det ville ha for tolketenesta med 132 omsetjingsvegar (12 x 11) i staden for 72 (9 x 8), er det visst ingen som har klårt for seg. Etter den 28. november er det aktuelle talet ikkje lenger 132, men 110 (11 x 10). Ymse andre tal seier noko om dimensjonar og omfang av papir- og talemølla i den administrative verksemda. Etter ei kjelde frå 1990 nemner Randen (1994:67) at den samla EF-lovgjevinga då var kring 100 000 sider av EF-Tidende (som svarar til det dobbelte talet av A4-sider), og at rådet berre i 1992 vedtok meir enn 4000 nye forordningar. Eit par andre tal som kan illustrere omfanget, er at det er 235 tilsette i den danske omsetjingstenesta, og at heile tolke- og omsetjingstenesta for EU tek 35-40 % av administrasjonsbudsjettet. Med utvidinga vil det bli bruk for fleire tolkebur og fleire kanalar på høyretelefonane, noko som vil auke kostnadene, skapa praktiske problem og kan hende også vil bli vanskeleg for teknologien. Den svære arbeids- og dokumentmengda kan gjera språkspørsmålet så presserande at sjølve forståinga av offisielt språk må revurderast. Det vil i så fall berre skunde på det som alt finst av praksis eller utvikling i retning av at engelsk og fransk er dei to rådande EU-språka.

Dei nye medlemmene frå Norden vil i kraft av § 217 i Romatraktaten og språkforordninga frå 1958 vera inne med kvart sitt språk, og med det få vetorett mot forandringar av språkstoda. Det ligg elles i sjølve systemet at språkreglane i EU vanskeleg kan forandrast ved noko vedtak, for her vil alle på ein eller annan måte stå mot alle. Fransk har prestisje og alders tyngd, og institusjonane er lagde til fransktalande byar. Engelsk er verdsspråket og sig fram av si eiga tyngd, tysk har dei fleste EF-borgarane, og italiensk og spansk er også språk med mange

brukarar. Og kvart språk vil sjølvsagt bruke veto mot å bli spelt ut over sidelina.

Ved denne utvidinga kan ein likevel tenkje seg at det blir reist spørsmål knytte til bruken av dei nye språka. Både frå nokså høgt hald i EU og av folk som har hatt ordet i den nordiske debatten, har det vore nemnt at det måtte greie seg med skandinavisk i staden for tre nordiske språk i EU. Det ville vera naturleg å grunnkje ein slik tanke med at desse språka er så innbyrdes forstålege at det i Nordisk råd ikkje trengst tolking anna frå og til finsk. Det kan bli drege inn at engelsk var det einaste arbeidsspråket i EFTA, som dei nye medlemene kjem frå, og at engelsk har stått sterkt i EØS. Dei som rekna med at dei nye språka ville skapa samanbrot i EU, heldt også fram med å diskutere kva som kunne bli det eine nordiske språket: dansk – fordi dansk alt er inne; svensk – fordi svensk har dei fleste brukarane; eller før den 28. november 1994: norsk bokmål – fordi somme seier at det skal vera lettast å forstå. Utvidinga vil få noko å seia for alle dei offisielle språka, også dei som har vore med i EF og EU før. Stoda vil bli annleis med elleve enn med ni.

Randen skriv ein stad (s. 102) at framtidsvegen for EF er å harmonisere, ikkje berre lover og standardar for all slags produksjon, men også språk og tankar. Han hermer eit norsk statssekretærutval som gav att det dei oppfatta som målet for utdanning og opplæring i EF, på denne måten:

Utdanningens funksjoner er i første rekke å skape en høyt kvalifisert arbeidskraft som kan bidra til den økonomiske vekst og bidra til en utvikling innen EF som gjør det mulig å hevde seg i konkurransen først og fremst med USA og Japan.

Saman med dette går som eitt delmål å skapa større forståing for fellesskapet, eit nytt økonomisk medvit og ein sams EU-identitet. Eit tredje mål er å fremja mobiliteten av folk og idear.

Med bitande ironi skriv Randen (her noko fritt attgjeven) at desse statssekretærene, som hadde slik sans for det effektive og

for å tevla med USA og Japan, eingong sjølve i ei fjern fortid hadde vorte utdana i ein skule med grundtvigske perspektiv over livet, og etter ein gammal norsk modell der målet for opplæringa ikkje var noko mindre enn at elevane skulle bli gagns menneske. Då Noreg fekk ny mønsterplan for grunnskulen i 1987, vart det lagt ned eit enormt arbeid i høyrings- og omformingsrundane. I Maastricht-traktaten derimot vart dei to artiklane 127 og 128 i utdaningskapitlet ikkje sende til høyring hjå nokon, for kommisjonen og toppmøtet forma han ut slik han endeleg skulle vera.

Lat meg skyte inn i referatet av Randen, men i tråd med han, at den norske motmeldinga *Norge og EU* (s. 203) kommenterer utdaningskapitlet i Maastricht-traktaten med å seia at det er verdt å merke seg det som *ikkje* står der: Det står ingen ting om at utdanninga eller opplæringa skal gje personleg og fagleg utvikling, ingen ting om toleranse eller fagleg kvalitet. Sitat: «EFs utdanningspolitikk går i hovedsak ut på å lette tilpasninga til forandringar i næringslivet.»

Randen nemner i ein fotnote Danzin-rapporten, som det forresten vart gjeve ei minnerik innføring i på EF-møtet i København hausten 1993. Etter den er idealet eit språk der ord og uttrykksmåtar tyder det same i kvart språk, slik at dei lett kan manipulerast med av elektroniske hjelpemiddel (Danzin 1992). Slike framtidsperspektiv har Randen liten sans for: «Men då blir dei òg språk utan lukt og smak, språk som ikkje kan spegle av folks liv.» Det er verdt å hefte seg ved at ein så nøktern og veldisiplinert dansk språkforskar og kulturkoryfé som Jørn Lund nyleg har kome med tilsvarande synsmåtar på dei språklege vyane frå Danzin og gruppa hans: «Forestiller man sig en gennemført leksikal standardisering, indebærer det tillige en mental standardisering af de talende.» (Lund 1993:91)

Og for å sitere ein heil passus hjå Randen, som kan gje eit inntrykk av dei mest ironiske (og minst saklege) passasjane, for slik var også den norske EU-debatten i 1994:

Dansk og norsk og aller mest nynorsk er altså upraktisk. Men like viktig er det at språka er politisk uheldige. For dei gjer at folk kan kome til å tenkje andre tankar, til å reagere

anormalt, til å utvikle avvikande litteratur og politiske oppfatningar som kan gjere det vanskelegare for fellesskapet å hevde seg i tevlinga med USA og Japan. (s. 102f.)

Eit vidt perspektiv kjem fram ein stad der Randen skal svara på kvifor Noreg er ein nasjon. Han viser ikkje berre til nasjonalismeforskarar som Ernest Gellner, Adam Smith og dei norske Kåre Lunden og Øyvind Østerud, men også til den franske historikaren Renan, som definerte ein nasjon som ei dagleg folkerøysting: «une plesbiscite de tous les jours». Han siterer jamvel ei strofe frå ein salme av Grundtvig, før han byggjer opp til eit kjenslefyllt crescendo om det varande i å vera fødd inn i ein nasjon, når ein ser det med nordisk-skandinaviske augo:

Men blir det ikkje då eit subjektivt, individuelt spørsmål om ein høyrer til ein nasjon eller ikkje? Den som er oppvaksen i Noreg, kan ikkje velje vekk det norske. Han eller ho kan rettnok flytte til Sverige og kanskje bli meir svensk enn norsk på tjuve år og til Finland og – dersom vedkomande har lett for språk – bli meir finsk enn norsk på ti år. Men vi kan aldri bli tunisiarar eller inuitar, vi vil alltid vere framande der. Ikkje først og fremst fordi vi manglar tunisiarens pigmentproduksjon og inuitens tronge naseborer og augeopningar, særdrag som er avla fram gjennom tusenårs «survival of the fittest», men som kanskje kan kompenseras med hudkrem i det første høvet og anorakk med ulveskinnslette i det andre. Men først og fremst fordi vi manglar deira kultur og røter, grodde djupare gjennom generasjonar. Difor vil vi alltid vere framande og hjelpelause. Først neste generasjon vil få det nye landet som ein nasjon, men også dei med handikapp. (s. 116)

Norsk i EU er ei bok på 132 sider. Undertittelen er «Ei gransking av kva følgjer ei norsk tilslutning til EØS og EU kan få for norsk skriftspråk og talemål». Sidene er store, og det er mykje innhald på dei. I framstillinga av fakta er rapporten objektiv og solid, bygd på store kunnskapar om emnet, brei kjennskap til dei relevante grunnlagsdokumenta, den adminis-

trative praksisen og den politiske tilstanden i EU. I vurderingane og dei politiske avvegingane har Randen drege dei slutningane som ein skulle vente etter samfunnssynet og den tidlegare verksemda hans. Men også i dei politisk argumenterande delane blir ein slegen av dei store kunnskapane og det vide utsynet til denne sau- og geitebonden.

Språksaka sommaren 1994

Då eg sommaren 1994 vart beden av eit blad om å skrive om sjansane for norsk i EU, måtte eg tenkje på det kloke ordet av ein danske (som ikkje skal vera Kumbel eller StormP) om at det er vanskeleg å spå, særleg om framtida. At spådomar om språk ikkje er minst vanskelege, skjønner ein når ein tenkjer på det alvorlege fenomenet språkdaude (Wiggen 1995). Endå det ytterpunktet ikkje er relevant her, kan det nemnast i samband med språkkontakt og internasjonalisering, saman med ei påminning om at det finst mange nivå mellom daude og blømande liv.

Eg trur ikkje at vilkåra for språket vårt utanfor EU vil bli så ulikt stoda om vi hadde vorte med der. Internasjonaliseringa, også den språklege, vil naudsynleg nok gå sin gang. Det er noko vi må ta omsyn til og stelle oss inn etter i alle fall.

Den største utfordringa og den største vansken knytter seg truleg til om vi vil greie å halde norsk oppe på alle område der språket har vore brukt før, eller om språket vårt vil tapa visse område og eventuelt – etter Telemans (1989:20) nemningsbruk – bli eit B-språk på somme felt, men det gjeld anten vi hadde gått inn i ein politisk union eller ikkje. Dette gjer seg gjeldande i næringslivet, der det har vorte meir og meir vanleg at verksemder og store føretak bruker framandspråk fordi teknologi, handel og marknader er internasjonale. Det gjer seg gjeldande i vitenskapleg forskning, fordi innsamlinga av ny kunnskap er internasjonal, og det slår inn på høgare undervisningsteg fordi mykje faglitteratur er skriven på framande språk, og fordi studentane på grunn av internasjonale utvekslingsprogram også har andre morsmål enn norsk. Andre grunnar kan sikkert peikast ut for dei einskilde felta. Alt dette skal eg likevel ikkje gå meir inn på her, for eg har både skrive og tala om det før på

nordiske språkmøte og i nordiske blad. Noko blir likevel nemnt til slutt i denne artikkelen.

Det særlege for norsk språk innanfor EU ville ha knytt seg til bruk eller ikkje-bruk av norsk i dei ymse EU-organa, korleis bruken av norsk i desse organa eventuelt ville ha vorte, og korleis den bruken ville ha verka inn på norsk i det heile. Noko kan vi få å vita om kva vi har sloppe unna eller tapt, ved å studere røynslene som Danmark har gjort i EF i ein bolk av noko meir enn tjue år. Litteraturen om dansk i EF syner at forfattarane til dels har lagt vekt på ulike sider. Allan Karker (1993) poengterer at EU er den av alle internasjonale samskipnader der dansk verkeleg kan brukast og blir brukt, og han meiner at omsetjarane og tolkane innanfor EF-organa har brukt og bruker dansk på ein god måte. Carol Henriksen ved Universitetet i Roskilde, som har arbeidt med dette spørsmålet som etterutdanar for tolkar i Brussel, har drege fram nokre tvilsame sider ved bruken av dansk og ved vilkåra for å bruke dansk i Brussel og tilsvarende stader (Henriksen utan år og 1991). Ein annan dansk forskar, Ole Togeby (1991), har brukt dansk EU-språk til å illustrere vanskanane med å omsetja. For å kople Carol Henriksen til den norske debatten og det eg nettopp har gjort greie for, så var ho sommaren 1994 hovudtalar på landsmøtet i Noregs Mållag. Det kan vel hende at ulik allmennpolitisk haldning og tilnærming har hatt noko å seia for ulik vektlegging og tolking hjå dei danske granskarane. I så fall er det noko vi er kjende med også på det norske berget, ikkje minst i EU-debatten vår. Det vi kan seia visst, er at dansk ikkje er noko hovudspråk i Brussel eller andre stader nede på kontinentet. Det ville heller ikkje norsk ha vorte.

Ein norsk kommentator, den tidlegare kulturministeren Lars Roar Langslet (1994) drog frå den etterdepartementale utviklingsposten sin dansk inn i debatten saman med ei allmenn utsegn om kulturverdien av det EU vil føre inn på oss av språk. Som dette sitatet syner, set han ikkje den litteraturen høgt:

Andre advarer mot det voldsomme press som våre to sprog ville komme under i EU. Hva slags press? EUs eneste befattning med sprog er at EU-dokumenter må oversettes, selv

når nesten ingen leser dem. For norsk sprog og skriftkultur er det like irrelevant som dagens strøm av rundskriv fra departementene. Har noen sett at danske forfattere skriver dårligere dansk etter at Danmark kom inn i EF?

Det særleine for norsk, anten ein jamfører med dansk og svensk eller med EU-språk i det heile, er som nemnt tilhøvet mellom nynorsk og bokmål, slik det er regulert i mållova. Så lenge norsk medlemskap i EU var mogeleg, var det forvitneleg å sjå korleis styremaktene våre stelte seg til mållova, ut frå alvoret dei la for dagen då dei presenterte den saka i Brussel. Ein fekk sjå korleis dei tenkte seg at mållova ville verke om ho altså skulle praktiserast i internasjonale organ utanfor Noreg. Det er nokså velkjent at mållova er vanskeleg å etterleva her i landet. Korleis skulle ein ta vanskane med mållova når ho skulle gjennomførast utanlands? For det fyrste heldt vi det for sjølvstakt at EU ikkje ville rekne med meir enn eitt norsk språk, og det slo til. Det skulle vera eit indre norsk spørsmål å handtere tilhøva innanfor norsk og eventuelt å setja mållova ut i livet i EU.

Sommaren 1994 kom det eit førebod om ei viss side av dette. Det norske språklege mangfaldet såg nemleg ut til ha vorte vakkert introdusert i EU då, på det Dagsrevyen 11.7.94 kalla «brei hedmarksdialekt». Det var ved eit møte finansministrane i EU hadde i Brussel. Ei rekkje av meldingar som dei spesielt interesserte blada Dag og Tid og Norsk Tidend kom med om sommaren, tyktest å bera bod om at dei i Brussel då var intenst opptekne av å tryggje gjennomslag for den norske mållova i EU. Somme som følgde med, kjende nok at dei ikkje måtte lata seg riva med av den gode trua i meldingane, for det kunne snart syne seg at ein var for godtruen. Men det var tankevekkjande for interesserte nynorskfolk at styremaktene våre ei tid let til å vera mykje meir opptekne av å gjennomføre mållova i Brussel enn i Oslo.

Det var ymist anna å vera skeptisk til. I nr. 2 for 1994 av Norsk Tidend (29.6.), meldingsblad for Noregs Mållag, kunne ein lesa at kvar av dei europeiske tolkane som skulle formidle norsk til EU-organa, hadde «perfekte kunnskapar i minst fem

språk», og dei hadde «imponerende» norskkunnskapar. Desse tolkane hadde heller ikkje særlege vanskar med å skjønna norske dialektar, endå dialektane på Møre rett nok ikkje skulle vera så heilt enkle å baske med. I alle fall hadde han som skreiv om dette, gode voner om at det skulle rette seg fordi tolkane ut på sommaren skulle på eit fire vekers intensivkurs i Oslo og der kom til å høyre «dialektar «live» [!] på gata». Dette galdt altså folk som skulle omsetja til andre språk frå norsk tale. Eg er ikkje heilt trygg på at ikkje viktige nyansar i den politiske budskapet kunne bli borte, og det budskapet frå fleire enn politikarar frå Møre og Romsdal. Der ville vel Talleraas ha vore ei verre nøtt enn Bondevik (som forresten alt har ein periode som utanriksminister å sjå attende på). I farten var det dei to politikarane eg kom på frå det vanskelege fylket.

Om vi hadde kome med i EU, måtte dei i Brussel (og andre EU-hovudstader) ha produsert mengder av omsetjingar til norsk frå hovudspråka fransk og engelsk. Det same har dei drive med i UD her i landet i lang tid. Om det arbeidet kan vi fyrst slå fast at produksjonen til no har vore berre på bokmål. Freistnader på å minne om mållova har vore like verknadslause som freistnadene på å få OL-arrangørane på Lillehammer til å bruke nynorsk der. Jamvel undervisningsmaterieil for skulen sende OL-arrangørane berre på bokmål, og det også til nynorskskular. Då dei vart minte om at det finst elevar som har nynorsk til opplæringsmål, var dei sjølv sagt ikkje uviljuge til å laga tilfang på nynorsk. Men det var dessverre ikkje mogeleg, for det eine fordi dei ikkje hadde pengar, og for det andre fordi det var mindre aktuelt: Olympiaden var nemleg over før det kunne bli gjort noko for å rette på skeivskapen og uretten. Det var noko rart at det då, etter som det lyddest, skulle bli noko reint anna i Brussel. Etter meldingar i Dag og Tid såg ut til å bli reint eineståande vilkår for folk som kunne omsetja til norsk, og kunnskapar i nynorsk var særleg vektlagde. Mistrua ein kjende til slike meldingar, bygde på solide røynsler frå eit liv med mållova her heime.

Finansminister Sigbjørn Johnsen tala altså «brei hedmarksdialekt» på eit viktig møte i Brussel. Noka snøgg og spontan forståing kunne han ikkje rekne med. Om budskapet hans skul-

le gå inn, laut han i staden lite på tolkane som formidla han vidare. Det skulle ikkje vera vanskeleg å finne tilfang til å underbygge ein påstand om at tolking er så vanskeleg at tolkar ikkje alltid er å lite på, endå om dei ikkje har tilleggsproblem fordi det trengst spesiell kompetanse i dialektar. Ein talar som skal ta omsyn til at tolkar skjønner og omset rett, vil gjerne måtte skjera ned på talemåten. Det tarv ikkje politiske talarar i USA og Japan, og det var då dei landa vi skulle tevla med som EU-partnarar. Røynslene andre land har gjort til no, syner at det i mange høve vil vera naudsynt for ein politikar ute i Europa å kunne bruke eitt eller fleire hovudspråk, om han eller ho skal gjera seg gjeldande slik det er ynskjeleg. Om dei ni offisielle språka er like, er det nokre som er likare enn dei andre. Det gjev grunn til ettertanke at dugleik i framande språk var ved å bli ein føresetnad for å kunne gjera like for seg som norsk politikar. At det kan vera vanskeleg nok å drive politikk på morsmålet, skulle vi ikkje leite lenge etter døme på. Mykje av den internasjonale politiske infrastrukturen, i Brussel og andre stader, blir forresten lagd til rette ikkje i møterom og ved offisielle forhandlingar, men i korridorane, slik det var i Stortinget då Nils Kjær skreiv *Det lykkelige valg*. Der og på bankettane kjem ein ikkje langt med anten Hedmarks- eller Frogner-dialekt. Eg går ikkje vidare med dette, for det er meir eit allment politisk enn eit språkleg eller språkpolitisk spørsmål.

Utanfor Europaunionen

Etter år i uvisse som munna ut i ein lang sommar og haust i strid og kamp og i eit spennande val, vart det klårt at Noreg skal vera utanfor Europaunionen. Den avgjerda bergar oss likevel ikkje frå å måtte leva med eit språkpress utanfrå. Internasjonaliseringa, også av språk og annan kultur, vil gå sin gang. Påverknaden frå angloamerikansk språk og kultur slår ulikt inn på ymse samfunnsområde, og det gjer noko av den usemja som i dag finst om kvar vi står og går. Somme språkfolk som les skjønnlitteratur og artikkelstoff i aviser og tel prosentar av ordmassen der, er ikkje særleg imponerte eller skremde av det dei finn eller ser. Dei kan nok ha rett på éin måte, endå om dei tek i miss på andre måtar. I alle høve må ein hugse på at særskilde

område av samfunnslivet og språklivet er mykje meir utsette enn andre.

Det har etter kvart vorte meir og meir klart at det er situasjonen på visse område der engelsk trengjer fram, som kan gje grunn til otte, meir enn den påverknaden og det presset som alle må leggje merke til. Frå 1989 har Norsk språkråd arbeidet imot det rådet ser på som uturvande og uheldig framandspråksbruk i norsk gjennom eit særskilt tiltak som har vore kalla Aksjonen for språkleg miljøvern. Moralsk og økonomisk stønad til arbeidet har kome frå Kulturdepartementet under statsrådar i fleire regjeringar. Denne aksjonen er velkjend, så eg skal ikkje gå mykje inn på korleis arbeidet har vorte drive. Eg vil likevel nemne det tiltaket som kan hende har vorte best motteke av ålmenta og har gjeve mest spontan oppfølging: arbeidet for å få folk til å bruke norske namn og nemningar på verksemdar av ymse slag. Med to valde døme har det vore om å gjera å få namnsetjarar til ikkje å kalle det nye hotellet Heartbreak (men noko anna) og til å kalle frisørsalongen Villlokk og ikkje Hearshop (!). Dette arbeidet har engasjert rettenkjande menneske mange stader i landet gjennom år no.

For å få større kunnskap om stoda på eit visst felt har Norsk språkråd gjort eit utprøvande tiltak, som eg skal nemne noko om. Hausten 1992 vedtok styret i Språkrådet å undersøkje korleis det er med framandspråksbruk på området forskning og høgare utdanning. Bakgrunnen var meldingar om at engelsk i aukande grad blir brukt som munnleg undervisningsspråk i visse tekniske fag og samstundes meldingar om ymse slags reaksjonar på dette. Språkrådet sende ut eit spørjeskjema til alle universitet og høgskular i landet. Ikkje alle dei spurde svara, men det kom trass alt inn svar frå 218 undervisningsinstitusjonar, som saman står for undervisninga til 96 222 studentar, det vil seia om lag 60 % av studentmassen. Av studentane er 3 % frå land utanfor Skandinavia.

Ikkje uventa er engelsk det framandspråket som blir brukt mest i undervisninga (97 % av framandspråksundervisninga). Som grunn blir særskilt utanlandske førelesarar eller utanlandsk faglitteratur nemnde. Fagtilhøyrsla hadde mest å seia for bruken av framandspråk. I økonomiske fag stod engelsk særleg

sterkt. Dei har 10 % av all undervisning, men svarar for 34 % av framandspråksundervisninga. Motsett hadde lærarstudentane, som er den største faggruppa, 19 % av studentane og 1 % av framandspråksbruken. Ved eksamen vart framandspråk mest brukt fordi somme studentar rådde dårleg med norsk. Litt under ein halv % hadde engelsk til munnleg eksamen, og litt under 2 % hadde skriftleg eksamen på engelsk. Ved nokre lærestader vart det brukt engelsk fordi studiet førte fram til ein utanlandsk grad. Ein notert auke av framandspråksbruken i 1994 skal ha som grunn den aukande massen av ikkje-skandinaviske studentar som kjem til oss gjennom ERASMUS-programmet.

Norsk språkråd har gjennom lang tid arbeidt med planar om ein konferanse for å vinne større kunnskap om språktilhøva på ymse område av samfunnslivet. Etter ei lang og mødesam planlegging vart denne konferansen halden på Lysebu 13.9.94 under nemninga «Norsk som framtidsspråk i arbeidsliv og næringsliv». Med denne konferansen ville Norsk språkråd rette søkjelyset mot det mogelege framtidsperspektivet at framandspråket engelsk kan overta som bruksspråk i viktige delar av norsk arbeids- og næringsliv. Det hadde lukkast å få 70-80 travelt opptekne folk frå ei rad samfunnsområde til å møte fram. Andre hadde meldt om stor interesse for emnet, men hadde nok ikkje prioritert konferansen i samsvar med interessa. Likevel må resultatet av konferansen seiast å vera svært bra, og det vil jamvel seia betre enn dei som stelte med han i rådet, hadde våga å vone. Her er det ikkje plass til å gje noka utførleg melding om det konkrete opplegget og gjennomføringa. I staden må eg vise til rapporten frå konferansen, som vil koma ut som eit nummer i ein ny skriftserie utgjeven av Norsk språkråd. Etter planen i desember 1994 skal han innehalde opnings- og avslutningsorda til leiaren for Norsk språkråd, professor Tove Bull, og vidare ni foredrag, tre på kvart av dei tre emneområda som var sette opp: «Norsk og engelsk i arbeidsliv og næringsliv», «Praktiske problem og behov» og «Hvilke tiltak kan og bør settes i verk?».

To av dei mest forvitnelege innslaga på konferansen kom frå folk som arbeider «på gølvvet», men på ulike golv i noko ulike verksemdar. Tillitsvald Jørn Egil Bøe frå Norsk Olje og

Petrokjemisk Fagforbund/Mærsk Drilling fortalde om «Engelsk som kvardagsproblem på golvplan på ein norsk arbeidsplass». Han kom med slåande opplysningar om framandspråksbruk som problem på fire felt: for tryggleiken, for det faglege arbeidet, for arbeidsmiljøet og for det sosiale miljøet. Redaktør Harald Rise, som har arbeidt som informasjonssjef i Ulstein-konsernet fortalde om korleis dette konsernet arbeider for å utnytte tradisjonane i det lokale miljøet til beste for verksemda, ikkje minst ved å søkje samarbeid med skulen alt frå tredje klasse i folkeskulen. Festet i den heimlege kulturen er noko dei så byggjer på også når dei vender seg utover mot verdsmarknaden, der engelsk sjølvstøtt er heilt naudsynt. Nett det at denne verksemda ligg utanfor dei store sentruma, gjer henne kanskje særskilt interessant. Einar Flydal, forskar ved Televerket, gjorde greie for nyvinningar i datateknologien og presenterte mellom anna ein bilettelefon med norsk tekst.

Litteratur:

- Aftenposten* for 6.9.1994. Morgonutgåva. Oslo.
- Avtale om Det europeiske økonomiske samarbeidsområdet*. Uoffisiell norsk tekst (Forkorta versjon). 1993. Oslo.
- Berlingske Tidende for 3.5.1994. København.
- Dag og tid*. Nynorsk vekeavis. Ei rad nummer frå 1994. Oslo.
- Danzin, A. 1992: *Opbygning af en europæisk sproglig infrastruktur. Rapport udarbejdet af A. Danzin og ekspertgruppen for Kommissionen for de Europæiske Fællesskaber*. København.
- Henriksen, Carol 1991: «Danske EF-oversættelser. Hvordan ser de ud, set med danske øjne? Og hvorfor ser de ud som de gør? I *terminologie & traduction*, nr. 3.
- Henriksen, Carol utan år: «Translation and the Minority Languages of the European Community. Reflections based on the Danish Experience.» Manuskript.
- Karker, Allan 1993: *Dansk i EF – en situationsrapport om sproget*. Nordisk Språksekretariats Skrifter 16. København og Nordisk Språksekretariat. Oslo, 1993.
- Langslet, Lars Roar 1994: «Det viktigste i EU-saken er helheten». I *Aftenposten*, morgon 6.9.
- Lund, Jørn 1993: – *med sproget som indsats*. København. *Norge og EU. Virkninger av medlemskap i Den europeiske union*. Nei til EU 1994. Oslo.
- Norsk språk i EF og EØS*. Rapport av ei arbeidsgruppe i Kulturdepartementet. [Oslo 1993.]
- Norsk Tidend*. Meldingsblad for Noregs Mållag, nr. 2 og 3 1994. Oslo.
- Randen, Olav 1994: *Norsk i EU*. Noregs Mållag 1994
- Stortingsmelding nr. 40 1993-94: Om medlemskap i Den europeiske union.
- Teleman, Ulf 1989: «Det nordiska språksamarbetet. Idéer och framtidsuppgifter». I *Språk i Norden* 1989. Nordisk språksekretariat.
- Togeby, Ole 1991: «Ordret oversættelse duer ikke om oversættelse i EF». I *terminologie & traduction*, nr. 3.
- Venås, Kjell 1992: «Nynorsk mål i eit integrert Europa». I *Språk i Norden* 1992. Nordisk språksekretariat.
- Venås, Kjell 1993: «Dansk i EF», i *Dag og Tid*, nr 25, og «Ny bok om dansk i EF», i *Nordisk Kontakt*, nr. 7-8.
- Venås, Kjell 1994 a: «Norsk språk og Europaunionen». I *Mål og makt*, nr. 4, s. 3-15. Oslo.
- Venås, Kjell 1994 b: «Ein rapport frå den norske EU-debatten» (melding av Olav Randen: *Norsk i EU*.) I *Mål og makt*, nr. 4 s. 58-61. Oslo.
- Wiggen, Geirr 1995: «Språkdød». I *Apollon*. Tidsskrift fra Universitetet i Oslo. Nr. 1/1995 – 5. årgang. Oslo.

Genus i nye fremmedord

Af Erik Hansen

Ord der kommer ind som direkte lån fra fremmede sprog, tilpasser sig i et vist omfang reglerne for dansk. Mindst når det gælder udtale og ortografi, mere når det er bøjning og orddannelse, og mht. syntaks er tilpasningen fuldstændig: her er der ingen særbehandling af fremmedord.

Nogle bøjningskategorier har et klart semantisk indhold, og her er tilpasning af fremmedord til danske mønstre uomgængelig. Det gælder numerus, bestemthed, kasus (dvs. genitivafledning); komparation; tempus og diatese. I nogle tilfælde beholder fremmedordet en fremmed formant, især pluralisendelsen *s*, men bøjningsformernes indhold og syntaks er rent dansk.

Adjektiver med tydeligt udansk fonologisk form holdes i reglen ubøjede mht. genus og stærk/svag form:

et *taxfreet indkøb
et *lousyt argument
en ketsjer med *slimt skaft
nogle ?coole unge mennesker
hans ?cornye udtryksmåde
det virker lidt for *überschwänglichlich

(Ord og ordformer mærket med * forekommer ikke eller kun meget sjældent i dansk.)

At visse fremmede adjektiver kan fritages for bøjning, er funktionelt muligt fordi adjektivets genus- og stærk/svaghøjning ikke har nogen betydning i sig selv, men optræder efter faste rektions- og kongruensregler. Der findes i øvrigt også en del ubøjelige danske adjektiver.

Substantivers genus

Substantiver har som dominerende hovedregel ét fast genus, i dansk enten fælleskøn eller neutrum. Her er altså ingen vekslen mellem paradigmets led som i de andre bøjningskategorier,

hvilket vel egentlig implicerer at genus, bortset fra nogle meget specielle tilfælde, intet semantisk indhold har. Semantikken bestemmer således ikke genusvalget, som ved de centrale bøjningskategorier. Hvor usus ikke har afgjort sagen, må ordbogsredaktøren eller sprogrådgiveren altså træffe valget mellem fælleskøn og neutrum. På grund af genus- og numeruskongruensen i artikler, adjektiver og pronominer er det nemlig nødvendigt at ethvert substantiv tildeles et fast genus. Ellers kan syntaksen ikke fungere.

Når jeg i overensstemmelse med traditionen udtrykker mig sådan at et substantiv *har* et genus, mener jeg at det styrer, altså rektionelt fremkalder, et genus i artikler, adjektiver og pronominer. Substantivet har ingen genusbøjning i sig selv.

Man regner med at ca. 75 % af de danske substantiver er fælleskøn og resten neutrum. Når det gælder fremmed- og låneord, er procenten af fælleskønsord langt højere. Det er simpelt hen det normale at et ord som kommer ind i dansk udefra, får tildelt fælleskøn:

cappucino, flightbag, hems, hetz, kimono, marengs, sløjde, sputnik, osv.

I denne sammenhæng er fælleskøn således den umarkerede form, defaultformen. Er opgaven at beskrive og forklare, behøver man derfor kun at beskæftige sig med det markerede, nemlig neutrum. Og er opgaven at normere, behøver man kun at argumentere når man anbefaler neutrum.

Tendensen til fælleskøn er så stærk at også ord som betegner noget utælleligt, kommer med, trods deres evne til efter visse regler at styre neutrum:

tzatzikien er blevet for stærk
er der nogen der kan spise *det* sidste *tzatziki*?

Kriterier og argumenter

- a. Visse **fremmede endelser** forudbestemmer ord til neutrum. Fx giver suffikserne *-(i)um*, *-tek* og *-ment* næsten undtagelsesløst fremmedord neutrum:

delfinarium, eksperimentarium, faktum, visum
bibliotek, diskotek, mediatek, videotek
establishment, management, signalement, understatement

Til gruppen med endelsen *-ium* slutter sig *scenario*. Mht. *-itet* har vi neutrum i ord som betegner institutioner, ellers fælleskøn.

fk.: facilitet, kredibilitet, realitet
n.: admiralitet, societet, universitet

Endelseskriteriet svarer ret nøje til sammensætninger: de får samme genus som sidsteleddet har i simpleksform: *adventure-spil, diskamera, flowdiagram, sharewareprogram*.

b. Ord som **form- og betydningsmæssigt** kan identificeres med verbalsubstantiver der består af en verbalstamme uden suffiks, bliver i reglen neutrum (jf. dansk *løb, håb, skud* osv.):

anschluss, design, drive, flashback, go, interview, job, lift (men fælleskøn i betydningen 'elevatør' el. 'babybærekasse'), look, must, print, scoop, shift, stress, stunt

Som det ses af eksemplerne, forudsættes det ikke at et tilsvarende verbum findes i dansk.

c. Når et fremmedord, eller i det mindste dets sidste komponent, let associeres med et **tilsvarende veletableret ord i dansk**, både mht. form og betydning, får fremmedordet dets genus. Derfor neutrum i tilfælde som

berufsverbot (forbud), fact (faktum), highlight (lys), hospice (hospitals), meeting (møde), party (parti), teamwork (værk), wildcard (kort)

I tilfældet *meeting* har parallellen til det danske ord *møde* vejet tungere end endelsen *-ing*, som ellers undtagelsesløst tiltrækker fælleskøn. *Skinhead* synes at have lagt sig fast på fæl-

leskøn, trods den klare forbindelse med *hoved*; årsagen er at personbetegnelser kun i ganske få tilfælde er neutrum. På den anden side har vi veletablerede neutrale personbetegnelser som *rodehoved*, *skvadderhoved*, *vrøvlehoved*.

Det nye ord *artefakt* er normalt neutrum, og kan have sit genus efter de ældre *faktum* og *fact*.

Falsk identifikation synes i øvrigt også at have en vis effekt: *koryfæ* er i danske ordbøger opført som et fælleskønsord, men behandles meget ofte som neutrum i analogi med *et fæ*; og formentlig er grunden til at *jetlag* tenderer stærkt mod neutrum at sidsteleddet identificeres med *et lag*.

d. Den såkaldte **rammeordseffekt**, eller bedre: **oversættelses-effekt**, går ud på at fremmedordet tager genus efter et dansk synonym eller hyperonym; vi får på denne måde neutrum i ord som

band (orkester), bat (boldtræ), cover (omslag), cue (stikord), dress (sæt tøj), faux pas (fejltrin), flute (brød), pokerface (ansigt), sjal (tørklæde), slogan (motto, valgsprog), spring onion (løg), zweck (formål),

Tapedeck kan have fået sit neutrum på grund af *dæk*, til trods for at den semantiske parallel absolut ikke er indlysende. Uanset det etymologiske slægtskab mellem *board* og *bord* er der næppe mange der identificerer *bord* med *board* i *skateboard*. Når dette ord er blevet neutrum, kan det være fordi det har et synonym i det neutrale oversættelseslån *rullebræt*. I *joystick* synes fælleskøn og neutrum at stå lige stærkt i usus; *en joystick* fordi fælleskøn som nævnt er hovedreglen, måske støttet af fælleskøn i *en tændstik*, *et joystick* på grund af parallellen til neutrumsord som *knivstik*, *dobbeltstik*, *hunstik* osv. *Interface* har overvejende fælleskøn; *et interface* og *et babyface* kan skyldes det neutrale *ansigt* som den danske oversættelse af *face*.

Det er formentlig rammeordseffekten der i mange tilfælde er årsagen til genusskifte i danske ord, herunder etablerede fremmedord:

et > en blyant ((fylde)pen), en > et cirkus (teater), en > et klimaks (højdepunkt), en > et domæne (område), en > et kopi (aftryk)

Hvis det passer at disse tendenser er virksomme ved fremmedords genustilpasning, må man antage at antallet af neutrumsfremmedord der falder uden for grupperne, er lille. Således synes det faktisk at forholde sig.

Det er meget let at finde eksempler på at rammeordseffekten ikke er indtrådt, og argumentets prognostiske værdi er nok ret beskedent. Men helt uden betydning er rammeordseffekten ikke:

For nogle år siden lavede jeg et lille eksperiment med et antal forsøgspersoner. Forsøget gik ud på at undersøge genusvalget ved fremmedord de ikke kendte i forvejen. Forsøgspersonerne fik udleveret et ark med 12 sætninger af typen

han havde en/et ægte kifak med hjem fra sin rejse

Opgaven var at stryge det eller de genusbærende ord som ikke skønnedes at passe i sammenhængen. Halvdelen af forsøgspersonerne fik oplyst at *kifak* betyder 'lille skindtelt til én person', de anden halvdel fik oplysningen 'specielt tung og kraftig harpun'. Der var en meget tydelig tendens til at de der havde fået en definition med et neutrumsord (et telt), valgte *et*, mens *en* så at sige var enerådende hos dem der havde fået en definition med et fælleskønsord (en harpun).

Den normative algoritme

Det er nu muligt at formulere en **normativ algoritme**, altså en mekanisk procedure til fastsættelse af nye ords genus:

- (1) Følg *usus*, hvis den er sikker nok. Hvis ikke:
- (2) Fastlæg genus efter et eller flere af kriterierne a-d. Kan disse kriterier ikke finde anvendelse:
- (3) Vælg fælleskøn!

I praksis er det naturligvis ikke så enkelt.

Usus

Kravet om at usus skal respekteres, er overordnet de andre krav. Det vil altså sige at man ikke skal gøre forsøg på at ændre en fast sprogbrug.

Katalog er det eneste danske ord med endelsen *-log* som er neutrum, og havde ordet været nyt og uden etableret genus, måtte man have tilrådet fælleskøn, som nu kun bruges i faglige universitets- og bibliotekssammenhænge. Omvendt skulle *test* som substantiv bestående af en verbalstamme (kriterium b) have været neutrum, som det også var da det var nyt. Nu er usus ganske sikker: *en test*.

Det er et problem at det i nogle tilfælde ikke er til at dokumentere en tilstrækkelig fast usus. Det er ganske naturligt når det drejer sig om nye ord, og spørgsmålet er hvor tit ususkriteriet overhovedet kan komme i anvendelse på dem.

Til dokumenteret fast usus hører i øvrigt også tilfælde hvor man er nødt til at acceptere to genera. Som når den danske retskrivningsordbog tilskriver *koncept* både fælleskøn og neutrum.

I øvrigt er der en hel del nye fremmedord af den type som af semantiske grunde kun meget sjældent skal vise deres genus, hvad der gør det særlig vanskeligt at træffe en beslutning:

cad, cam, dækslip, directmail, hiphop, HIV osv.

Endelser (a)

Endelseskriteriet er stærkt og sættes sjældent ud af kraft. Det er altså ikke sandsynligt at **environment* og **commitment* kan blive andet end neutrum. Dog: *en gentlemen's agreement* (jf. fælleskønsordet *gentlemanaftale*, som også eksisterer; her har oversættelseeffekten altså sejret).

Den engelske endelse *-ity* identificeres med *-itet* og giver fælleskøn, men dog neutrum ved institution:

fk.: **personality*, *agility*, *virtual reality* n.: **fraternity*, **ephoralty*

Tilsvarende identificeres *-ery* og *-eri* og giver neutrum: **nunnery*, **winery*

Forudsætningen er rimelig identifikation; **delivery* vil således næppe blive neutrum!

I øvrigt ser det ud til at kun ret få nye fremmedord har endelser som prædestinerer dem til neutrum, så kriteriet kommer nok kun ret sjældent i anvendelse.

Verbalstamme (b)

Ved dette kriterium er der den vanskelighed at det ikke er mange ord kriteriet kan anvendes på. Det kan være svært at afgøre om et ord hører til gruppen. Det gælder bl.a. typen bestående af en engelsk verbalstamme + et adverbium, fx

backup, comeback, feedback, follow up, sit in,

Usus viser stor vaklen mht. genus i denne type. Det kan være en bekræftelse af at kriteriet er aktivt!

Dansk parallel (c)

Hvor parallellen er klar som i eksemplerne ovenfor (c), er genusvalget sikkert. Neutrum er derfor

adventure (eventyr), highlife (liv), jetset (sæt), password (ord), steakhouse (hus), twinseat (sæde).

Vi har her et ret uproblematisk kriterium.

Oversættelseeffekten (d)

Som nævnt kan den nærliggende **oversættelse** til dansk afgøre genusvalget selvom der ikke er nogen formlighed eller formligheden er ganske ringe. Neutra er:

*conversation piece (stykke), handle (håndtag), image (billede), missing link (led), soundtrack (lydspor), style sheet (ark) [jf. at **pocket money* sikkert ville blive behandlet som pluralis]

Tendensen er ret stærk når det drejer sig om almindelige og frekvente engelske ord. Det vil sige at ord som **clover leaf*

(kløverblad), **exterior sign* (tegn), **control tower* (tårn) vil tendere mod neutrum, idet de engelske ord er velkendte for de fleste som kan engelsk. Derimod er det ikke sandsynligt at vi får neutrum i ord som **capstan* (gangspil), **parclose* (gitterværk), **floorage* (gulvareal), idet oversættelserne ikke ligger lige for.

Den egentlige rammeordseffekt kan bruges som historisk forklaring på valg af genus, men kan næppe lægges til grund for normative valg. Der kan nemlig tit findes adskillige hyperonymer til et fremmedord:

average : middelværdi (fk.), gennemsnit (n.) *backlash*: politisk reaktion (fk.), tilbageslag (n.) *abstract*: sammenfatning (fk.), resumé (n.)

Slutning

Det kan virke som om denne slags overvejelser egentlig er ret futile: dels kan kriterierne ret sjældent komme i anvendelse, dels er der som vist problemer med afgrænsning og vurdering når et af kriterierne bruges.

Men man skal se anderledes på det. Der vælges som hovedregel fælleskøn, og proceduren har kun det formål at begrunde og legitimere det sjældne valg af neutrum. Der skal virkelig gode grunde til at vælge neutrum.

Lexikografi och språkvård: från Lönnrot till Suomen kielen perussanakirja (Nufinsk basordbok)

Av *Paavo Pulkinen*

Om man tar en titt på bakgrunden till Elias Lönnrots berömda ordbok kan man konstatera att den första finska ordboken av rang var Gustaf Renvalls *Suomalainen Sana-Kirja* (*Lexicon Linguae Finnicae*, 1826). Lexikonet var avsett mera för vetenskapliga än praktiska ändamål. Detta avspeglas också i att ord och exempel inte förklaras på svenska utan på latin och (något kortare) på tyska. Ordbokens material härstammade i främsta rummet från Christfrid Gananders manuskript som hade författats på 1780-talet. Renvalls insats bestod närmast i redigeringsarbete – ett arbete som han utförde kritiskt och skickligt.

När vi nu lever i ett tidevarv som kännetecknas av en stark internationalism bör man påpeka att Renvalls lexikon var ett utmärkt prov på sin tids mångnationella samverkan. Initiativet till publiceringen av verket tog nämligen dansken Rasmus Rask, som i inledningen till ordboken hyllas som "linguarum fere omnium Scrutator ingeniosissimus, peritissimus, peregrinatorque diligetissimus". Rask hade i Åbo år 1818 stiftat bekantskap med bl.a. Renvall och sett Gananders väldiga manuskript, och när han reste vidare till S:t Petersburg övertalade han den upplyste och förmögne greven Nikolai Petrovitsh Rumjantsev att finansiera publiceringen av den behövliga ordboken. Renvalls lexikon är tillägnat till denne ryss – post mortem.

Finskan som skriftspråk förnyades synnerligen snabbt på 1800-talet, och behovet av en grundlig och tidsenlig ordbok var påfallande trots Renvalls i och för sig förtjänstfulla arbete. Redan 1838 vidtog Finska Litteratursällskapet åtgärder för att åstadkomma en "fullständig" finsk ordbok och uppdraget att författa en sådan gick till Elias Lönnrot som framför allt som skapare av Kalevala (1835) hade vunnit ett grundmurat anse-

de som den främste kännaren av finska språket. Men en sådan man hade givetvis många järn i elden – bl.a. vissa andra lexikografiska sysslor – och den stora ordboken fick lov att vänta ända till Lönnrots pensionsålder.

Lyckligtvis var Lönnrot både ihärdig och långlivad, och ordboken som utgavs häftesvis från år 1867 blev fullbordad år 1880. Verket innehåller omkring 2 200 sidor och 200 000 uppslagsord. Det betyder en enorm utvidgning jämfört med Renvalls lexikon med sina 22 000 uppslagsord. För första gången var det finska ordförrådet presenterat i rent alfabetisk ordning och inte etymologiskt grupperat.

Lönnrots "Finskt-Svenskt Lexikon" är trots sin tvåspråkighet egentligen en förklarande ordbok. Den redogör för det finska ordförrådet med hjälp av svenskan som dåförtiden var den finländska kulturens huvudsakliga språk. Svenskan lämpade sig också bäst för att förklara betydelserna av de finska orden.

Ordbokens största förtjänst är dess rikedom på glosor och fraser. Ett av Lönnrots huvudmål var att berika skriftspråket och detta gör sig gällande även i hans monumentala lexikon. Det är en språklig skattkammare som innehåller alla möjliga ord oberoende av om de påträffats i litteraturen eller var kända enbart i något bygdemål. Sällan förekommer anmärkningar om att någon uttrycksvariant är provinsiell. Något oftare ingår en anmärkning att ordet tillhör karelsk-olonetsiskan, som i regel anses vara ett särskilt språk; möjligtvis ville Lönnrot erbjuda fördomsfria språkbrukare även sådana ord. I princip var Lönnrot ju av den åsikten att finskan kunde berikas genom lån från släktspråken. (Det har förekommit ytterst sällan.)

Ordrikedomen i Lönnrots verk beror delvis på det stora antalet avledningar som i många fall är rent teoretiska. Lönnrot bearbetade en tabell över avledningssuffix som användes under framställningen av manuskriptet i syfte att ta till vara alla möjliga avledningar som inte var belagda i materialet men som ändå ansågs höra till språket. I ordboken hittar man flagranta exempel på avledningar som ingen någonsin har haft behov av att använda. T.ex. verbum factitivum *raadottaa* 'göra till as; förse med luder, ludra' är avledd av subst. *raato* 'as, kadaver' men förekommer veterligen endast i Lönnrots lexikon – som

dessutom innehåller ett femtontal avledningar av avledningar som inte heller har någon anknytning till verkligheten! Man bör dock – för säkerhets skull – tillägga att Lönnrot och hans medarbetare ingalunda genomgående tillämpat alla teoretiska avledningsmöjligheter.

Antalet glossor i ordboken ökar också väsentligt på grund av att så många dialektala varianter förekommer som uppslagsord. I någon mån innehåller lexikonet också sådana neologismer som mer eller mindre tillfälligt hade använts utan att de har vunnit fotfäste i skriftspråket. Ofta var det troligen svårt att veta vilka av de konkurrerande nyorden som skulle visa sig vara livsdugliga. Osäkerheten berodde ändå till stor del på det att man inte brydde sig om systematisk excerpering av den nya litteraturen under den långa redigeringsperioden.

Trots sina brister – som författaren var väl medveten om – har Lönnrots Finskt-Svenskt Lexikon uppskattats högt och tryckts i två nya oförändrade upplagor (senast 1958). Vad språkvården beträffar har lexikonet i främsta rummet fungerat som en berikande källa. Däremot har dess normerande verkan varit av liten betydelse. Bara i undantagsfall påträffar man sådana fall som *näystin* 'skidrem', där man i parentes lägger till: rättare *mäystin*.

För praktiska ändamål behövdes andra finsk-svenska ordböcker som var mera tidsenliga och mera koncentrerade på skriftspråket. Efter Ferdinand Ahlman (1865) framträdde den troligen mest kända finska lexikografen Knut Cannelin vars olika finsk-svenska och svensk-finska ordböcker efter 1889 sålts i flera hundra tusen exemplar (60 upplagor). Cannelin bemödade sig om stabiliseringen av skriftspråket och gav i samma syfte ut också en språkhandbok (Kielioipas 1916, flera upplagor). Utan tvekan har Cannelins ordböcker genom sina val och lösningar påverkat finskans utveckling. De har effektivt minskat den ortografiska, morfologiska och lexikaliska brokigheten som ännu under de första årtiondena av detta sekel var mycket störande i finskspråkiga böcker och i synnerhet i tidningar.

Initiativet till den första enspråkiga finska ordboken togs år 1927 då riksdagen uppmanade regeringen att vidta åtgärder för

att åstadkomma en basordbok för det finska skriftspråket. Två år senare fick Finska Litteratursällskapet i uppdrag att med stöd av statsbidrag ta hand om redigeringen av detta verk. Förberedelserna tog sin tid och krigsåren fördröjde också arbetet, men själva publiceringen löpte ganska snabbt under ledning av Matti Sadeniemi. Det första bandet av Nykysuomen sanakirja (NS, Nufinsk ordbok) kom ut år 1951 och det sista (sjätte) år 1961.

NS är en förklarande ordbok med starka normerande intentioner. Också i detta hänseende skiljer sig verket från sina föregångare avsevärt. Lönnrot tog i sitt lexikon förmodligen allt som hamnade i hans händer utan att välja och vraka. Cannelin ville skapa ordning i kaos genom att prioritera vissa konkurrerande varianter och genom att förklara dem med de adekvataste svenska motsvarigheterna. NS stämplar talrika uttryck med vissa tecken (kors och pil) som helt odugliga. Något mildare ståndpunktstagande innebär förkortningen *par.* (paremmin = bättre) som följs av ett eller flera lämpligare alternativ. I praktiken, t.ex. i språkgranskarens arbete, är "par." en stark rekommendation att välja andra alternativ. Försiktigare ställningstaganden är ordbokens upplysningar om att uttrycket i fråga är sällsynt eller att något annat uttryck vanligtvis används. För glosor som i normalstilen anses vara olämpliga uppger NS att de är t.ex. "dialektala", "talspråkliga", "vardagliga", "vulgära", "nedsättande" eller "föråldrade". Allt som allt innehåller ordboken gott om olika värderingar som har betydelse ur språkvårdens synvinkel.

NS blev för årtionden en ansedd uppslagsbok som anlätades – och anlitas alltjämt – flitigt av allmänheten och även av lexikografer som sysslar med tvåspråkiga ordböcker eller med flerspråkiga specialordböcker. Ordbokens spridning har överträffat alla förväntningar. Förlaget (WSOY) gav (efter flera upplagor) ut en oförkortad folkupplaga i tre band och i något mindre format, och 1992 utgavs ännu en billighetsupplaga i sex obundna band. Det finns långt flera än 100 000 serier av NS i finska hem och på arbetsplatser. Bokagenterna har säkert lyckats sälja en del av dem bara för att folk önskat pryda sin bokhylla men säkert är också att NS allmänt har anlåtats som hjälp i praktiska språkfrågor. Verket har otvivelaktigt haft en stor inverkan på utformningen av skriftspråkets lexikala normer.

Förberedelserna för Suomen kielen perussanakirja (PS, bokstavligen "Finska språkets basordbok") påbörjades snart efter att NS blivit färdig, delvis av samma personer. De lexikografiska traditionerna överfördes så till en nyare generation av ordboksredaktörer. Avsikten var först att ge ut en förnyad och förkortad version av NS. Det visade sig ändå inom kort att det var nödvändigt att koncentrera sig på det moderna allmänspråket som hade förändrats snabbt efter NS:s tider.

Redaktionen för PS har beräknat att ordboken innehåller över 20 procent sådana ord som inte förekommer i NS. Antalet uppslagsord är ungefär 100 000, d.v.s. knappt hälften av NS:s motsvarande siffra. PS kom ut 1990 – 1994 i tre band som tillsammans innehåller cirka 2000 sidor. Antalet sidor i PS är mindre en hälften av sidosantalet i NS och varje sida innehåller dessutom klart mindre text.

Många nya framställningstekniska lösningar har tillämpats på PS. Därför ger ordboken ett annat helhetsintryck än NS. Det allmänna intrycket påverkas i hög grad också av att uppslagsorden har förnyats och skurits ned. Tyngdpunkten har förflyttats från lantlivet till städerna. Det syns mycket klart om man jämför behandlingen av sådana ordgrupper som närmast anknyter sig till jordbruket. T.ex. sammansättningarna som börjar med substantiv *oja* 'dike', *pelto* 'åker' och *ruis* 'råg' är svagt representerade jämfört med motsvarande ställen i NS. Helt naturligt har sammansatta ord med *riihi* 'torkhus för säd, ria' som första led nästan försvunnit – från 24 till 3.

Språkvården försummas ingalunda i PS. Man kan dock upptäcka vissa skillnader i jämförelse med NS. Speciella tecken för avvisning har PS avstått från, men den säger nog ibland rättframt "pitää olla" (= det bör vara) så och så. Oftare än NS begagnar sig PS av den mildare rekommendationen "paremin" (= bättre; sin stil trogen utan att förkorta).

En klar förändring i redaktionens arbetsprinciper ser man i att vardagliga ord och slanguttryck har tagits in tämligen liberalt. Huvudstadstraktens gatspråk förekommer nuförtiden i skönlitteraturen, i lätta veckotidningar och även i tidningar alltmera och därför förtjänar de talspråkliga inslagen att bli observerade på ordboksredaktionen. PS innehåller nog mera (syd-

finskt) vardagspråk än vad som enligt en inlandsfinne vore skäligt i en ordbok som presenterar språkets "basordskatt". Det må ändå tilläggas att de vardagliga uttrycken nog är tydligt stämplade som stilistiskt låga och därmed som mindre lämpliga i vårdat skriftspråk.

Jag skall illustrera hur frisinnat PS har tagit med stadsspråkets vardagliga uttryck. Eftersom *f* inte hör till det centrala finska ljudsystemet är alla ord som innehåller *f* sena lånord, i många fall internationella kulturord men ofta också slangord (esomoftast av svenskt ursprung). Av den senare gruppen finns i PS bl.a. följande ord med initialt *f*: *faija* 'fader', *fakki* 'fack' (olika betydelser), *falski* 'falsk', *fan(i)* = eng. fan, *fatsi* 'fader', *fiha* 'tabbe, blunder', *fibata* 'fubbla, dabba sig' (jfr sv. sl. fibbla), *filinki*, *fiilis* = eng. feeling, *fikka* 'ficka', *fikkari* 'ficklampa', *filari* 'cykel' (jfr sv. velociped), *fillaroida* 'cykla', *filunki* 'spratt, skämt; skojare' (jfr sv. dial. filunk), *fingerpori* 'fingerborg', *finis*, *finito* 'slut', *foto* 'fotograf', *framilla*, *framille* 'fram', *fritsu* 'frimärke; sugspår efter kyss', *fudata*, *fudia* 'spela fotboll', *funt-sata*, *funtsia* 'fundera', *futis* 'fotboll', *futismatsi* 'fotbollsmatch', *fyrkka* 'pengar' (jfr finl.sv. fyrk), *förskotti* 'förskott'.

Av dessa (och flera liknande) ord finns bara *fakki* som uppslagsord i NS. Däremot ingår i NS några vardagliga svenska lånord som saknas i PS, t.ex. *familiääri(nen)*, *friiari* 'friare', *fröökiniä* 'fröken', *färssi* 'färs', *förkkeli* 'förkläde'. Dessa ord ingick närmast i den s.k. köksfinskan som bl.a. talades på prästgårdar och herrgårdar förr i tiden.

Ett tecken på en tillnärmning till folknära uttalsvanor är behandlingen av sje-ljudet. Ljudet förekommer inte i genuina finska ord men fick i NS en egen bokstav, *š*. I PS har orden med det initiala sje-ljudet slagits ihop med ord som börjar på *s* – och de är inte många. T.ex. följande ord som förr skrevs med *š*- (l. *sh*-) har i PS helt enkelt *s*:- *sakaali*, *saketti*, *sampoo*, *seviotti*, *snautzeri*. Likaså förekommer *s* i stället för *š* bland annat i orden *brosyyri*, *pastissi*, *reportaasi*, *revanssi*, *sabotaasi*.

Många andra främmande ord har fått en ny stavning. Orden stavas som de uttalas, vilket kan frappa en som är van vid den ursprungliga stavningen. Eller vad sägs om stavningen av ord som *bisnes* (älv. business), *bleiseri* (hellre än blazer), *bukee* (=

fr. bouquet), *diileri* (äv. dealer), *kantri* (äv. country, om musik), *kräkki* (äv. crack, om knark), *parfee* (= fr. parfait), *trenssi* (äv. trenchcoat)?

Sannolikt kommer PS att påskynda utbredningen av en finsk stavning av främmande ord.

Parallellformer finns naturligtvis alltid i alla språk men skriftspråket kan inte tolerera dem i övermått. När man i Finland på 1800-talet krävde vidare befogenheter för landets majoritetsspråk påpekade motståndarna gärna att finskan inte var tillräckligt utvecklat och stabilt. Onekligen var dåtidens språkbruk mycket vacklande. Hur stabiliteten har ökat i ordböckerna skall jag belysa med några exempel.

Det svenska ordet *vagel* motsvaras enligt Lönnrots ordbok av *naarannappi*, *naarannäppi*, *naarannäppy* och *näärännäppi*. I NS finns bara två varianter: *näärännäppy* och *naarannappi*. PS ger endast *näärännäppy*.

En buske som på svenska heter *brakved* (*Rhamnus frangula*) kallas på finska hos Lönnrot i främsta rummet *paatsain*, men det förekommer parallellformer som *paatsama*, *pajahka*, *pajahin*, *pajake*, *pajatin* o.s.v., inalles sexton varianter av vilka bara några har markerats som provinsiella. NS har *paatsama* som huvudform och vid sidan av den som en (enda) dialektal variant *paatsain*. PS bryr sig inte om den sistnämnda (men omnämner däremot en synonym sammansättning, *korpipaatsama*).

Jag tillägger ett ytterligare exempel som belyser det lexikografiska ödet som har drabbat den deskriptiva ordfloran som frodas i folkets mun men som är både ljudmässigt och semantiskt labilt och därför tolereras mindre i det vårdade skriftspråket. Det finns 28 verb i Lönnrots ordbok som börjar med sekvensen *reuh-* och som överlag är expressiva till sin art. NS nämner inte mera än elva (av vilka ett får tacka Aleksis Kivi för att det finns med). I PS finns bara tre kvar: *reuhata* 'stoja, rasa', *reuhottaa* (om kläder) 'vara halvöppen, hänga' och *reuhtoa* 'slita, fäkta'.

Det är klart att valet av glosor och varianter i hög grad följer det faktiska språkbruket men säkert har lexikograferna också påverkat skriftspråket när de har gett vissa ord och former före-

träde samt utmönstrat andra. De viktigaste ordböckerna har i Finland åtnjutit stor respekt. Många skribenter har avstått från att använda ett ord som inte förekommer i ordböcker eller som klassats som mindre lämpligt.

Sammanfattningsvis kan konstateras att de första finska lexikograferna ansåg sin huvuduppgift vara att samla och trycka så många ord som möjligt. Att man inte hade belägg på någon teoretisk avledning var ingen orsak att utesluta ordet i fråga. Rent dialektala glosor var fullt acceptabla. Rikedom på ord och varianter var tydligen något eftersträvansvärt i sig.

Senare ansågs det nyttigt att minska på labiliteten i ordförrådet. Från och med Cannelin har man målmedvetet gallrat bland synonymer och varianter i syfte att ge mera stadga åt skriftspråket. Detta gäller även morfologin; om man jämför böjningstabellerna i NS och PS ser man åtskilliga förändringar som resulterar i ett enklare böjningssystem.

Vad ordförrådet beträffar har PS visserligen givit betydligt mera rum för synonymer och varianter som endast lever i tal-språket eller i slangen. Sådana uttryck är försedda med en anmärkning om det låga stilvärdet men detta torde i framtiden inte begränsa ordets användning i skrift så mycket som tidigare. Det amerikanska sättet att använda klart informella uttryck även i seriösa sammanhang tycks dag för dag bli allt populärare i Finland.

Ett exempel på minskningen av expressive uppslagsord

Lönnrot	NS	PS
reunaa	reuhahtaa	
reuhaella 1. reuhailla	reuhailla	
reuhakoita		
reuhastaa	reuhastaa	
reuhastella	reuhastella	
reunastuttaa		
reuhata	reuhata	reuhata
reuhauttaa	reunauttaa	
reuhdattaa		
reuhdella		
reuhdottaa		
reuhia		
reuhkaa		
reuhkaella 1, reuhkailla		
reuhkaista	reuhkaista	
reuhkastaa		
reuhkata		
reuhkauttaa		
reunkella		
reunoa		
reuhoeella 1. reuhoilla		
reuhota		
reuhotella		
reuhottaa	reuhottaa	reuhottaa
reuntaa		
reuhtoa	reuntoa	reuntoa
	reuhtoilla	
reuhua	reuhua, reuhuta	
reuhuttaa		

GISP! og GAB! i Norden

Om nogle rodord i tegneserier

Af Else Bojsen

Et ordklasseproblem

De ord der her skal behandles, repræsenterer en særlig sprogbrug som er karakteristisk for tegneserier. Det drejer sig om brugen af ord som

bank, bjæf, blink, brems, brøl, dryp, dunk, fnis, gab, gisp, glip, gnav, hak, host, hug, hulk, hvin, klap, klip, klynk, knas, krads, kvidr, pib, prik, prust, pust, ring, riv, rutsj, ryk, skrab, skrig, slik, snit, snork, snubl, snus, snøft, spark, spyt, stamp, støn, suk, tramp, vrinsk

Alle disse ord er verbalrødder, og de fleste af dem findes opført som substantiver i Retskrivningsordbogen. I tegneserierne optræder de ofte med et udråbstegn bagefter, og en del af dem er tillige sat i parentes: (*Fnis!*), (*Gab!*), (*Hulk!*). Det særlige ved tegneseriernes brug af sådanne ord består i at de optræder alene som selvstændige meningshelheder. De udgør selv hele meningen og kan derfor betegnes etfeltshelheder (jf. Paul Diderichsen: *Elementær Dansk Grammatik* (1957), § 107). For en sprogbeskriver er de irriterende bl.a. derved at man ikke umiddelbart kan se hvilken ordklasse de tilhører. Efter deres form at dømmes kan de i dansk være enten verber i imperativ eller substantiver dannet af verber. Efter deres fremtrædelsesform som etfeltshelheder kan de opfattes som interjektioner (på dansk *udråbsord*). Men ingen af mulighederne passer helt på tegneseriernes brug af disse ord.

Jeg har kaldt dem *rodord* fordi jeg ikke kan finde ud af hvilken ordklasse de tilhører. Man kunne også kalde dem *stammeord*, men jeg er endnu ikke stødt på sammensatte eller afledte ord inden for typen.

Også i almensproget

Nu er det måske ikke så vigtigt at få placeret disse tegneserieord i en bestemt ordklasse. Eller overhovedet at beskæftige sig med fænomenet. Hvis det altså ikke lige var fordi denne ordtype er vandret ind i almensproget, nærmere betegnet det lidt jargonprægede dagligsprog, både mundtligt og skriftligt, fx i den lettere journalistik. I almensproget bruges ord af denne type som udråbsord på linje med fx *ak*, *pyh*, *uha* og *øv*. Børn lærer ordene *gispe* og *suk* før de aner hvad det er at gispe og at sukke. Det ser endda ud til at tegneserieordene er mønster for nydannelser: Repertoiret er ikke begrænset til *suk* og *hulk* og den slags, men kan udvides efter behov. For eksempel har jeg set og hørt en norsk tv-værtinde introducere en rigtig dejlig popstjerne med slutordet "*Smelt!*", hvorefter hun sank sammen og smeltede hen i studiesofaen. At tegneseriernes rodord er vandret ind som udråbsord i almensproget, er en god grund til at undersøge dem nærmere på selve åstedet. Jeg har derfor studeret forekomsten af rodord i tegneserier, og det er dette grundmateriale der skal fremlægges her.

Materialet

Brugen af rodord findes ikke blot i danske tegneserier, men også i norske, svenske og islandske. Ja, faktisk blev jeg og andre fra sprognævnene gjort opmærksom på typen på et kursus i moderne islandsk i maj 1990 af vores lærer Halldór Ármann Sigurðsson. Det islandske eksempel var *Skæll* (af *skæla* 'hulke'), som forekom i tegneserien Andrés Önd.

Som primært studiemateriale har jeg valgt Walt Disneys *Anders And og Co.*, dels fordi det er den tegneserie jeg kender bedst, dels fordi den nok har været den mest udbredte, og endelig fordi den også findes på islandsk, norsk og svensk. Jeg har altså lagt hovedvægten på Anders And-tegneserierne med inddragelse i et vist mindre omfang af *Andrés Önd*, *Donald Duck* og *Kalle Anka*. Jeg har simpelthen excerperet i de tegneseriehæfter jeg har haft til rådighed, og da de for størstepartens vedkommende hidrører fra min families private samlinger, er der en pæn spredning over de sidste 4-5 årtier: halvtredserne, tresserne, halvfjerdserne og firserne, suppleret med nyindkøb for 1994 (heriblandt et tysk Anders And-hæfte).

Nogle bemærkninger om genren

Der er lige et par ting man skal holde sig for øje når man beskæftiger sig med denne genre. For Anders And gælder det at tegnefilmen kom før tegneserien. Man kan sige at tegneserien er en slags frossen film, uden lydspor og uden bevægelse. Hvert billede i tegneserien skal udtrykke det som filmteknikken har et utal af forskellige billeder og et lydspor til at udtrykke. Det gælder tale, mimik, gestus, bevægelser, lydeffekter, lydstyrke, tempo og tidsforhold, som alt sammen er henvist til grafisk fremstilling i tegneserierne. Rodordene indgår i et sæt af grafiske virkemidler, som kompenserer for tegneseriens mangel på lyd og bevægelser (animationen). De øvrige grafiske virkemidler er jo dels de tegnede billeder og den skrevne tekst, dels anvendelse af taleboblere, så man kan se hvem der taler, bevægelsesstreger, fartstriber, fartskyer, stor skrift til angivelse af voldsom lyd osv.

Man må også huske på at Anders And er skrevet for børn.

Desuden må man være opmærksom på at tegneserier af denne type hører til den dramatiske genre snarere end til den episke; handlingen føres hovedsagelig frem gennem dialogen ved hjælp af replikker og aktion. Der er altså ikke tale om en historie med illustrationer eller om en billedbog med tekst sådan som vi kender dem traditionelt.

Og endelig er det vigtigt at huske på at tegneserien Anders And er skabt på amerikansk. Man må nok regne med at de genre-mæssige konventioner der er udviklet på amerikansk grund, både grafisk og sprogligt, er overtaget af oversættere og tegneserieforfattere og -tegnere i andre sprogsamfund. Jeg ved ikke om der findes en poetik for tegneseriedigtningen, så indtil videre tager jeg det forhåndenværende materiale på ordet samtidig med at jeg inderst inde godt ved at man ikke kan forvente nogen fast regelstruktur som bliver fulgt med streng konsekvens.

Rodord som etfeltshelheder i tegneserier

I det følgende skal det vises hvordan rodordene indgår i det sæt af grafiske virkemidler som kompenserer for tegneseriens mangel på lyd og bevægelser, og derefter hvad deres genre-mæssige funktion består i.

Forekomst i talebobler

Rodordene forekommer dels i talebobler, dels anbragt rundt omkring på billedet. I taleboblerne forekommer rodordene enten i tilknytning til en replik eller selvstændigt i egen taleboble. Når de optræder i talebobler, er de ofte sat i parentes. Følgende rodord i mit materiale kan optræde i talebobler (jf. figur 1-4):

Dansk: *bjæf, fnis, gab, gisp, gnask, hik, host, hulk, hvin, hyl, klynk, nys, pift, pust, snif, snork, snøft, sprut, spyt, støn, suk, vrinsk*

Islandsk: *geisp, fnæs, píp, skæl, snökt*

Norsk: *gisp, gjesp, host, hulk, pes, pip, pust, rap, slafs, smatt, snufs, snøft, spytt, stønn, sukk*

Svensk: *flämt, fniss, fnys, gäsp, morr, smack, spott, snyft, stön, suck, svälj*

Forekomst på billedet

Uden for taleboblerne er rodordene anbragt ved personer og ting på tegningen og optræder oftest i en anden grafisk udførelse end den der er brugt i taleboblerne, fx med versaler, og eventuelt i en tegnet overdimensioneret og koloreret version. En del af de rodord der optræder i talebobler, kan også findes på billedet uden for taleboblerne. Derudover kan følgende rodord i mit materiale forekomme på billedet (jf. figur 5-8):

Dansk: *bank, blink, brems, brøl, dask, dryp, drøn, dunk, fløjt, glip, gnav, grynt, hak, hop, hug, hvæs, klap, klik, klip, klir, knas, knips, knirk, krads, kvidr, kys, pib, prik, prust, ring, riv, rutsj, ryk, skrab, skrat, skrig, skvulp, slik, smask, smæk, snap, snit, snubl, snus, spark, sprøjt, stamp, svirp, tramp, trut*

Islandsk: *bank, hoff, rif, skell*

Norsk: *bank, dytt, fres, glefs, hogg, kakk, klikk, klink, klipp,*

klirr, knakk, knask, knekk, knips, knirk, krakk, kvekk, smask, smekk, snapp, spark, tygg

Svensk: *blink, brak, broms, dunk, flås, knack, ring, snörfl, sprut, stamp, studs, tjut, tugg, vissl, vrål*

Lyd og bevægelse

Nogle af rodordene rummer i deres betydningsindhold primært en forestilling om noget lydligt, andre rummer primært en forestilling om bevægelse. Og atter andre både det ene og det andet nogenlunde ligeligt fordelt:

	LYD	og/el.	BEVÆGELSE
I TALEBOBLE	suk snork	spyt host	gab
PÅ BILLEDET	knirk ring	brems dunk	glip ryk

Således bidrager rodordene til "lydsiden" sammen med replikkerne, og til "animationen" sammen med tegningerne. Men de er ikke i sig selv replikker, lige så lidt som de er tegninger.

Rodord som regibemærkninger

Tegneseriens tekstmasse kan ligesom traditionelle dramatekster fordeles på to hovedfunktioner. Den ene er replikfunktionen, dvs. det der rent faktisk siges eller lyder. Den anden er en slags fortællerfunktion, dvs. det der skal give læseren en forståelse af hvad der sker på billedet. Fortællerfunktionen varetages på to måder i tegneserierne. Der er de egentlige fortællerbemærkninger indsat i rammer på eller ved billederne, fx "Tre dage senere ...", "Imens ...", "Men ...". De svarer groft taget til dramateksternes inddeling i akter og scener. Men så er der også de inkorporerede bemærkninger som svarer til dramateksternes regibemærkninger, dvs. forfatterens anvisninger til aktionen, og det er her rodordene kommer ind. De rodord i tegneserierne som betegner bevægelse, hører naturligt til under denne regifunktion. Og brugen af parentes omkring rodord i replikkerne

peger i retning af at disse rodord også fungerer som regibemærkninger og altså ikke siges bogstaveligt af den talende. Der er god grund til at opfatte det sådan at når der i en replik står "(Gab!)", "(Hulk!)", "(Suk!)", er det ikke fordi personen siger ordene *gab*, *hulk*, *suk*, men fordi læseren skal vide at den pågældende gaber, hulker eller sukker, og evt. forestille sig de lyde og fagter den slags indebærer. Jeg mener at rodordene i tegneserierne bruges til at angive at en person eller en ting *gør* noget, at noget *sker*, og ikke at nogen eller noget *siger* rodordet. Rodordene fungerer som regibemærkninger, men afviger fra traditionelle regibemærkninger ved at have den form de har. I traditionelle dramatekster er regibemærkningerne ofte formet som sætninger, fx "Hun sukker", eller blot med en form af verbet, fx "sukker" eller "sukkende". I det ældste Anders And-blad jeg har (3. årgang, marts 1951), forekommer der faktisk en præsensform som regibemærkning; i Anders And's taleboble står der: "(*Brummer*) Fordømte krikke!".

Andre etfeltshelheder: infinitiver, lydord og udråbsord

Der er andre etfeltshelheder i tegneserierne som bidrager til lyd-siden og animationen på nogenlunde samme måde som rodordene. Det drejer sig dels om infinitivformer, dels om lydord og visse udråbsord. Hvordan de optræder, vises i det følgende. Først infinitiverne, som findes i de danske, norske og islandske versioner af Anders And-hæfterne, men ikke i de svenske og tyske. (Infinitiver forekommer dog i andre svenske tegneserier).

Infinitiver som regibemærkninger

Infinitiverne fungerer ligesom rodordene som regibemærkninger. De betegner heller ikke noget der siges, men noget der gøres eller sker. Også infinitivformen afviger fra de former der bruges i traditionelle regibemærkninger. Infinitiverne står "nøgne", uden infinitivmærket *at*. Infinitiverne kan ligeledes forekomme i talebobler i tilknytning til replikker og med parentes omkring samt som eneste ord i en taleboble. Men hyppigst finder man disse infinitiver uden for taleboblerne. Også infinitiverne efterfølges ofte af udråbstegn. Følgende infinitiver kan i mit materiale forekomme i talebobler:

Dansk: *gnaske, gumle, gurgle, jamre, klapre, knurre, mumle, ryste, spinde*

Islandsk: *naga, þefa*

Norsk: *boble, mumle*

En del af de infinitiver der optræder i talebobler, forekommer også på billedet uden for taleboblerne. Derudover kan følgende infinitiver i mit materiale forekomme på billedet:

Dansk: *boble, bruse, buldre, dreje, dryppe, hakke, kagle, klirre, knase, knirke, knitre, kradse, rasle, rumle, save, skramle, skumple, skurre, skælve, slubre, snerre, snuble, splintre, sprutte, syde, vende, vride*

Norsk: *gomle, klapre, knitre*

Ligesom rodordene kan infinitiverne betegne både lyd og bevægelse:

	LYD	og/el.	BEVÆGELSE
I TALEBOBLE	jamre spinde	klapre gnaske	gumle ryste
PÅ BILLEDET	knitre klirre	boble save	skælve dreje

I enkelte tilfælde optræder en infinitiv og det tilsvarende rodord sammen, fx *dryppe* og *dryp*, i andre enkelte tilfælde forekommer en infinitiv i én historie og den tilsvarende rodform i en anden, fx *knirke* og *knirk*.

Infinitiver i børnesprog

Infinitiverne har samme regifunktion i tegneserierne som rodordene, og afviger ligesom de fra traditionelle regibemærkninger i dramatekster. Men det er værd at bemærke at der faktisk i dansk er en tradition for at bruge infinitiver som en slags

regibemærkninger i andre sammenhænge, fx i børnelege. Visse lege er jo en slags skuespil, fx at lege med dukker, lege med biler, lege doktor eller fine damer. Når børn leger sådanne lege, benytter de sig spontant af infinitiver til at fortælle sig selv og legekammeraten hvad dukken, bilen eller doktoren gør, fx "danse, danse", "læsse, læsse af", "banke, banke på". Også fra sange og sanglege kender man en sådan brug af infinitiv, fx "Save, save brænde". Visse infinitivudtryk er også almindeligt brugt af voksne til nogenlunde samme formål, fx *tænke, tænke* og *hviske, tiske*. Sådant en brug af infinitiver forekommer i øvrigt også som replikker i mit danske og norske tegneseriemateriale. Denne traditionelle legeinfinitiv er stadig levende i dansk, men det er interessant at der i en nyere dansk børnesang er brugt rodformer og ikke infinitiver i omkvædet: "Hvæs, hvæs, riv, riv, riv, at være baggårdskat det er et hundeliv" (fra Kattejammerrock, 1976).

Lydord og rodord

Også lydord optræder på samme måde som rodordene, både i og uden for replikkerne, med udråbstegn efter og nogle få i parentes, men de fleste uden. Men i modsætning til rodordene og infinitiverne må man formode at lydordene skal illudere den faktiske lyd. De tjener derfor i princippet snarere som en art replikker end som regibemærkninger. Her er nogle eksempler på lydord i talebobler:

Dansk: *arrgh, atjuh, blobbl, blop, brr, glob, gok, gork, grr, gulp, hrrmpff, klank, kluk, krak, kronsj, mmm, plip, ptøj, sjup, slurp, uah, uak, ulp, vuf, wah, øf*

Islandsk: *brr, glúbb, gúpp*

Norsk: *brr, glogg, glubb, grr, kvakk, slurp, splutt*

Svensk: *blubb, bää, grr, grumf, vov*

Og her er nogle eksempler på lydord på billedet:

Dansk: *bang, boing, bom, bonk, bop, brrrak, bum, bzzz, båt, ding, donk, dut, dyt, flap, flaps, flop, flump, fuff, fzzz, gang, glop, glunk, glup, glurg, gong, gonk, grom, grouff, gung, hui, klak, klamp, klang, klank, klink, klonk, knak, knaks, krak, krasj, kratsj, krinsj, krisj, krok, kronk, kronsj, mjau, mjaur, muh, ping, plink, pluff, ratsj, risj, ritsj, rooww, rouvv, rouff, rrr, sjupp, skrihsj, slam, smak, smash, smok, spfft, splask, splat, splisk, svisj, tjonk, tuit, ump, visj, vov, vusj, whooo, zoom, zumm*

Islandsk: *bang, bonk, fúss, klonk, poff, súmm, urrg*

Norsk: *bang, bom, bong, fosjt, fupp, krakk, krasj, kræsj, krøsj, nøff, pang, plopp, poff, popp, skratsj, skrisj, skronss, snipp, spjong, splatt, svoosj, tok, visj, voff, vromm, vusj*

Svensk: *boom, dirr, klank, klatsch, kluck, krr, pang, slam*

Nogle af lydordene kan måske nok siges at rumme en forestilling om bevægelse, fx *gulp* om synkebevægelse, *krasj* om sammenstød og *vusj* om fart. Men det primære må være lydimitationen.

I nogle tilfælde optræder rodord som erstatning for lydord eller i en slags konkurrence med lydord. Det gælder fx angivelser af hvad dyr siger. En hunds ytringer kan i tegneserierne være angivet med lydordene *vov, vuf*, men også med rodordet *bjæf*. Tilsvarende med en gris: her findes både muligheden *øf* (lydord) og *grynt* (rodord). I Språknytt 1994/2 efterlyser Helene Uri et norsk lydord for hvad heste siger, og hun foreslår bl.a. *vrinsk-vrinsk*. Rodordet *vrinsk* er da også det hyppigst anvendte i tegneserierne som angivelse af hesteytringer, men der er dog også eksempler på lydimitationer, fx *iiiih*. Også infinitivformer kan optræde som lydordserstatninger ved dyrs ytringer, ved høns fx *kagle* ved siden af *gok, gork* og *kluk*.

I en del tilfælde er det vanskeligt at skelne skarpt mellem lydord og rodord. Det gælder navnlig for dem der kun optræder på billedet og ikke i replikkerne. For eksempel er *klask* og *plask* opført som lydord i Retskrivningsordbogen, men i vores

sammenhæng vil det måske være rimeligere at regne dem for rodord i lighed med fx *klir* og *knirk*. Vanskeligheden ligger jo især i at en stor del af rodordene har et vist onomatopoietisk islæt. Under alle omstændigheder er det vigtigt at notere sig at grænsen mellem visse rodord og lydord er noget flydende.

Udråbsord og rodord

Rodordenes tredje kollega er visse udråbsord. Et par ord som i Retskrivningsordbogen er klassificeret som udråbsord, optræder i tegneserierne på samme måde som rodordene, nemlig med parentes omkring og med udråbstegn efter. De findes i taleboblere knyttet til replikker: *puh* og *pyh*, men kan også forekomme på billedet, og da uden parentes: *haps*. Jeg går ud fra at *puh* og *pyh* udtales af personerne ligesom de lydord der forekommer i replikkerne, fx *hm* og *argh*. Der er også et vist lyd-element i *haps*, men forestillingen om en bestemt bevægelse eller handling er nok det væsentligste ved dette ord.

I nogle tilfælde optræder udråbsord side om side med rodord til at angive det samme, fx *pyh* sammen med rodordene *pust* og *støn*, og *ti-hi* sammen med *fnis*. Igen kan man notere sig at grænserne mellem rodordene og de andre etfeltshelheder er flydende, og ligeså grænserne mellem lydord og udråbsord.

Sammenfatning

Som det er vist, indgår rodordene i et helt sæt af etfeltshelheder som også omfatter verber i infinitiv, lydord og udråbsord. Alle fire etfeltshelheder bidrager til at kompensere for tegneseriernes mangel på lydside og animation. De supplerer replikkerne og tegningerne med hensyn til lyd og bevægelse i kraft af deres betydningsindhold af dels noget lydligt, dels noget bevægeligt. Det hører med til beskrivelsen af dem at de ofte forekommer med varierende stavemåder med flerdobling af vokaler og konsonanter til at angive langstrakte lyde, fx *bree-ems*, *hviin*, *bååt*, *r-rumle*, *rummle*. Og det bør også nævnes at de ofte forekommer gentaget, fx *BANK! BANK! BANK!*, eller i serier af ord med nogenlunde samme betydning, fx *RYSTE! SKÆLVE!*. Tegneseriernes brug af gentagelser knytter i øvrigt ligesom brugen af infinitiver en forbindelse til børns legesprog.

Hvis vi betragter tegneserieteksten som en dramatekst, er det muligt at fordele de fire etfeltshelheder på to forskellige funktioner, nemlig dels en replikfunktion omfattende det der faktisk og bogstaveligt lyder sådan som ordet, dels en regifunktion omfattende det der sker eller gøres. Lydordene og udråbsordene falder ind under replikfunktionen, mens infinitiverne og rodordene falder ind under regifunktionen. Fra børns traditionelle legesprog kendes en lignende regiagtig brug af infinitiver, mens brugen af rodord til sådanne formål er ny i dansk (men ikke i svensk).

Mht. formen falder de fire etfeltshelheder også i to forskellige kategorier: lydordene, udråbsordene og rodordene er udelukkende semantiske morfemer (idet jeg indtil videre ser bort fra et muligt nulmorfem for rodordenes vedkommende), mens infinitiverne jo også indeholder et grammatisk morfem.

Ordklasseovervejelser

Beskrivelsen af rodordenes forekomst i tegneserier viser at rodordene i høj grad ligner udtryksmidler sproget har i forvejen. Ligheden med lydord kan forklare hvorfor der ikke er ret mange der har lagt mærke til tegneseriernes brug af rodord. I beskrivelser af tegneseriesprog er det næsten altid det store forbrug af lydord der fokuseres på. I rodordenes lighed med eksisterende lydord og udråbsord ligger der også en forklaring på at rodordene så umærkeligt har fundet vej ind i dagligsproget som udråbsord. Men en egentlig løsning på problemet rodordenes ordklassetilørsforhold i dansk giver beskrivelsen ikke umiddelbart. Dog mener jeg at have vist at muligheden udråbsord ikke er nærliggende, med mindre udråbsordet skulle komme fra den skjulte forfatter eller instruktør. Denne betragtning gælder for alle de sprog beskrivelsen inddrager; rodordene bliver brugt på samme måde i danske, norske, svenske og islandske tegneserier: som regibemærkninger.

Tegneseriernes atypiske brug af verbalrødder som regibemærkninger er altså et fælles fænomen. Det må derfor være rimeligt at diskutere ordklassetilørsforholdet på et fælles (nordisk) grundlag, således at udelukkelse af en bestemt ordklassemulighed i ét af sprogene får virkning også for de andre. Det

indebærer at den danske mulighed verbalsubstantiv kan lades ude af betragtning når den tilsvarende mulighed ikke er fuldt til stede i svensk og islandsk. Det samme gælder muligheden imperativ (fra den skjulte forfatter eller instruktør). Den eneste fælles mulighed jeg kan få øje på, er at rodordene i tegneserierne er ikke-imperativiske verbale udtryk der tjener samme verbale formål som de infinitiver der optræder på samme regiagtige måde i tegneserierne, og som kendes i en lignende brug fra børns legesprog. I denne forbindelse må vi ikke glemme at Anders And er amerikaner.

Det amerikanske forlæg og de nordiske versioner

I det amerikanske forlæg finder vi den brug af effeltshelheder der er overtaget i de nordiske versioner: De varetager både replikfunktioner og regifunktioner. Også på engelsk er der tale om en utraditionel udformning af regibemærkninger. De amerikanske effeltshelheder rummer ligeledes forestillinger om både lyd og bevægelse, fx *chomp*, *crack*, *crash*, *crunch*, *gasp*, *gulp*, *hop*, *cough/koff*, *rip*, *sigh*, *smack*, *stomp* og *yawn*. Den amerikanske praksis på dette område hviler efter alt at dømme på en engelsksproget (mundtlig) tradition. Et klassisk eksempel på en lignende sprogbrug kan man finde i Shakespeares drama *Macbeth*. I II akt, 3. scene banker det på borgporten, og den berusede portvagt siger: "*Knock, knock, knock! Who's there in the name of Beelzebub?*".

De nævnte ord kan alle sammen være mindst tre forskellige ting: De kan enten være substantiver eller verber i imperativ ligesom på dansk, men de kan også være verber i infinitiv. På engelsk har de jo samme form. I de nordiske versioner er nogle af ordene overtaget som lydord, fx *krasj* og *kronsj* på dansk, *kræs* og *krøsj* på norsk. Andre af ordene er i dansk, norsk og islandsk overtaget som infinitiver, fx dansk og norsk *gumle* og *gomle*, islandsk *naga*. Svenskerne og tyskerne har i visse tilfælde omsat de amerikanske udtryk til substantiver, fx svensk *mummel*, tysk *Donner*. Og så er der alle de ord som jeg her har kaldt rodord. Hvorfor har de danske bearbejdere og oversættere valgt dem i stedet for lydord, udråbsord og infinitiver? Jeg tror at de først og fremmest har villet gengive den amerikanske teg-

neseriestil: Kort, larmende, fyndigt, hurtigt, flimrende som en film. Det gælder om at udtrykke action. Den specielle brug af rodord i de danske versioner af tegneserierne kan da ses som et udslag af den almindelige sproglige påvirkning fra amerikansk, og for så vidt som rodordene ækvivalerer med infinitiver, kan man sige at denne påvirkning går ind i det danske sprogs form-system. Som et kuriosum kan det nævnes at *knock, knock, knock* fra den før nævnte scene i Macbeth er oversat til *bum, bum, bum* i V. Østerbergs oversættelse (1928), men til *bang, bang, bang* i Johannes Sløks oversættelse fra 1976. Herfra er skridtet ikke stort til *bank, bank, bank*, og det skulle ikke undre mig om en ny oversættelse ville bruge rodordet *bank* i stedet for lydord som *bum* og *bang*!

"Die Mickymaussprache"

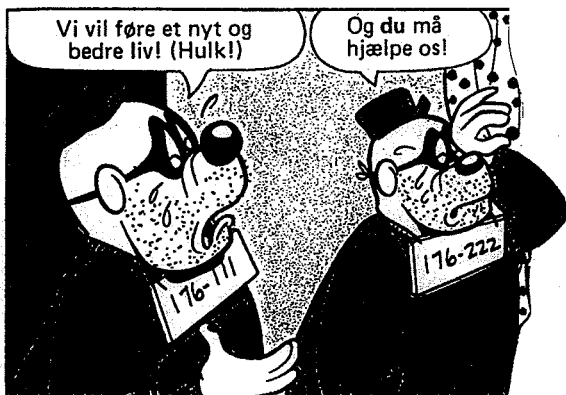
Tegneseriesprogets afsmitning på dagligsproget er omtalt i Dieter E. Zimmer: *Redens Arten. Über Trends und Tollheiten im neudeutschen Sprachgebrauch* (Haffmans Verlag, 1986). Zimmer karakteriserer fænomenet som "eine spassige neue Ausdrucksmöglichkeit" og udpeger den tyske oversætter af "Disney-Comics" Erika Fuchs som opfinder af fænomenet. Forklaringen går ud på at det tyske sprog ikke rummer så mange lydord som det amerikanske, og at Erika Fuchs efter eget udsagn "simpelt hen tog stammerne fra de forhåndenværende verber" for at afhjælpe denne mangel. Zimmer forklarer videre hvordan "die Mickymaussprache" skal forstås, nemlig som om der stod et *macht* foran verbalstammerne, og ikke som imperativ. Som eksempel anfører Zimmer *ächz!* af *ächzen* 'stønne, gispe'. *Ächz!* betyder ifølge Zimmer ikke "du sollst ächzen" og heller ikke "ich ächze", men "da mache ich ächz!" eller "da kann man nur ächz! machen". Zimmer siger videre: "Det er, med et begreb fra transformationsgrammatikken, den rene basis, som man ellers ikke finder i tysk, der jo markerer infinitiverne med endelsen -en".

Denne betydningsforklaring gælder altså brugen af disse udtryk i dagligsproget uden for tegneserierne og kan ikke i et og alt anvendes på brugen af rodordene i tegneserierne. Zimmer har efter min mening ret i at fx *Støn!* i tegneseriebrugen

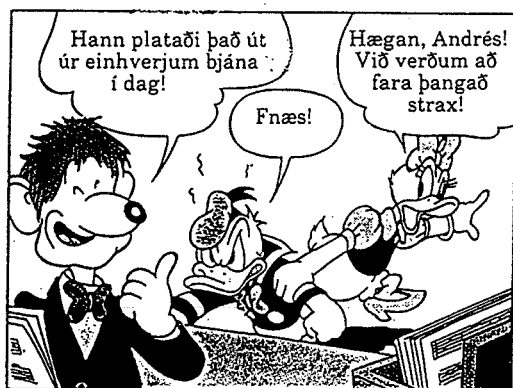
hverken betyder "Du skal stønne!" eller "Jeg stønner". Men efter min mening er det talende jeg, eller rettere stønnende jeg, på disse steder i tegneserierne dækket af en slags fortæller. Efter min mening betyder *Støn!* enten "Han stønner" eller "Han udstøder et støn" eller evt. "Der stønnes" eller lignende. På tilsvarende måde betyder infinitiver som *spinde* eller *knurre* ved fx en kat "Katten spinder eller knurrer". For så vidt mener jeg altså ligesom Zimmer at rodordene bliver brugt til at angive at noget gøres eller sker, at der altså er tale om en særlig ikke-imperativisk verbalform. Som dansker kunne man da fristes til at betragte rodformen i denne anvendelse som en ny, amerikanskinspireret variant af infinitiv!

Efterskrift

Artiklen er en bearbejdelse af mit foredrag på de nordiske sprognævns årsmøde i Stockholm, september 1994. Jeg takker Erik Hansen for henvisningen til Dieter E. Zimmers bog, Birgitta Lindgren for supplerende oplysninger om sproget i svenske tegneserier og Gun-Britt Sundström for oplysninger om svenske gymnasieelevers slangagtige brug af rodord i 1960'erne.

Figur 1: (Hulk!)

Figur 2: Fnæs!

Figur 3: (Suck!)

Figur 5: *DUNK! DUNK!*

Figur 6: *RIF!*

Figur 7: *SPARK!*

Figur 8: *SMACK! TUGG!*

Isländsk svenska och svensk isländska

Av Þórarinn Eldjárn

Jag tror att det mellan det isländska och det svenska språket råder ett speciellt förhållande, en alldeles speciell släktskap som skulle kunna odlas bättre till nytta och nöje för båda parter. Jag tror att ökad svenskundervisning i isländska skolor skulle kunna förstärka de nordiska språkens ställning på Island. Ökad norskundervisning skulle säkert leda till det samma, men det är svenska språknämnden som fyller 50 år nu så jag håller mig till svenskan.

När jag först kom till Sverige för att studera mot slutet av sextitalet och började försöka mig med att tala svenska då märkte jag genast två saker: För det första: För en islänning är svenska utan tvekan det lättaste främmande språk som finns. Och för det andra: Svenskarna i allmänhet tror att inget språk i världen är så svårt som deras för en utlänning. Och då jag som andra islänningar redan efter några veckor kunde prata rätt hyfsad svenska var det mycket lätt och i början oerhört frestande att inför kurskamrater, taxichaufförer, städerskor och servitörer framstå som ett språksnille. Så småningom blev det dock ganska tröttsamt och då började jag förklara för svenskarna att egentlig var det ingen konst alls att lära sig svenska, isländskan är ju ett nordiskt språk, precis som svenskan, och dessutom lär man sig danska i skolan på Island under minst fem eller sex år. Danska med isländskt uttal är ju svenska ungefär, eller norska, eller skandinaviska, eller så resonerade jag.

Den här förklaringen visade sig vara inte så särskilt lyckad, det var enklare att utan protester gå med på att man var ett geni. För det första tyckte inte svenskarna om att få höra att svenska inte är ett svårt språk. Det var den i alla fall. För det andra kunde de flesta inte alls förstå varför jag trodde att det här med danskan hade något med saken att göra, för det visste ju alla att två så olika språk som svenska och danska knappast finns i hela världen. Detta orsakade alltså en hel del besvär, men till slut hittade jag det magiska svaret: Jo, det är ingen konst för en

islänning att lära sig svenska, eftersom svenskan, precis som alla andra skandinaviska språk egentligen inte är något annat än en isländsk dialekt. Om jag ville vara elak brukade jag tillägga att svenskan ursprungligen var en ren isländsk dialekt som under många århundraden hade bombarderats med skräp från latin, franska och engelska. Det bör sägas att svenskarna i allmänhet inte tyckte om att höra detta, men mycket få vågade protestera. De kunde ju ingen isländska, så riktig säkra kunde de inte vara.

Alla islänningar som kommer till Sverige för första gången konstaterar genast de förvånansvärt stora likheterna med isländskan och svenskan, även om vissa initialsvårigheter förekommer framför allt på grund av vissa småord. I en av sina memoarromaner har t.ex. Halldór Laxness berättat om sin första bekantskap med svenskan, då han som suttonåring var bosatt i Köpenhamn och hittade en massa svenska böcker billigt i ett antikvariat. Den första bok han då försökte läsa var Bhagavad Ghita, men dessförinnan hade han hemma på Island läst en svensk bok av ett helt annat slag som hette Ekonomisk geografi. I början gick det ganska trögt med svenskan av vissa skäl som han förklarar så här: «I svenska böcker förekommer ofta en viss Ehuru, som ställer till problem för islänningar eftersom de tror att det rör sig om en person från gamla testamentet».

Nästa bok han läste var Strindbergs Inferno. Det gick bättre, och den unge Laxness gjorde en upptäckt, eller som det står: «Det var först nu som jag upptäckte att svenskan är mycket lättare än danskan för en islänning och har fraser och talesätt som är så isländska att det är uteslutet att kunskaper i danska kan hjälpa till med förståelsen av dem. Vissa saker i svenskan förefaller vara äldre än all isländska». Där fick ju svenskarna faktiskt medhåll när det gäller danskan.

Alla islänningar som bekantar sig med det svenska språket upplever samma igenkännandets glädje inför vändningar som t.ex. *i manna minne, så småningom, åtminstone, på sistone, av ondo* etc. etc. Samma gäller för många person- och ortnamn. *Gunnar Gunnarsson, Einar Hermannsson, Johannes Nordal* och *Magnus Johannesson* och sist men inte minst, *Ingvar*

Karlsson, alla kunde dessa herrar lika gärna vara isländska som svenska. *Tjörn, Gullbringa, Dalvik*, och många andra orter, alla kunde lika gärna finnas på Island som i Sverige. Det finnes t.o.m. många bondgårdar på Island som heter ungefär *Lund, Uppsala* och *Stockholm*. Och många vanliga ord är fortfarande precis likadana i bägge språken så när som på minimala skillnader i uttal: *Gata, haka, tunga, tala*. Grammatiska motsvarigheter finns det gott om: Verbformer som slutar på *ar* som i isländskan och inte alltid *er* som i danskan. Också pluralisändelser på *ar*.

Jag kommer ihåg från min tid i Sverige hur lätt och naturligt många svenska ord som saknade motsvarigheter i isländskan lät sig upptas i isländskan utan större omvandlingar, bl.a. många verb, eftersom de slutar på *-a* i infinitiv. Från den här så kallade issvenskan minns jag bl.a. de mycket användbara verben att *kolla* och att *satsa*.

De nordiska språkens ställning på Island är hotad. Det blir mer och mer vanligt att yngre människor pratar engelska med skandinaver. Allt oftare hör man till och med att reportrar på radio och tv pratar engelska med nordbor som intervjuas. Situationen har dramatiskt förvärrats de senaste tio åren och jag har ofta påpekat att försämringen sammanfaller exakt med den tid som vi haft Kalle Anka i isländsk översättning, en i och för sig positiv sak. Fram till dess läste alla barn Kalle Anka på danska, Anders And. Men nu har denna vår sista kontakt med det danska språket gått förlorad, med katastrofala följder för islänningarnas kunskaper i nordiska språk. Visserligen pågår fortfarande danskundervisning i skolorna, men den är tyvärr inte särskilt framgångsrik. Danskan är faktiskt ännu det första främmande språk som barn lär sig, men myndigheterna har redan bestämt att engelskan om några år skall bli första språk. Det ser alltså ut som om de nordiska språkens ställning på Island ytterligare kommer att försämrats under de närmaste åren. Detta händer under samma tid som det kanske är mest nödvändigt att hålla denna kontakt som enligt min mening är livsviktig för Island. Och då är jag framme vid svenskan: Jag tror att denna språkliga kontakt skulle bäst blir bevarad genom ökad svenskundervisning i isländska skolor, ja rent av svenska i stället för danska om

våra danska vänner här vill ursäkta mig. Varför just svenska? Jo, den är lättast för oss som jag redan har påpekat och ger dessutom tillträde till det största språksamhället. Under de senaste två eller tre årtionden har dessutom fler islänningar studerat eller jobbat i Sverige än i övriga nordiska länder, det svenska språket verkar populärt bland islänningar, det kan man tyvärr inte säga om danskan, och inför norskan blir en islänning lätt förvirrad för den verkar ha så många olika ansikten. Den svenska som islänningarna tycker mest om är faktisk finlandssvenskan. Låter det inte som ett bra förslag: Obligatorisk undervisning i finlandssvenska för alla isländska elever mellan tio och sexton år?

Om jag sen till slut som hastigast vänder på steken blir frågan: Kan svenskarna ha någon nytta av kunskaper i isländska? Hur skulle det vara med ökad undervisning i isländska i Sverige? Jag tror man inser med det samma att det inte låter speciellt realistiskt att det vore önskvärt med någon sorts obligatorisk undervisning. Man kan ju inte påstå att Sverige eller de övriga nordiska länderna för den delen, politiskt, ekonomiskt eller socialt behöver någon sorts språklig kontakt med Island. Men jag tror att det ändå finns kulturella och språkliga argument för ökad undervisning i isländska i Sverige. Och när man är inne på en sådan tanke kommer man ihåg August Strindberg, som under några års tid flitigt studerade isländska och ivrade för att isländska skulle ersätta latinet i svenska gymnasier, som ett slags Nordens latin. Jag vet inte varför Strindberg började studera isländska. Kanske betraktade han det bara som "hälsosam idioti" så som fallet lär ha varit med hans studier i kinesiska.

Om det är idiotiskt eller ej för en modern svensk att studera isländska, det vet jag inte, men hälsosamt, i varje fall inte ohälsamt, skulle det säkert bli för den svenska allmänhetens medvetande om sitt språks rötter, möjligen ett slags rättesnöre i en språkvärld som blir allt mer enformig i den allomfattande engelskans skugga.

Går det an å håndtere et flerspråklig regelverk? Erfaringer fra oversettelse av EØS-dokumenter¹.

Av Jan Hoel, Utenriksdepartementets oversettelsesenheter

Oversettelse og tolking utgjør til sammen faget translatologi. De to aktivitetene har dét til felles at formålet er å overføre et språklig budskap fra ett språk til et annet. Utover dette foregår de to aktivitetene under svært ulike vilkår og på ulik måte. Tolking skal ikke berøres i dette innlegget. Likevel er det på sin plass å minne om at tolking er et sentralt element i Den europeiske unions (EU) språkpolitikk. EUs språktjenester tilbyr medlemsstatenes representanter tolking ved møter i arbeidsgrupper, komiteer, plenumssesjoner i Europaparlamentet osv. Før f.eks. et utkast til et rettslig dokument – i vår terminologi en «rettsakt» – går til oversettelse, har tolking bidratt til prosessen med å utarbeide en grunntekst i en bestemt språkversjon. Ved et eventuelt norsk EU-medlemskap vil norskspråklige tolker få en sentral rolle i å sikre norsk innflytelse og hevde norsk språks stilling som EU-språk.

Mange språkteoretikere har gjennom tidene behandlet emnet oversettelse. Deres konklusjoner er ulike. Noen framholder at det ikke er mulig å oversette fullgodt. Andre har et mer optimistisk syn og hevder at det lar seg gjøre å overføre kilde-tekstens «kommunikative intensjon», dvs. det meningsinnhold som kilde-teksten er ment å formidle. Jeg skal ikke utvikle de teoretiske aspekter ved oversettelse videre. Konklusjonen til slutt får være mitt bidrag i så måte. Oversettelse er imidlertid ingen eksakt vitenskap. Et visst monn av subjektivitet og

¹ Det europeiske økonomiske samarbeidsområde (EØS) omfatter for øyeblikket EUs tolv medlemsstater samt EFTA-statene Finland, Island, Norge, Sverige og Østerrike, i alt 17 stater. For Fyrstedømmet Liechtenstein er EØS-avtalen ennå ikke trådt i kraft.

uenighet gjør seg uvilkårlig gjeldende i både teori og praksis, og ikke minst ved vurdering av andres oversettelsesprodukter.

Dette innlegget har følgende hovedpunkter:

- * EUs flerspråklighetsprinsipp
- * Oversettelseseneshetens bakgrunn og historie
- * Erfaringer fra oversettelse av EUs flerspråklige regelverk²
- * Konklusjon

EUs flerspråklighetsprinsipp

Flerspråklighetsprinsippet i EU er uten sidestykke. Det vanlige ved mellomstatlig samarbeid er at ett eller flere av de store verdensspråk benyttes som offisielt arbeidsspråk, slik tilfellet er i organisasjoner som FN eller EFTA³. Dokumenter utstedt av organisasjonen har gyldighet, er «autentiske», bare i denne eller disse språkversjoner. Statene som deltar i samarbeidet, vil likevel ofte foreta en uoffisiell oversettelse av de mest sentrale dokumentene. Disse oversettelsene kan imidlertid ikke påberopes ved fortolkningsspørsmål eller uenighet samarbeidspartene imellom.

I EU er det i dag ni likestilte offisielle arbeidsspråk. Dokumenter som er rettet til alle medlemsstatene eller deres borgere og foretak, utstedes i ni språkversjoner med samme gyldighet. Medlemsstatenes offisielle språk er dermed gitt lik status i samarbeidet. Unntaket er irsk keltisk, som er traktatspråk, men ikke offisielt arbeidsspråk. I EØS har EFTA-statenes offisielle språk samme status som EU-statenes.

Ved et eventuelt norsk EU-medlemskap blir også norsk offisielt arbeidsspråk. Finsk og svensk får samme status dersom Finland og Sverige blir medlem. Fra 1. januar 1995 kan altså EU komme til å ha tolv arbeidsspråk.

² For å være helt nøyaktig dreier det seg om De europeiske fellesskaps (EF) regelverk. Maastrichttraktaten, som innfører Den europeiske union, endrer bl.a. traktatene om opprettelse av de tre fellesskapene og innfører i tillegg nye samarbeidsområder. Disse samarbeidsområdene er ennå ikke omfattet av noe regelverk avledet av traktatens bestemmelser.

³ EFTAs arbeidsspråk er engelsk.

Norge har under medlemskapsforhandlingene gjennom en ensidig erklæring oppnådd at bokmål og nynorsk vil være likestilt i EU. Erklæringen har følgende ordlyd:

«Kongeriket Norge erklærer at bokmål og nynorsk skal være likestilt ved skriftlig bruk av norsk som offisielt språk i Fellesskapenes organer, slik at allmenngyldige dokumenter, korrespondanse og alminnelig informasjonsmateriale skal utarbeides på den ene eller den annen av de norske målformene.»

Det er ikke tatt sikte på at likestillingen skal praktiseres etter bestemmelsene i lov om målbruk i offentlig tjeneste. Man ser for seg en veksling ut fra den enkelte språkbrukers naturlige valg av målform, slik det også praktiseres i EØS. For at vekslingen skal bli reell med hensyn til oversettelse, har man anmodet EUs språktjenester om å ansette en rimelig del medarbeidere som behersker nynorsk eller begge målformer. I sine utlysningstekster for stilling som oversetter til norsk har språktjenestene tatt hensyn til dette.

I UD's oversettelsesenheter er det grunnleggende arbeidet gjort for at vekslingen skal kunne fungere i praksis. Vi oversetter siden i våres også til nynorsk, og det registreres nynorsk terminologi fra de oversatte tekstene.

EUs flerspråklighetsprinsipp er som nevnt enestående i internasjonal sammenheng. Jeg vil i grove trekk gjøre rede for hvordan prinsippet virker med hensyn til oversettelse⁴. EUs interne administrasjonsspråk er hovedsakelig fransk, men engelsk er naturlig nok i kraftig framgang. I sammenhenger der valgte eller oppnevnte representanter for medlemsstatene kommer sammen, er det et krav at saksdokumentene – f.eks. utkast til nye rettsakter – foreligger på alle offisielle arbeidsspråk. Når resultatet av representantenes arbeid endelig vedtas, etter den saksbehandling som er nødvendig i det enkelte tilfelle, er det

⁴ Kulturdepartementet utga i våres rapporten *Norsk språk i EF og EØS*, utarbeidet av en arbeidsgruppe oppnevnt av departementet. Rapporten inneholder bl.a. en gjennomgang av flerspråklighetsprinsippet og hvordan det praktiseres. Emnet er også utførlig behandlet av den danske språkforskeren Allan Karker i hans bok *Dansk i EF - en situasjonsrapport om sproget* (Nordisk språksekretariats skrifter 16, 1993).

likeledes et krav at resultatet kunngjøres i alle språkversjoner samtidig. Slik kunngjøring finner sted i De europeiske fellesskaps tidende (EFT), fellesskapenes kunngjøringsblad, som for øyeblikket altså utgis i ni parallelle språkversjoner.

EUs fem organer⁵ har hver sin oversettelsestjeneste. Oversetterne følger det anerkjente prinsipp at man bare skal oversette til sitt eget morsmål. For å antyde hvilken sentral plass disse tjenestene har, kan det nevnes at Kommisjonens oversettelsestjeneste, for øvrig verdens største i sitt slag, legger beslag på ca. en tredel av Kommisjonens administrative budsjett og ca. 12 % av dens personalressurser.

Oversettelsenhetens bakgrunn og historie

Da det i 1989 var avgjort at det ville bli forhandlet fram en EØS-avtale, ble det bestemt at avtalen og den del av EUs avledede regelverk⁶ som ville bli omhandlet i denne, skulle oversettes til de av EFTA-statenes språk som ikke allerede var offisielle arbeidsspråk i EU, altså finsk, islandsk, norsk og svensk⁷.

Oversettelsenheten ble opprettet sommeren 1990 for å ivareta oversettelsesarbeidet for Norges del. Arbeidet ble avsluttet ved årsskiftet 1992/1993. Da var det imidlertid klart at det ville bli en EØS-tilleggsavtale. Arbeidet med denne ble avsluttet i mars i år. Samtidig opprettet EFTA sin egen oversettelsestjeneste⁸ ved EFTA-sekretariatet i Brussel. I EØS-sammenheng har UDs oversettelsenhet etter dette ansvar for oversettelse bare av rettsakter som innlemmes i EØS-avtalen gjennom det løpende samarbeidet. EFTAs oversettelsestjeneste tar seg av andre typer dokumenter, bl.a. dokumenter utferdiget av EØS-organene.

Oversettelsenhetens hovedoppgave siden våren 1993 har

⁵ Rådet, Kommisjonen, Parlamentet, Domstolen og Revisjonsretten

⁶ Det skilles mellom de grunnleggende traktater (eng. «primary legislation») og det mer detaljerte regelverk som er avledet av dette (eng. «secondary legislation»). I vår terminologi skiller vi dessuten mellom nasjonal *lovgivning* og EUs *regelverk*.

⁷ For Liechtenstein, Sveits og Østerrike var oversettelse ikke nødvendig.

⁸ «EFTA Translation Unit»

vært å oversette den del av EUs regelverk som ikke allerede er omhandlet i EØS-avtalen, men som må foreligge i norsk språkversjon ved et eventuelt norsk medlemskap i EU. Typen kilde-tekst er altså den samme⁹.

Vi har i dag ca. 60 ansatte, mot ca. 15 fram til sommeren 1993. Den store tilveksten skyldes at EØS-avtalens rettsakter utgjør bare ca. 20 % av det samlede avledede regelverket, og at det gjenstående oversettelsesarbeidet må utføres på ett og et halvt år.

Oversettelsenhetens språkmedarbeidere er inndelt i oversettere, tekstrevisorer og terminologer. Terminologenes hovedoppgaver er å bistå oversetterne i terminologiske spørsmål på de ulike fagområder og å registrere terminologi brukt i kilde-tekstene og i norsk oversettelse i en elektronisk søkbar terminologibase. Basen inneholder nå ca. 22 000 termposter, hver med ett begrep gitt språklig uttrykk på engelsk, fransk og norsk. Ettersom mange poster rommer synonymer i én eller flere språkversjoner, er det totale antall oppslagsord minst 70 000.

Erfaringer fra oversettelse av EUs flerspråklige regelverk

Selv om det foreligger ni likeverdige språkversjoner av de rettsakter vi oversetter, har vi av praktiske grunner måttet basere vårt arbeid på et utvalg blant disse, nemlig dansk, engelsk og fransk versjon.

Oversettelse skjer på grunnlag av den engelske og/eller franske versjonen. I de aller fleste tilfeller vil én av disse være den opprinnelige grunnteksten. Den danske versjonen benyttes som et hjelpemiddel bare når oversetteren står fast. Vi har også mulighet til å konsultere den tyske versjonen, men det gjøres sjelden.

Vår erfaring med EUs regelverk er altså avgrenset til en tredel av språkversjonene. Det er likevel rimelig å anta at de erfa-

⁹ I medlemskapssammenheng hører den største tekstmengden inn under områdene landbruk, fiske, toll og avgifter, beskatning, institusjonelle bestemmelser og forbindelser med tredjestater (dvs. avtaler og konvensjoner EU er part i), områder som ikke omfattes av EØS-avtalen.

ringer vi har gjort, ville ha vært de samme ved bruk av flere eller andre språkversjoner.

Det er i dette innlegget ikke mulig å gå særlig i detalj med hensyn til de problemer man støter på ved oversettelse av et flerspråklig regelverk som EUs. Jeg vil i stedet gjøre rede for de typiske problemer under tre hovedpunkter. Redegjørelsen begrenser seg til det avledede regelverk. De grunnleggende traktatene vil ikke bli berørt. De preges imidlertid gjennomgående av større vaghet i formuleringene.

Oppbygning, stil og tegnsetning

EUs rettsakter har forbilde i en juridisk tradisjon som atskiller seg fra den norske. Etter hvert har det også utviklet seg en særegen EU-tradisjon. Rettsaktene har en tredelt oppbygning. Først en innledning, som gir formålsbetraktninger og bakgrunnen for rettsakten, hos oss populært kalt «poesidelen». Denne delen er ofte preget av vage politiske formuleringer. Deretter følger selve lovdelen, den «dispositive delen», inndelt i artikler. Til slutt følger i mange tilfeller, men ikke nødvendigvis, ett eller flere vedlegg. Vedleggene utdyper bestemmelsene i den dispositive delen og kan ses som en motsvarighet til norske forskrifter. Den nevnte inndeling er fast, og alle rettsakter er typografisk utformet over samme lest.

Stilen skiller seg klart fra stilen i norsk lovspråk, særlig fra den moderniserte stilmorm som etterstrebes i dag. Periodene er ofte svært lange. Tunge innskutte ledd er man også svært glad i. Nå ville ikke dette være et problem dersom tegnsetningen, særlig med hensyn til punktum, kunne endres. Det kan man imidlertid bare i svært liten grad. Dette skyldes to forhold. For det første ønsker man at de ni språkversjonene skal ha en så lik utforming som mulig, slik at man med letthet kan lese og kontrollere alle språkversjoner parallelt. For det andre benytter man en henvisningsteknikk der det bl.a. vises til et bestemt ledd eller et bestemt punktum (les: periode) i et ledd. Kravet til parallellitet i språkversjonene medfører altså at lange perioder ikke kan deles opp med sikte på en enklere stil. Mindre strengt er kravet til å beholde innskudd på samme sted i periodene. Det foretrekkes likevel at samme leddstilling følges, om mulig. Det kan dessuten være vanske-

lig å endre leddstillingen, uten dermed å endre meningsinnholdet, når man samtidig ikke kan dele opp i flere perioder.

Ordvalg

Med «ordvalg» mener jeg her de ord som benyttes i kildeteksten og norsk oversettelse, men som hører til allmennspråket og ikke inngår i juridisk eller annen fagterminologi.

Oversettelse av disse delene av teksten byr i seg selv på få vanskeligheter, forutsatt at oversetteren behersker kildespråket/kildespråkene og sitt morsmål. Kildeteksternes ordvalg er imidlertid i stor utstrekning standardisert og konsekvent gjennomført. Den samme type standardisering og konsekvens må derfor gjennomføres i våre oversettelser. Ikke minst er dette viktig i betraktning av at rettsaktene er rettslige dokumenter. Oversetteren kan ikke tillate sin trang til variert språkbruk å gjøre seg gjeldende. Er et ord eller et uttrykk i kildeteksten gitt en bestemt oversettelse til norsk ett sted i regelverket, bør den samme oversettelsen fortrinnsvis benyttes også i andre tilfeller. Om så ikke skjer, kan det oppstå tvil eller mulighet for ulik fortolkning.

Hvordan oppnår vi slik standardisering? Naturligvis er det ikke mulig å unngå noe variasjon i ordvalget, men den bør begrenses til et minimum. Vi har løst problemet ved å utarbeide lister over frittstående ord, over flere ord i sammenheng, såkalte kollokasjoner, og over større tekstutsnitt som forekommer hyppig. Løsningen fungerer godt, men det er et tilbakevendende problem at én eller flere av kildetekstene iblant har en noe avvikende ordleggingsmåte. I slike tilfeller er det vanskelig for oss å vite om avviket er tilsiktet eller ikke. I andre tilfeller kan avviket skyldes en åpenbar feil. I begge typer tilfeller må oversetteren vurdere hvordan situasjonen skal håndteres.

Utkast til EUs rettsakter utarbeides som nevnt først på ett av de offisielle arbeidsspråkene, i en grunntekst, for deretter å bli oversatt til de øvrige. Mange av dem som deltar i utarbeidelsen, har ikke grunntekstens språk som morsmål. I den engelske eller franske språkversjonen støter vi derfor iblant på ugrammatiske eller uidiomatiske formuleringer. Det er vel bl.a. dette fenomenet som omfattes av betegnelsen «Euro-lingua». Denne type feil eller dårlig språk betyr lite eller ingenting for oversetteren,

så lenge meningsinnholdet går klart fram. Imidlertid kan terminologien i tekstene påvirkes av fenomenet, og det kan oppstå det jeg under neste hovedpunkt kaller «EU-termer».

Terminologi

Terminologien i rettsaktene kan inndeles i to hovedtyper: juridisk terminologi og annen fagterminologi. Den juridiske terminologien er enten av allmenn karakter, eller den er det jeg vil kalle «EU-rettslig», som her skal forstås som terminologi som har utviklet seg i EUs organer, i de grunnleggende traktatene og i det avledede regelverket. Den øvrige fagterminologien spenner over et vidt felt av fagområder, fra økonomisk terminologi og terminologi knyttet til f.eks. offentlig innkjøp til utpreget teknisk terminologi for f.eks. motorvogner, kjemisk analyse og ulike typer instrumenter.

Oversetteren er først og fremst «spesialist» med hensyn til sine fremmedspråk og sin formuleringsevne på morsmålet. Vedkommende kan være kjent med terminologien på enkelte av fagområdene, men naturligvis ikke på alle. Oversetteren kan sette seg inn i ukjent terminologi, men det er begrenset hvor dypt vedkommende har tid til eller forutsetninger for å trenge inn i materien. Følgelig er oversetteren og terminologen avhengige av et utstrakt samarbeid med fagfolk på de ulike områder, personer vi hos oss benevner «fageksperter».

Vi har opprettet kontakt med en rekke slike fageksperter, i all hovedsak innenfor den offentlige forvaltning. Samarbeidet har for det meste fungert godt – og jeg tror med godt resultat – på tross av knappe tidsfrister. Som tidligere nevnt registrerer vi anbefalt terminologi brukt i oversettelsene i en terminologibase, slik at vi ved senere forekomst av en term kan klare oss på egen hånd.

Det knytter seg imidlertid visse problemer til et samarbeid av denne typen:

- * fageksperten har mangelfulle fremmedspråkkunnskaper og/eller mangelfullt kjennskap til den aktuelle terminologien på kildespråket/kildespråkene
- * fageksperten kjenner ikke fagområdet tilstrekkelig godt
- * fageksperten tar ikke oppdraget alvorlig nok

- * det benyttes flere norske termer for samme begrep i ulike fagmiljøer, og iblant innen ett og samme fagmiljø
- * fageksperten anbefaler ulik terminologi ved forskjellige anledninger
- * to eller flere fagekspertene er av ulik mening om hva som er korrekt norsk terminologi
- * det fins ingen anerkjent norsk terminologi på fagområdet eller i det konkrete tilfellet
- * fageksperten benytter en innarbeidet norsk term der kilde-tekstenes term er gjort overgripende for å tilfredsstillende et samarbeid mellom mange språksamfunn

De to siste punktene fortjener en utdypende kommentar.

I enkelte fagmiljøer er det en tendens til å benytte engelsk fagterminologi. Dette kan naturligvis ikke aksepteres i våre oversettelser. I slike tilfeller gjøres det i samråd med fageksperten et språklig nybrottsarbeid for å fastsette en dekkende term med norsk språkstoff. Dette er naturligvis en kjærkommen utfordring for dyktige og språkbevisste oversettere og terminologer.

Under utarbeidelsen av en rettsakt i EU kan man ofte ha kompromisset seg fram til en ny term, den være seg av juridisk eller annen art, for å tilfredsstillende enten et behov for å skape en overordnet term som omfatter den egentlige termen på de ulike arbeidsspråkene, eller et politisk behov for tilsiktet vaghet. Det benyttes f.eks. med stor forkjærlighet «innretning» (eng. «devi-
ce», fr. «dispositif») med ulike karakteristikk i stedet for en mer konkret og anskueliggjørende term. Denne typen «EU-term» kan være vanskelig å forholde seg til, og det må i det enkelte tilfelle vurderes om den skal overføres ordrett, eller om den egentlige norske termen kan benyttes. Det overordnede mål må uansett være at den norske termen ikke medfører en innsnevring av meningsinnholdet. De tilsiktete vage termene er naturlig nok vanligst i traktatene, men de forekommer også i rettsaktene. Slik terminologi setter oss på den vanskeligste prøve. Det ideelle er selvsagt å overføre den samme vagheden til norsk, men siden meningsinnholdet er lite konkret og uklart, kan det by på problemer.

Konklusjon

Går det an å oversette et flerspråklig regelverk?

Om man ikke tar hensyn til oversettelsens kvalitet og kommunikative ekvivalens med kildetekstene, er svaret naturligvis et ubetinget ja. Går man inn i en vurdering av kvalitet og ekvivalens, som man rimeligvis skal, må svaret nødvendigvis bli mer nyansert, og det må tas forbehold ved å stille opp en rekke vilkår som må være oppfylt.

Ett vilkår er at de språkene det oversettes mellom, er nærstående eller beslektede, og at de er fullt utviklede kulturspråk i samfunn med tilnærmet lik samfunnsstruktur på samme kulturelle og teknologiske utviklingstrinn. Det vil m.a.o. by på atskillig større vansker å oversette fra eller til japansk eller kinesisk enn fra eller til engelsk eller fransk. Det vil dessuten by på svært store eller uoverstigelige vansker å oversette fullgodt mellom f.eks. norsk og et stammespråk til en befolkning som lever mer eller mindre uberørt av den såkalte teknologiske utvikling.

Videre må det foreligge flerspråklig terminologi på de ulike fagområder, og denne terminologien må være definert i internasjonale standarder. Arbeidet med norsk terminologi for olje- og gasssektoren de seneste tiårene viser at et naturlig språk i et moderne samfunn har det tilstrekkelige språkstoff til å utvikle den nødvendige terminologi. Europakommisjonens terminologibase «Eurodicautom» viser det samme. En grunnleggende forutsetning er naturligvis at de ulike språksamfunn er interessert i og villige til å investere i utvikling av slik terminologi.

Oversetterne og terminologene må ha svært gode kunnskaper i kildespråkene. De må videre beherske sitt morsmål fullt ut, herunder ha teoretisk kunnskap om og være interessert i morsmålets språklige struktur på de ulike nivåer. De må dessuten ha innsikt i terminologien på enkelte fagområder og ha vilje og evne til sette seg inn i ny terminologi og terminologi på ytterligere områder.

Det er videre en forutsetning at oversettere, terminologer og fageksperter på de ulike områder samarbeider på en hensiktsmessig måte, med full respekt for hverandres kvalifikasjoner. Fagekspertene må ha svært god innsikt i sitt fag og kjenne dets

terminologi på morsmålet og minst ett av kildespråkene. De må dessuten som et minimum ha god forståelse av dette kildespråket. Oversettere og terminologer må akseptere at den faglige innsikten er størst hos fagekspertene, mens disse på sin side må anerkjenne oversetternes og terminologenes språkkunnskaper.

Dersom disse og ytterligere vilkår er oppfylt, vil et flerspråklig regelverk kunne oversettes tilfredsstillende. De ulike språkversjonene av et slikt regelverk vil imidlertid aldri være hundre prosent ekvivalente. Dette skyldes ikke at det prinsipielt er umulig å foreta en absolutt dekkende oversettelse. Årsaken er snarere at oversettere også er mennesker, og mennesket er som kjent sjelden fullkomment verken i seg selv eller i sin gjerning.

Mens politikk ofte blir betegnet som «det muliges kunst», kan oversettelse betraktes som «det umuliges kunst». Dette skyldes som nevnt ikke at det prinsipielt er umulig å foreta en absolutt ekvivalent oversettelse, men snarere de forhold som oversettelsen foretas under. Oversetteren forholder seg til en tekst forfattet av ett eller flere individer med en bestemt kommunikativ intensjon. Oversetteren har sjelden mulighet til å drøfte personlig med opphavsmannen hva vedkommende egentlig har ment på et bestemt punkt i teksten. Som vel alle har erfart, vil det i de fleste tekster, selv på morsmålet og selv om språket er presist og korrekt, forekomme punkter som er uklare for leseren. Årsaken er å finne i at språklig kommunikasjon ikke er fullkommen og kan feile. Dette gjelder også skriftlig kommunikasjon, der man ikke har hjelp av tydeliggjørende elementer som intonasjon, betoning, gester og øvrig kroppsspråk eller har mulighet til å kontrollere fortløpende at mottakeren har forstått riktig.

Oversettelse har derfor et iboende element av fortolkning. Dette er paradoksalt nok i strid med den grunnleggende regel for oversettelse av sakprosa, nemlig at oversetteren ikke skal fortolke, bare gjengi. Det er derfor ikke til å unngå at oversetteren på ett eller flere punkter i sitt arbeid kan treffe litt «på siden» i forhold til kildeteksten. Betydningsavviket kan medføre en innsnevring eller en utvidelse av det opprinnelige meningsinnholdet. Selv om ingen av delene er ønskelig, er en

utvidelse å foretrekke, ettersom oversetteren da iallfall ikke utelukker noe av det opphavsmannen har ønsket å uttrykke.

Min konklusjon er at et flerspråklig regelverk kan håndteres, dersom forholdene er lagt til rette som tidligere angitt. Det vil imidlertid nødvendigvis oppstå direkte feil og enkelte betydningsavvik språkversjonene imellom. Feilene er uproblematisk i den forstand at de forhåpentligvis vil bli oppdaget og rettet der de måtte forekomme. Betydningsavvikene utgjør et alvorligere problem. Alle flerspråklige regelverk bør derfor være undergitt en kontrollerende instans med myndighet til å foreta endring i én eller flere av språkversjonene. I EU avholder man såkalte jurist-lingvist-møter der språkkyndige jurister i fellesskap går parallelt gjennom samtlige språkversjoner. Videre kan Domstolen treffe avgjørelse i fortolknings spørsmål og ved uenighet, og man legger da bl.a. samtlige språkversjoners formulering til grunn ved vurdering av hva som egentlig er til siktet. Dette er etter min mening en bedre ordening enn en ordening der bare én språkversjon, f.eks. engelsk, har gyldighet ved fortolkningsavgjørelser, noe som uvilkårlig gir engelskspråklige og engelskkyndige et fortrinn framfor andre.

Kan oversettelse av et flerspråklig regelverk påvirke norsk språk? EUs regelverk er omfattende målt i antall sider, og den del av regelverket som omhandles i EØS-avtalen, utgjør også et betraktelig antall sider. Regelverkets bestemmelser griper inn i samfunns- og næringsliv i hele EØS. Det er imidlertid tvilsomt om språkbruken i regelverket påvirker de ulike nasjonalspråkene det er utformet i.

For det første lever regelverket et liv atskilt fra de miljøer der språklig innovasjon og innlån vanligvis finner sted. Naturligvis kan det tilkomme noe ny terminologi under påvirkning fra regelverket, og det kan oppstå en til dels egenartet stil i enkelte fagmiljøer, men dette får neppe innvirkning på allmennspråkets struktur eller ordforråd eller på det rådende stilideal for det nasjonale lovverket.

For det andre er det ikke slik at det flerspråklige regelverkets tekstmasse i sin helhet blir en del av det nasjonale forråd av lover og forskrifter. Innen EU er forordninger de eneste

rettsakter som i de ulike språkversjoner, og i sin helhet, gjøres direkte gjeldende for medlemsstatenes borgere og foretak. Dette skjer i henhold til en traktatfestet forpliktelse som bidrar til EU-samarbeidets overstatlige karakter. For de øvrige rettsakter, som er rettet til medlemsstatene, gjelder at bare de forpliktelser som følger av dem, skal innarbeides i nasjonal lovgivning, dersom dette er nødvendig for at den enkelte medlemsstats lovgivning skal bli i samsvar med regelverket.

EØS-avtalen er basert på folkeretten, men inneholder overstatlige elementer ved at det for EFTA-pilaren er opprettet felles organer med overstatlig myndighet, som f.eks. EFTAs overvåkingsorgan (ESA) og EFTA-domstolen. Også i EFTA-statene som deltar i EØS, gis forordninger en annen behandling enn øvrige rettsakter. Stortinget har vedtatt en gjennomføringslov («EØS-loven») som bl.a. innebærer at den enkelte forordning gjennomføres i norsk rett ved henvisning til og eventuelt ved gjengivelse av autentisk norsk oversettelse. Det samme gjelder enkelte overgripende bestemmelser i selve EØS-avtalen.

I hele EØS er det således språkbruken i forordningene som vil kunne smitte over på nasjonalt lovspråk, forvaltningsspråk eller annet fagspråk. Personlig tror jeg smittefaren er liten. For de norske oversettelsenes del ville slik smitte dessuten være lite skadelig, ettersom vi har sørget for at de foreligger i et godt, moderne og vel gjennomarbeidet språk. Den til tider noe langdryge stilen utgjør heller ikke noen trussel; for de fleste nordmenn vil det uansett være mer naturlig og ikke minst lettere å uttrykke seg i kortere perioder.

Det er i mine øyne liten grunn til å frykte for norsk språks framtid pga. av EØS eller et mulig norsk EU-medlemskap. Jeg ønsker heller å peke på det oppløftende i situasjonen: Norsk språk har oppnådd status som et fullverdig europeisk kulturspråk. Dette vil kunne motvirke den angloamerikanske påvirkningen som gjør seg stadig mer gjeldende. Med utgangspunkt i sin nyvunne status kan norsk språk uten mindreverdsstempel utfolde seg på den europeiske arena.

Jeg håper også at Oversettelsenhetens arbeid vil bidra til å gi oversetteryrket økt anseelse i samfunnet. Oversettere har en

viktig rolle i et stadig mer internasjonalt samfunn. Oversetternes daglige arbeid er et betydningsfullt bidrag til å holde morsmålet i hevd og til å opprettholde språklig mangfold i en verden der grensene utviskes og avstandene krymper.

Dette foredraget vart halde på Norsk språkråds konferanse Norsk som framtidsspråk i arbeidsliv og næringsliv, Oslo 13.9.94. Foredraget skal trykkjast i ein konferanserapport språkrådet skal gje ut.

Femtio år med Svenska språknämnden och sedan då?

Av *Margareta Westman*

Jag ser två sidor av Svenska språknämndens verksamhet. Dels har nämnden uträttat och kan uträtta saker rent faktiskt, dels kan den fylla en symbolfunktion.

Först något om det reella. Under sina femtio år har nämnden

- givit ut ordböcker och ordlistor:
 - Dansk-svensk ordbok, 1958; 1968; 1980
 - Kortfattad etymologisk ordbok, 1960; 1973
 - Svensk handordbok, 1966
 - Svensk skolordlista (tillsammans med Svenska Akademien), 1973; 1980; 1988
 - Nyord i svenskan, 1986
 - Svenska ortnamn, 1991
 - Norsk-svensk ordbok, tillsammans med Norsk språkråd, 1992
 - Skandinavisk ordbok, tillsammans med Nordiska språksekretariatet, 1994
- givit ut en skriftserie med hittills 79 nummer, varav "Svenska skrivregler" är den absolut mest kända och sålda
- svarat på flera hundra tusen språkfrågor per brev och telefon
- kommenterat utredningar och granskat ordböcker som Svenska Akademiens ordlista, Svensk ordbok etc.
- givit ut tidskriften "Språkvård" med 4 nummer per år sedan 1965, vilket jag har räknat ut blir över 3 100 sidor i 30 årgångar hittills
- deltagit i det nordiska språksamarbetet med granskningar, artiklar och utgivningen på språksekretariatet.

Detta är handfasta saker, men hur ska man uppskatta nämndens symboliska roll och vilken roll vill vi spela? Det följande ska inte uppfattas som ett officiellt ställningstagande utan det är mera personliga funderingar.

Vi fungerar som ett stöd för folk som sprider språknormerna

vidare ut i samhället, för lärare, tidningsfolk, radio- och TV-folk. Och vi har funnit att de som rådfrågar oss brukar vara ganska nöjda med de upplysningar de får. Vidare händer inte sällan att vi får agera domare när folk är oeniga, och det förefaller som om folk är benägna att godta det vi säger.

Men det finns en annan sida som vi nog borde utveckla mera. Jag tänker här på svenskarnas uppfattning om sitt eget språk. Att fundera på språket är också en allmänmänsklig verksamhet. Men attityderna till det egna språket kan ju verkligen skifta från språkgemenskap till språkgemenskap. Vi till har exempel hört av den isländske författaren Þórarinn Eldjárn att hans erfarenhet är att svenskarna vill att svenskan ska vara ett svårt språk att lära sig. En annan vanlig uppfattning bland svenskar är att svenskan är ett ordfattigt språk.

Svenskans situation i dag

Den nuvarande situationen för svenskan i Sverige kan kort beskrivas som att vi har dels ett ganska oomstritt standardspråk som används i skrift men också i tal för gemensamma angelägenheter och dels ett antal olika vardagstalspråk (landsbygds- och stadsdialekter). Därtill kommer invandrarspråken, som dock inte kan sägas hota svenska språkets ställning; svenska är för övrigt ofta det enda gemensamma språket mellan invandra-re med olika modersmål.

Den här situationen kan ju förändras om allt fler livsområden – eller domäner som det brukar kallas – blir styrda utifrån. Det kan leda till en försvagning av de nationella språken som medier för en kvalificerad offentlighet, om den grundläggande diskussionen om våra angelägenheter inte i första hand förs hemma i våra egna länder.

Språknämnderna kan inte göra särskilt mycket åt frågan om avtagande nationellt självstyre – om vi nu skulle vilja det.

Men jag tror att vi kanske skulle kunna bidra till att få folk att inse vilken tillgång det är att ha ett gemensamt språk som är utvecklat för skriftligt bruk och för att fungera i avancerade sammanhang av olika slag, konstnärliga, politiska, vetenskapliga.

I Sverige tar många svenskar svenska språket för givet till den grad att man ibland säger att man kan avstå från det och gå

över till engelska direkt. Många svenskar har nämligen en övertro på sina kunskaper i engelska samtidigt som de har en undertro på sina kunskaper i det egna språket. Det har att göra med att svenskan inte på allvar har varit hotad i Sverige, åtminstone inte på mycket länge. Men nu kan ju situationen bli en annan med det integrerade Europa och ökad internationalisering.

Man kan fråga sig om vi verkligen har en svensk identitet. Varje individ kan ses som tillhörande ett antal kretsar som skär varandra på olika sätt, där gemenskapen markeras bland annat i språkbruket. Man tillhör sin allra närmaste krets, familjen, man tillhör gruppen av arbetskamrater, en större grupp av kolleger, en region, en nation, en stat, kanske en internationell organisation eller världssamfundet, vad det nu betyder. Redan nu är det väl så för många att yrkesrollen är starkare än den regionala anknytningen. Man identifierar sig mera med sina kolleger än med folk i den geografiska omgivningen. Eller gäller detta bara när regionen och nationen sammanfaller och är självklara? I så fall skulle svenskarna kanske känna en nationell identitet som dock nästan aldrig kommer till uttryck, utom i sportsammanhang.

Varför är svenskan värd att bevara?

Om nu de nordiska EU-staternas självständighet blir mindre kommer inte då också våra standardspråk, våra "riksspråk" att förlora i värde. Det är på tiden att vi ställer oss frågan om våra standardspråk är värda att upprätthålla. För de enda som kan bevara dem är vi själva.

Det finns som jag ser det två skäl att värna om svenskan. Från Europas horisont är svenskan värd att bevara som ett uttryck för en speciell kulturell och språklig verklighet i Europas stora kultur- och språkorkester. Man brukar ju se den kulturella mångfalden som en rikedom och tillgång för Europa. Svenskan skulle då liksom varje annat språk stå för sin speciella erfarenhetsvärld och kultursyn, som inte är riktigt densamma som någon annan även om vi är lika i Norden.

Från vår egen horisont är svenskan alltjämt åtta miljoner människors närmaste språk, det vi känner och tänker med och

har våra rötter i. Det är det enda språk vi alla kan säga nya saker på och bli förstådda. Det är bara på svenska som vi bottenar både i tanken och i känslan.

Ska detta förändras får det inte gå för fort. Takten är utomordentligt viktig när det gäller samhällsförändringar. Och jag tror det är mycket riskabelt med kulturella kalhyggen.

Språk förändras, och språk försvinner men det får inte ske på slarv, bara för att vi inte fattar vad som håller på att hända. Skolan till exempel får inte smynglifieras utan en allmän och grundlig diskussion som belyser konsekvenserna i alla led. Skolan förmedlar ju inte bara faktakunskaper utan lär samtidigt ut hur man benämner och talar om det ena och det andra. Om ungdomarna inte lär sig de svenska benämningarna på olika företeelser i verkligheten och i samhället kan de få svårt att föra allvarliga diskussioner på svenska i framtiden.

Kan vi öka intresset för svenskan?

Språknämnden bör nog fundera över vad vi kan göra för att stimulera svenskarnas intresse för svenskan. Det är här det symboliska kommer in. Språknämnderna kan visserligen inte fungera symboliskt utan att ha en solid underbyggnad. Vi måste fortsätta arbetet med rådgivning och handböcker. Men vi kanske också borde delta mer offensivt i den offentliga debatten. Lyfta fram språkets roll, och göra det med mer fantasi.

Vi kanske ska försöka visa folk vad de kan på svenska men i regel inte kan på andra språk och betona det skapande.

Vi kan göra nya ord.

Jag ska ta ett exempel. För ett par decennier sedan lanserades ordet *sambo* om en sådan som lever ihop och bor samman med en annan utan att de är gifta med varandra.

Och här har lekfullheten satt in. Det finns ju många sätt att leva och bo på och det har skapats många nya ord i folkdjupet efter mönster av *sambo* som *särbo*, *enbo*, *delsbo*, *halvbo*, *helgbo*, *kvarbo*, *äterbo*, *mambo* (om en som bor kvar hos mamma), *turbo*, *exbo* och till och med *iblandbo*. Sådan här kreativitet kan man bara visa i ett språk man verkligen känner.

Vi kan förstå vad folk säger eller skriver, även när det är lite fel. Vi kan rekonstruera ofullständiga meddelanden.

Vi kan lösa korsord. Detta betraktas som en mycket efemär eller onödig sysselsättning, men lek med språket på olika sätt hör tätt ihop med språkkunnandet. Det är sällsynt att folk kan lösa korsord på främmande språk.

Men också andra åtgärder kan behövas. I Sverige tror jag att vi till exempel bör verka för att man vid akademisk meritbedömning premierar publicering på vårt eget språk. Naturligtvis bör vetenskap komma ut på världsspråken, men det borde vara en tilläggsmerit om man som svensk skriver på svenska också.

Behöver vi ett europeiskt överspråk?

Kanske ska vi vidare verka för ett särskilt EU-språk, för latin som politiskt språk i Europa, som kännetecknet för europeiskt medborgarskap eller hemmahörighet i Europa.

De allra nyaste signalerna om en europeisk kärna eller elit som syftar till ekonomisk, politisk och militär integration gäller Tyskland, Frankrike och Benelux, men inte Storbritannien. Jag har svårt att föreställa mig att Helmut Kohl och Edouard Balladur skulle tala engelska med varandra. Engelskan dominerar visserligen i ekonomi och handel, vetenskap och teknik, men inte i juridik och lagstiftning eller i politik i Europa.

Idén med latin kan verka befängd i förstone men skulle kanske faktiskt kunna genomföras på längre sikt.

Problemen är uppenbara och finns på flera plan. Det skulle krävas en hel del för att få gehör för själva idén. Därtill kommer de praktiska problemen. Man skulle behöva utbilda en mängd lärare och språket skulle behöva utvecklas till att fungera i vårt moderna samhälle. Dock lär man i Vatikanen arbeta med det latinska ordförrådet. För övrigt har ju många europeiska språk en ganska ansevärd del av sin mer avancerade vokabulär hämtad direkt eller indirekt från den stora latinska bygglådan. Så därifrån kunde kanske latinet låna tillbaka en hel del. En parallell finns i den unga staten Israel, där man har lyckats att bygga ut gammalhebreiskan till ett språk för ett modernt samhälle.

Rent symboliskt vore fördelarna stora. Att ha ett överspråk i Europa skulle underlätta kommunikationen mellan de olika staterna och regionerna. Och frågan är om vi inte är på väg mot

mindre språklig mångfald i EU. Hellre än att något eller några av de stora staternas nationella språk, säg engelska, franska, tyska skulle bli överspråk borde man välja ett språk som är ingens modersmål. Det skulle ge större jämlikhet åt de olika staterna och regionerna. Ingen skulle ha formuleringsföreträde och ingen skulle ha tolkningsföreträde.

Hur vill vi ha det i framtiden?

Allvarligt talat måste vi även i de nordiska språknämnderna fundera över vad mångspråkigheten i Europa kan innebära och leda till och försöka bilda oss en föreställning om vilken roll olika språk kan komma att spela och bereda oss bättre på krav om flerspråkighet. Vi måste också stöda tolk- och översättarutbildning. Även på den fronten finns en mycket stor naivitet hos många. När vi kommer i djupare kontakt med folk utifrån i konkreta och knepiga frågor, då räcker inte alltid vanliga skol-kunskaper till, vi behöver kvalificerade tolkar och översättare.

Men hur vill vi ha det? Vi skulle kunna få en språksituation där vi har en stor mängd vardagsspråkliga varianter, ett nationellt standardspråk, ett europeiskt latin och världsen Engelskan. Kanske skulle latin som enbart överstatligt och europeiskt kommunikationsspråk leda till att våra standardspråk stärktes, därför att de behövs för kommunikation mellan olika nationella eliter, de europiskt verksamma och de globalt inriktade.

Hur som helst, i framtiden blir nog språknämnderna tvungna att ta ställning till och lägga sig i språkpolitiken.

Språksamarbeid i Norden 1994

Av Ståle Løland

Nordisk språksekretariat

Nordisk språksekretariat ble opprettet i 1978 som et samarbeidsorgan for språknemndene i Norden og andre som arbeider med nordiske språkspørsmål. Ifølge vedtektene skal sekretariatet arbeide for å bevare og styrke det språklige fellesskapet i Norden og for å fremme den nordiske språkforståelsen. Dette skal sekretariatet gjøre blant annet ved å være rådgivende og koordinerende organ i nordiske språkspørsmål, ta initiativ til forskningsprosjekter, følge grannespråkundervisningen på alle utdanningsnivåer, samarbeide med massemediene, medvirke ved ordboksprosjekter, gi ut skrifter og arrangere nordiske møter om språkspørsmål.

Organisasjon

Nordisk språksekretariat blir ledet av et styre på fem medlemmer med en representant fra Dansk Sprognævn, en fra Forskningscentralen för de inhemska språken i Finland, en fra Íslensk málnefnd, en fra Norsk språkråd og en fra Svenska språknämnden. Ved siden av dette styret er det en rådgivende forsamling med representanter for samtlige språknemnder i Norden (jf. nedenfor).

Sekretariatets fellesnordiske administrasjon er plassert ved Norsk språkråd i Oslo. I 1994 har sekretariatet hatt disse ansatte: sekretariatssjef Ståle Løland, førstekonsulent Anna Helga Hannedóttir, administrasjonskonsulent Rikke Hauge og kontorsekretær Erla Stensby (halv stilling).

I 1994 har styret hatt denne sammensetningen:

Fra:	Medlemmer:	Suppleanter:
Dansk Sprognævn	universitetslektor Allan Karker (formann)	professor Jørn Lund
Forskningscentralen för de inhemska språken i Finland	specialforskare Risto Haarala	byråchef Mikael Reuter
Íslensk málnefnd	prófessor Kristján Árnason	prófessor Baldur Jónsson
Norsk språkråd	professor Kjell Venås	rektor Aslaug Ligaard
Svenska språknämnden	professor Margareta Westman (nestformann)	fil.kand. Birgitta Lindgren

Representantskapet har hatt denne sammensetningen:

Fra:	Medlemmer:
Dansk Sprognævn	seniorforsker Else Bojsen
Forskningscentralen för de inhemska språken i Finland	specialforskare Risto Haarala byråchef Mikael Reuter
Føroyska málnevndin	seminarielektor Jeffrei Henriksen
Íslensk málnefnd	prófessor Kristján Árnason
Norsk språkråd	rektor Aslaug Ligaard professor Kjell Venås
Oqaasiliortut/ Grønlands Sprognævn	forskningsmedarbeider Carl Christian Olsen

Sámi giellalávdegoddi/
Samisk språknemnd

Sagka Stångberg

Svenska språknämnden

professor Margareta Westman

Sverigefinska
språknämnden

professor Erling Wande

I sin virksomhet støttes Språksekretariatet av disse nordiske sekretærene: Jørgen Schack (Dansk Sprognævn), Eivor Somardahl (Forskningscentralen för de inhemska språken i Finland), Åsta Norheim (Norsk språkråd) og Birgitta Lindgren (Svenska språknämnden).

Møter, kurs og konferanser

Det årlige representantmøtet i Nordisk språksekretariat ble holdt i Stockholm 9. september i tilknytning til det 41. nordiske språknemndmøtet 9.-11. september. Styret og de nordiske sekretærene i Dansk Sprognævn, Forskningscentralen för de inhemska språken i Finland, Norsk språkråd og Svenska språknämnden har hatt tre møter.

I 1994 var Språksekretariatet arrangør eller medarrangør av disse møtene, kursene og konferansene:

Kurs i norsk språk og kultur for svenske lærerstudenter ved Uppsala universitet (Voksenåsen ved Oslo 21.-25. februar, i samarbeid med Svenskhemmet Voksenåsen)

Konferansen «Allmenne enspråklige ordbøker i Norden i samfunnsmessig perspektiv» (Schæffergården ved København 12.-13. mars)

Kurs om moderne drama og teater for lærere i den videregående skolen i Norden (Gentofte ved København, 17.-20. mars, Nordmål-kurs)

Kurs i norsk språk og kultur for svenske lærerstudenter ved Umeå universitet (Voksenåsen ved Oslo 15.-19. mai, i samarbeid med Svenskhemmet Voksenåsen)

Nordisk lektorkonferanse for lektorer og lærere i Belgia, Nederland, Sveits, Tyskland og Østerrike (Bonn 2.-4. juni, i samarbeid med Samarbeidsnemnda for Norden-undervisning i utlandet)

Seminaret «De nordiska språken och internationaliseringen» (Uppsala 10.-11. juni, i samarbeid med Stockholms universitet)

Nordisk-baltisk læremiddelseminar (Druskininkai, Litauen, 16.-18. juni, i samarbeid med Nordiska språk- og informasjonscentret)

Kurs i norsk språk og kultur for færøyske lærerstudenter (Lysebu ved Oslo 16.-21. juni, i samarbeid med Fondet for dansk-norsk samarbeid, Nordmål-kurs)

Kurs i dansk språk og kultur for norske lærerhøyskolelektorer (Schæffergården ved København 2.-7. august, i samarbeid med Fondet for dansk-norsk samarbeid, Nordmål-kurs)

Kurs i islandsk for færøyske morsmålslærere i den videregående skolen (Tórshavn 16.19. august)

Nordisk uke (Oslo 12.-16. september, i samarbeid med nordiske institusjoner i Norge)

Kurs om tekstanalyse og skriving for danske og norske lærere i den videregående skolen (Skagen 13.-17. september, Nordmål-kurs)

Kurs i svensk språk og kultur for danske lærerstudenter ved Vordingsborg Statsseminarium (Hässelby ved Stockholm 10.-14. oktober, i samarbeid med Hässelby slott)

Konferansen «Nordens språk som hemspråk i grundskolan»
(Schæffergården ved København 21.-23. oktober)

Kurs i svensk språk og kultur for norske lærerstudenter ved
Oslo lærerhøgskole (Hässelby ved Stockholm 14.-18.
november, i samarbeid med Hässelby slott)

Kurs i svensk språk og kultur for norske lærerstudenter ved
Oslo lærerhøgskole (Hässelby ved Stockholm 21.-25.
november, i samarbeid med Hässelby slott)

Kurs i norsk språk og kultur for finske lærerstudenter (Vok-
senåsen ved Oslo 10.-15. desember, i samarbeid med
Svenskhemmet Voksenåsen, Nordmål-kurs)

Kurs for Nordjobb-ungdommer (i samarbeid med Nord-
jobb)

Representanter for Språksekretariatet har som vanlig orien-
tert om nordisk språksamarbeid og nordiske språkspørsmål ved
møter, kurs og konferanser som har vært arrangert av andre.

Samarbeid

Språksekretariatet samarbeider med morsmåslærernes og ter-
minologisentralenes nordiske organer – Nordspråk og Nord-
term – og deltar på deres fellesmøter. Språksekretariatet samar-
beider også med Nordiska språk- og informationscentret i
Helsingfors, Foreningene Norden, Svenskhemmet Voksenåsen,
Hässelby slott, Fondet for dansk-norsk samarbeid, Nordens
folkliga akademi og med andre nordiske organer og institusjo-
ner.

Skrifter

I 1994 gav Nordisk språksekretariat ut disse skrifterne:

Språk i Norden 1994

Statsnavne og nationalitetsord (ny utgave)

Att förstå varandra i Norden (ny utgave)

Nordiske studier i leksikografi II
Skandinavisk ordbok
Grunnordliste mellom finsk og estisk
LexicoNordica. Tidsskrift om leksikografi i Norden

Språksekretariatet har påbegynt arbeidet med en ny utgave av en bok om språkene i Norden.

Språkspalte i Nordisk Kontakt

Språksekretariatet har fortsatt arbeidet med å redigere en språkspalte i tidsskriftet Nordisk Kontakt. Tidsskriftet blir utgitt av Nordisk råd og kommer med 10-12 nummer i året. Disse emnene har vært behandlet: nordisk tv-kanal, grannespråkundervisningens metodikk, nordiske lånord i finsk, samiske språkforhold, «Att förstå varandra i Norden», betegnelsen «skandinavisk språk», varemerker, statsnavn og nasjonalitetsord, norsk språk og EU, finsk i Sverige.

Skandinavisk ordbok

Språksekretariatet har i 1994 fullført arbeidet med en skandinavisk ordbok i samarbeid med Norstedts Förlag og Svenska språknämnden. Redaktører er Skirne Bruland (Norge), Allan Karker (Danmark), Birgitta Lindgren (Sverige) og Ståle Løland (Nordisk språksekretariat). Ordboka består av tre separate lister: en med danske oppslagsord, en med norske (bokmål og nynorsk) og en med svenske. Listene konsentrerer seg om særspårlige ord og såkalte lumske ord i det vanlige ordforrådet. Totalt omfatter ordboka ca. 10 000 oppslagsord.

Grunnordlister mellom islandsk og færøysk og mellom finsk og estisk

I 1988-89 gav Språksekretariatet ut seks små dansk-norsk-svenske grunnordlister med ord fra det vanligste ordforrådet som kan være vanskelige å forstå i grannespråkene.

Språksekretariatet har i 1994 utgitt en tilsvarende liste for finsk-estisk, og det foreligger et ferdig manuskript til en islandsk-færøysk ordliste.

Prosjekter

Språksekretariatet har satt i gang arbeidet med prosjektene Nordens språk i det nye Europa, Samnordisk termbank, Islandsk-skandinavisk ordboksbase (i samarbeid med Orðabók Háskolans) og en oppfølging av forprosjektet Grannespråksundervisningens metodikk.

Uttalelser

Språksekretariatet har uttalt seg om disse sakene: det finske lektoratet ved Göteborgs universitet (til rektor ved Göteborgs universitet), presentasjonen av færøysk språk i faget islandsk i grunnskolen (til Námsgagnastofnun, Island), Nordisk språksekretariats internasjonale kontakter (til Nordisk ministerråd), bokstaven *þ* i et europeisk alfabet (til Íslensk málnefnd), nordiske elevers rett til «hemspråk» i grunnskolen (til Nordisk ministerråd).

Nordmål

I 1990 vedtok Nordisk råd og Nordisk ministerråd Nordmål – handlingsprogram for språklig samarbeid i Norden 1990-95. I Nordmål blir Språksekretariatet utpekt som ansvarlig organ for etterutdanningskurs for lærere, kurs for lærerutdannere, forskning om nordisk språkforståelse og arbeid med ordbøker og terminologi.

I 1994 er det nedsatt en arbeidsgruppe som skal utarbeide et forslag til nytt handlingsprogram for den kommende perioden. Språksekretariatet er representert i gruppen ved sekretariatssjefen.

Språksspørsmål

I samarbeid med språknemndene har Språksekretariatet også i 1994 behandlet språksspørsmål med sikte på å komme fram til fellesnordiske anbefalinger.

Norden-undervisning i utlandet

Etter vedtak i Nordisk ministerråd overtok Språksekretariatet i 1989 sekretariatsfunksjonen for det nordiske lektorsamarbeidet. Dette samarbeidet omfatter ca. 400 lektorer og språklærere

både i og utenfor Norden. Samarbeidet tar sikte på å styrke undervisningen i Nordens språk, litteratur, kultur og samfunns- liv ved utenlandske universiteter. Virksomheten blir ledet av Samarbeidsnemnda for Norden-undervisning i utlandet, som har en representant fra hver av sendelektoradministrasjonene i de nordiske landene. Et viktig tiltak i 1994 var den nordiske lektorkonferansen i Bonn for lektorer og lærere i Belgia, Nederland, Sveits, Tyskland og Østerrike. Dessuten har det vært gitt støtte til en rekke kulturarrangementer o.l. som uten- landslektorer har stått bak.

Nordisk ordbokssamarbeid

Siden 1991 har Språksekretariatet fungert som sekretariat for Nordisk forening for leksikografi. Ved utgangen av 1994 hadde foreningen ca. 200 medlemmer. Foreningen arbeider blant annet med en nordisk leksikografisk ordbok og en publikasjon over nålevende utøvere av nordisk leksikografi. Fra 1994 utgir foreningen årsskriftet LexicoNordica. Sammen med represen- tanter for foreningen utarbeidet Språksekretariatet i 1992 en innstilling til Nordisk ministerråd om det framtidige ordboksar- beidet i Norden. I 1994 er det arbeidet videre med sikte på å realisere forslagene i innstillingen.

Skandinavisk ordbok

Av Birgitta Lindgren

Historik

Nordiska språksekretariatet gav i slutet av 1980-talet ut sex enkla ordlistor mellan de skandinaviska språken (en dansk-norsk, en dansk-svensk, en norsk-dansk, en norsk-svensk, en svensk-dansk, en svensk-norsk). Dessa ordlistor var mycket små, alla var förresten inte lika stora, den minsta omfattade bara ett hundratal ord, de större ca 700 ord. Avsikten var att listorna skulle koncentrera sig på de vanligaste orden och då bara ta med sådana ord där de två inblandade språken skilde sig åt. De brukar kallas frekvensbaserade basordlistor. De ingick i sin tid i Nordiska bokklubbens bokpaket, men de kunde och kan fortfarande köpas separat.

Nästan samtidigt som dessa basordlistor låg klara hörde det svenska ordboksörlaget Norstedts av sig till Svenska språknämnden och berättade att förlaget tillsammans med norska Kunnskapsforlaget och danska Gyldendal kunde tänka sig att ge ut en samnordisk ordbok. Nordiska språksekretariatet och Svenska språknämnden beslöt att gå in som medutgivare.

Nordiska ministerrådet bidrog med ekonomiskt stöd. Så småningom kunde arbetet ta fart. En redaktionsgrupp med alla tre språken utsågs, och riktlinjerna drogs upp. I november 1994 förelåg boken i bokhandeln, med dansk titel "Skandinavisk Ordbog" i serien Gyldendals små røde ordbøger, med norsk titel "Skandinavisk ordbok" på Kunnskapsforlaget och med svensk titel "Norstedts skandinaviska ordbok" på Norstedts.

I redaktionen har ingått en dansk redaktör, Allan Karker, två norska redaktörer, Skirne Helg Bruland och Ståle Løland. Själv har jag varit svensk redaktör och fungerat som huvudredaktör.

Omfång och urval

"Skandinavisk ordbok" är inte särskilt omfångsrik, totalt är den på 351 sidor, varav 5 sidor utgör en inledning. Den upptar runt

10 000 uppslagsord. Dessa är inte helt lika fördelade på de tre språken. De danska uppslagsorden är knappt 3 000, medan de norska och svenska är nästan 3 500 var.

Liksom de tidigare nämnda basordlistorna upptar "Skandinavisk ordbok" enbart ord som kan vålla problem i umgänget mellan danskar, svenskar och norrmän. Vi har alltså utelämnat ord som är helt identiska, såsom *hus, park, falsk, halv, gå, stå*, eller ord som uppvisar sådana obetydliga skillnader som *ønske/önska, rig/rik, mand/mann/man*. Ordboken är nämligen tänkt att användas *passivt*, alltså i en situation när man i en text på något av grannspråken stöter på ett ord vars betydelse man inte förstår. Det är den situation man normalt råkar ut för. Mindre ofta behöver man kunna översätta från sitt modersmål till något av grannspråken; för ett sådant *aktivt* bruk krävs utförligare ordböcker.

Vi håller oss i "Skandinavisk ordbok" till det moderna allmänna ordförrådet; alltför speciella fackuttryck, liksom ålderdomliga eller dialektala uttryck har därför utelämnats. Även med slanguttryck eller starkt vardagliga ord har vi varit relativt sparsamma, men vi har ändå tagit med ett urval. Vi har t.ex. i den danska listan tagit med *røvrende* (no. 'lure', sv. 'lura'), och i den svenska listan *tjej* (da. 'pige', no. 'jente').

En flerspråkig ordbok

Det här är den första allmänspråkiga skandinaviska ordboken avsedd för alla tre språkgrupperna. En ordlista av Gösta Bergman "Särsvenskt och samnordiskt" från 1946 är avsedd för svenskar; den tar upp svenska särpräkliga ord, och visar vilken synonym man skall välja om man vill uttrycka sig samnordiskt. Sedan finns det också några flerspråkiga nordiska termlistor, t.ex. en turistordlista, en förvaltningsordlista.

Att man ger ut flerspråkiga termlistor är vanligt, och det har sina praktiska skäl, däremot ser man sällan flerspråkiga allmänspråkiga ordböcker. Att det är på sin plats med en flerspråkig skandinavisk ordbok över allmänspråket hänger förstås ihop med den speciella nordiska språksituationen. Typiskt är att man ofta kommer i kontakt med alla de skandinaviska språken samtidigt; man befinner sig t.ex. på ett nordiskt möte och skall då

läsa promemorior och referat skrivna på omväxlande danska, norska och svenska, och under mötet får man höra alla språken. Dessutom är det särskilt motiverat med en flerspråkig ordbok, när man som i "Skandinavisk ordbok" koncentrerar sig på det som skiljer tre annars näraliggande språk.

Disposition

"Skandinavisk ordbok" består av tre separata listor: en lista med danska ord som kan vara svåra för både norrmän och svenskar eller för antingen norrmän eller svenskar; en norsk lista avsedd för danskar och svenskar samt en svensk lista avsedd för danskar och norrmän.

Boken inleds med en kort inledning som innehåller en tabell över exempel på olikheter i skriftbilden mellan de tre språken.

Vi har alltså valt en disposition med tre listor i stället för enda samordnad lista. Valet var inte alldeles självklart. En svensk kan ibland ha svårt att i skrift se skillnad på danska och norska, och en dansk kan i tal ibland ha svårt att skilja på norska och svenska; när man inte vet vilket grannspråk det är fråga om, skulle en samordnad lista vara bra, så slapp man leta på flera håll. Men för det mesta torde man veta vilket språk det är fråga om, och är då bättre betjänt av skilda listor. Dessutom tror vi uppdelningen på skilda listor har ett visst pedagogiskt värde, då man på så sätt lättare får en klar uppfattning om det typiska i varje grannspråk.

Utformning av ordartiklar

Varje ordartikel har samma utformning: uppslagsordet på källspråket, därefter motsvarighet eller förklaring på varje mål-språk för sig. Några exempel:

	dansk lista		norsk lista		svensk lista
	flødeskum		artig		tjej
no	krem	da	formøjelig, sjov	da	pige
sv	vispgrädde	sv	lustig, rolig	no	jente
	snavset		beit: være i beit for		inteckna
no	skitten	da	være i forlegenhed for	da	få prioriteret
sv	smutsig	sv	ha problem med	no	belåne

Denna utformning bibehålls även om det ena målspråket har samma ord som källspråket. Ett exempel ur den danska listan:

advarsel

no advarsel

sv varning

Visst kunde man här ha sparat plats genom att utelämna uppgiften om norsk motsvarighet och låta det vara underförstått att det heter likadant i norskan, men vi menar att vår redigering dels är mer läsarvänlig genom sin enhetlighet, dels har ett pedagogiskt värde. En norrman slår givetvis inte upp *advarsel* i den danska listan, men en svensk kan ha glädje av att se att samma ord också finns i norska.

Användbar för icke-skandinaver?

I planeringsskedet diskuterades möjligheten att i förklaringsdelen också ta med översättningar till finska och isländska för att öka ordbokens användbarhet för icke-skandinaviska nordbor. Snart insåg vi att arbetet med att utarbeta förklaringar på grannspråken var fullt tillräckligt, och vi avstod alltså från finska och isländska förklaringar. Möjligen kan det övervägas inför en eventuell ny upplaga. Men även med sådana tillägg måste en icke-skandinavisk användare ha goda kunskaper i något av de skandinaviska språken, eftersom ordboken enbart koncentrerar sig på olikheterna.

Alfabetisk ordning

Placeringen av bokstaven *å* i danskan och norskan är inte densamma som i svenskan. I danskan och norskan är bokstaven en nykomling, som ersatte *aa* (i norskan 1917, i danskan så sent som 1948), och den står därför sist i det danska och norska alfabetet, medan den står trea från slutet i det svenska alfabetet, som haft bokstaven åtminstone sedan 1500-talet. Denna olikhet i placering kan man beklaga, men den är ett faktum.

I "Skandinavisk ordbok" följer placeringen av *å* den alfabetiska ordningen i varje språk, alltså efter *ø* i den danska och den norska listan, men före *ä* i den svenska. Så brukar man göra i interskandinaviska ordböcker.

Någon kunde tycka att man i den svenska listan som är avsedd för danskar och norrmän kunde placera *å* som dessa två språkgrupper är vana vid, men hur skulle man då göra i den danska listan som är avsedd för såväl norrmän som svenskar? Eller i den norska listan som är avsedd för såväl danskar som svenskar?

Betydelser

De uppgifter vi ger om uppslagsordens betydelse är så kortfattade och enkla som möjligt. Vi eftersträvar ingen fullständighet: mycket ovanliga och ålderdomliga betydelser utelämnas. Hellre än att ge en rad av synonymer som var och en kan passa i olika sammanhang ger vi ett enda ord som skall täcka betydelseomfånget så brett som möjligt.

Eftersom vi tänker oss att ordboksanvändaren har sammanhanget något så när klart för sig när han slår upp ett ord, menar vi att man sällan behöver precisera det ord som används i förklaringen, även om detta är flertydigt. I den danska listan står exempelvis:

drille

no erte
sv reta

Den svenska förklaringen är här inte preciserad med t.ex. 'skoja med, driva med' för att skilja detta *reta* från *reta* i betydelsen 'stimulera, irritera'.

När vi har bedömt att det behövs finns emellertid tillägg till förklaringar. Ett exempel, också från den danska listan:

forkommen

no forkommen (av kulde)
sv medtagen (av köld)

Både i den norska och svenska förklaringen ges här en precisering av betydelsen. Lägga märke till att *forkommen* också finns i norska i betydelsen 'medtagen', men inte med inskränkninngen 'av köld' som det danska *forkommen*.

Ett uppslagsord kan ha flera betydelser som täcks av ett enda ord på det ena målspråket, medan dessa betydelser måste återges med olika ord på det andra målspråket. Ett exempel ur den danska listan är:

saft
no saft
sv 1. saft 2. sav

Man behöver inte dela upp betydelseuppgiften på 1 och 2 i den norska förklaringen, eftersom det norska ordet *saft* helt täcker det danska ordet *saft*. Att det också finns ett annat ord på norska, *sevje*, som enbart täcker den betydelse som anges som nummer 2 i den svenska förklaringen, anges inte här. En sådan uppgift hör inte hemma i den här sortens passiva ordbok. I stället tas *sevje* upp som uppslagsord i den norska listan. I den norska listan tas naturligtvis också *saft* upp av hänsyn till svenska läsare. I den svenska listan tas däremot inte *saft* upp, eftersom betydelsen av det svenska *saft* också finns hos *saft* i de andra två språken. Att det bara täcker en av betydelserna där är oväsentligt. En dansk och en norrmän kommer inte att ha några problem att förstå *saft* i en svensk text. Ordet *sav* tas givetvis upp i den svenska listan.

Vi kan se på ytterligare ett exempel, här från den norska listan:

bløt
da 1. våd 2. blød
sv 1. blöt 2. mjuk 3. tokig, dum

Det norska *bløt* har en betydelse gemensam med danska *blød* och svenska *blöt* – dock inte samma. Den med danska *blød* gemensamma betydelsen är den som på svenska återges med nummer 2 och 3 och den med svenska *blöt* gemensamma betydelsen är den som på danska återges med nummer 1. Den betydelsen kunde naturligtvis även på svenska återges med den svenska motsvarigheten till det ord som ges som dansk förklaring, alltså *våt*, men det naturligaste är att välja samma ord som uppslagsordet. Någon anledning att på svenska återge betydelsen med båda orden, alltså 1. *blöt*, *våt*, finns inte. Givetvis tas

såväl danska *blød* som svenska *blöt* upp i respektive lista.

Övriga uppgifter om uppslagsordet

Eftersom ordboken är en passiv ordbok ges egentligen inga upplysningar om uppslagsordens uttal, ordklass, böjning, stilvärde eller konstruktionsmöjligheter. När böjningsformer tagits med har det annat syfte än att tala om hur ordet böjs. Ett exempel ur den danska listan:

dug (duggen)

no dogg
sv dagg; imma

Böjningsformen *duggen* anges här för att visa att det är just detta *dug* som avses och inte homografen *dug* (*no.*, *sv.* 'duk'), som ju heter *dugen* i bestämd form. Det är inte böjningsformen i sig som är svår, snarare är det just grundformen med enkel slutkonsonant mot dubbel i motsvarande ord på grannspråken som erbjuder identifikationsproblem.

Ibland är det dock ett ords böjningsform som är svår, inte grundformen. Då tas bara böjningsformen med. Ett exempel ur den norska listan:

kjem

da kommer
sv kommer

Infinitivformen *komme* (eller *kome* som den också kan heta) tas däremot inte med. Endast några sådana fall förekommer.

Vanligare är dock att såväl grundform som böjningsform tas med. Ett exempel ur den norska listan:

teie (tagde, tagd)

da tie
sv tiga

Böjningsformerna finns också med på alfabetisk plats, men då endast med hänvisning till grundformen.

Förhållandet mellan de tre språken speglas i ordboken

Man behöver inte ögna igenom många sidor i ordboken för att se att det råder mycket större överensstämmelse mellan danska och norska än mellan svenska och något av grannspråken. Det redan citerade exemplet *saft* och följande exempel ur den danska och den svenska listan är typiska.

	dansk lista		svensk lista
	advare		ersätta
no	advare	da	erstatte
sv	varna	no	erstatte
	bebrejde		längtan
no	bebreide	da	længsel
sv	förebrå	no	lengsel

Detta beror till stor del naturligtvis på att vi i de norska förklaringarna i dessa listor har valt bokmål när det funnits ett val mellan ett bokmålsord och ett nynorskord. Vi valde bokmål eftersom man brukar göra så i ordböcker mellan norska och främmande språk. Hade vi valt nynorska hade överensstämmelsen mellan danska och norska framstått som mindre. I den norska listan har vi naturligtvis tagit upp ord både från bokmål och nynorska. Däremot anges inte för orden om de tillhör bokmål eller nynorska eller båda. Sådana uppgifter hör inte hemma här. En dansk och svensk vill veta vad ordet betyder, inte vilken norsk språkvariant det tillhör. Man bör erinra sig att långt ifrån alla norska ord bara tillhör den ena språkvarianten. De flesta är gemensamma. Det gäller till exempel *erstatte* och *lengsel*.

Slutord

Det är redaktörernas och utgivarnas förhoppning att denna ordbok skall uppmuntra till läsning av såväl skönlitteratur som sakprosa på grannspråken. I och med utgivningen av denna ordbok har en lucka täckts, men det återstår ännu mycket att göra när det gäller interskandinaviska ordböcker i Norden. Det som närmast står på tur är en stor svensk-dansk och en stor svensknorsk ordbok liksom stora ordböcker från isländska till

norska och till svenska. Förberedelser för de isländsk-skandinaviska ordböckerna har redan påbörjats.

Sist och slutligen skall sägas att det inte hade gått att åstadkomma Skandinavisk ordbok till ett rimligt pris utan ekonomiskt stöd utifrån. I detta fall kommer det från Nordiska ministerrådet. De andra planerade ordböckerna som nämnts här ingår i ministerrådets handlingsplan för språkligt samarbete i Norden, och de kan förhoppningsvis också realiseraras med stöd av nordiska pengar.

Årets bog

Ulla Börestam Uhlmann: Skandinaver samtaler. Språkliga och interaktionella strategier i samtal mellan danskar, norrmän och svenskar

Af Else Bojsen

Det nordiske sprogsamarbejde hviler på det vi kalder *det nordiske sprogfællesskab*. Dette fællesskab er etableret gennem sprogene *dansk, norsk og svensk*, som forudsættes indbyrdes forståelige, og som bruges som hjælpesprog i den nordiske kommunikation af de nordboer der ikke har disse sprog som deres modersmål. Man kan da sige at det nordiske sprogsamarbejde bygger på *det skandinaviske sprogfællesskab*. Men hvad nu hvis det viser sig at det skandinaviske sprogfællesskab er en and, at vi slet ikke har et egentligt sprogfællesskab i Skandinavien? Er gulvtæppet så trukket væk under det nordiske sprogsamarbejde?

Det er jo en kendsgerning at det på visse punkter står skralt til med den internordiske *sprogforståelse* i dag. Ifølge de gængse fordomme udpeges moderne dansk talesprog som den største skurk i spillet, mens svenskernes selvbevidste storebrorattitude og den deraf følgende uvilje mod at gøre sig umage for at forstå anses for at være mindre skurkagtig, men dog skurkagtig. Norsk bokmål tegner sig for den mest heltelignende rolle, mens nynorsk er mindst lige så slemt som svensk for danskerne. Fordommene siger også at skolen i mange år har været for efterladende med hensyn til nabosprogsundervisningen, og at nutidens unge savner det mest elementære sproglige beredskab i nabosprogene. Til gengæld er de ganske fortrolige med *engelsk*.

Har vi et skandinavisk sprogfællesskab?

Det er dette spørgsmål der er den igangsættende og drivende kraft i Ulla Börestam Uhlmanns disputats. Spørgsmålet er af vital betydning for alle der deltager i det nordiske sprogsamar-

bejde, og det er en af bogens store fortjenester at selve begrebet *det skandinaviske sprogfællesskab* analyseres og diskuteres.

Forfatteren følger i sin analyse af spørgsmålet om det skandinaviske sprogfællesskab Joshua A. Fishmans tredeling af selve begrebet sprogfællesskab i *sproglig lighed, interaktion og symbolsk integration*. Tidligere forskning i nordisk sprogforståelse gennemgås inden for denne tredeling, og det vises at hvis man bruger den (mangelfulde) internordiske sprogforståelse (der jo er baseret på den sproglige lighed) som kriterium, kan man næppe betragte Skandinavien som et sprogfællesskab. Ligheden mellem sprogene er i hvert fald ikke et tilstrækkeligt grundlag for sprogforståelsen. De to andre aspekter spiller en nok så afgørende rolle for at vi kan tale om et skandinavisk sprogfællesskab. Den hidtidige forskning har vist at sprogforståelsen aktivt befordres af kontakt, hvad enten denne kontakt sker direkte eller via medierne. Sprogfællesskabet skabes da i mødet mellem mennesker, ikke i mødet mellem sprog, som forfatteren udtrykker det (interaktionsaspektet). Hvad angår den ideologiske side af sagen kan man sige at hvor det sproglige beredskab slipper op, sætter den menneskelige beredvillighed ind. En sådan beredvillighed udspringer af samhørighedsfølelsen og er en vigtig forudsætning for at kommunikationen kan foregå via modersmålene (den symbolske integration).

Ulla Börestams svar på spørgsmålet om vi har et skandinavisk sprogfællesskab, er vel nærmest et betinget ja. Som hun ser det, er sprogfællesskabet ikke noget der eksisterer "i fix og fast mening", men noget som skabes og genskabes i mødet mellem mennesker. Hvordan det kan foregå i virkeligheden, er afhandlingens hovedemne.

Skandinaver i samtale

Den hidtidige forskning inden for nabosprogsforståelse bygger på forståelsestester, spørgeskemaundersøgelser og interviews. Grundlaget for Ulla Börestams undersøgelser er 15 timers videooptagelser af samtaler mellem unge "nordjobbende" danskere, nordmænd og svenskere, seks af hver, 18 i alt. Gennemsnitsalder: 22 år. De filmede samtaler foregår i København, Oslo og Stockholm og er arrangeret dels i grupper på tre personer

med hvert sit modersmål, dels i "dyader" med forskellige sprogkombinationer og med nationalsprog. Målet er at udbyde det billede vi har af den internordiske sprogforståelse, og til dette mål kan filmteknikken bidrage ved at opfange bl.a. gestus og ansigtsudtryk, og den valgte genre, samtalen, ved at være den naturligste ramme for skabelsen af et kommunikationsfællesskab. Man kan synes at materialet er for småt til at opfylde målet, men hovedsagen har for forfatteren været at se og høre hvad der foregår når unge skandinaver snakker med hinanden.

Med udgangspunkt i det faktum at nabosprogskommunikationen er kendetegnet ved visse diskrepanser på især det sproglige plan, men sikkert også med hensyn til attituder, kundskaber og erfaringer, drejer undersøgelsen sig om hvordan informanterne betjener sig af to mulige måder til at overvinde vanskelighederne. Den ene måde er at finde frem til en *sproglig mindste fællesnævner* (som kunne være engelsk), den anden er at håndtere problemerne *interaktionelt* således at man anstrænger sig betydeligt mere end ellers for at komme til en fælles forståelse som alle parter kan være tilfredse med.

Analysen af materialet omfatter således to dele: en rent sproglig analyse og en interaktionsanalyse. Herved anvendes og kombineres begrebsapparater fra to forskellige forskningsdiscipliner, nemlig dels fra den socialpsykologiske forskning med særligt henblik på *akkommodationsteorien*, dels fra den samtaleanalytiske forskning med særligt henblik på *problematisk samtaler/miskommunikation* og de dertil hørende *reparationsmekanismer*. Forfatterens egen fremhævelse af at afhandlingen handler om mødet mellem mennesker og ikke om mødet mellem sprog, understreges således af interessen for at studere informanternes udnyttelse af netop almenmenneskelige kommunikative ressourcer.

Den sproglige analyse

Ifølge akkommodationsteorien er vi mennesker tilbøjelige til at nærme os hinanden ved hjælp af sproglige og andre kommunikative midler, i hvert fald når samtaleklimaet er positivt. Man må hyle med de ulve man er iblandt, og mange skandinaver har oplevet hvordan et særligt blandingssprog, "skandinavisk", er

opstået i bestræbelserne for at få kommunikationen til at glide mellem nordboer, og hvordan man selv tyr til de gloser man kender fra nabosprogene. For andre, især de unge, er det naturligt at søge tilflugt til engelsk i kommunikationen med fremmedsprogede, inklusive folk med et andet skandinavisk sprog. Indslag af engelsk er endda ikke sjældne i den nationalsproglige kommunikation blandt unge, men i sådanne tilfælde er det jo snarere livsstilshensyn end forståelseshensyn der ligger bag.

Blandt Ulla Börestams informanter var tendensen til at søge en sproglig mindste fællesnævner svag: Kun knap én procent (500 sekvenser) af den samlede ordmasse i samtalerne udgøres af nabosprogsindslag, og de engelske indslag er forsvindende få (29 eksempler i alt). Man må spørge sig hvorfor denne nærliggende strategi til at "neutralisere diskrepanserne" er så lidet benyttet af informanterne. For så vidt angår brugen af engelsk, ligger der en væsentlig forklaring i informanternes hele situation: Som "nordjobbere" deltog de i et eksperiment som de vidste havde til formål at undersøge bl.a. nabosprogsforståelse. I den sammenhæng er engelsk jo nærmest tabu. Men hvad angår at tilpasse sig sprogligt ved hjælp af nabosprogene, må den svage indsats bunde i manglende færdigheder i nabosprogene. Det er i denne sammenhæng karakteristisk at de norske informanter tilpassede deres sprog mest (efter svensk) som dem der – med Ulla Börestams forklaring – hjemmefra er mest vant til at tilpasse deres sprog. Måske er deres aktive nabosproglige beredskab også større end danskernes og svenskernes. Deres ofte dokumenterede overlegenhed på nabosprogsforståelsens område kunne tyde på det. Ulla Börestams ræsonnementer over resultaterne afspejler hendes nuancerede og menneskevenlige forståelse af den konkrete kommunikation mellem de unge skandinaver. Hun pointerer således at en overdreven akkomodation kan give lytteren en følelse af at blive karikeret og den talende en følelse af underkastelse. Og hun fremhæver at den svage tendens til sproglig akkomodation kunne være udtryk for det optimale niveau. Med fare for at virke som en elefant i en porcelænsbutik vil jeg dog mene at informanterne ville have akkomoderet meget mere hvis deres nabosproglige beredskab havde været mere solidt.

Interaktionsanalysen

Samtalerne mellem de unge informanter foregik altså hovedsagelig sådan at de hver især talte deres modersmål. Men gennem interaktionsanalysen karakteriseres samtalerne som problematiske, hvad forekomsten af reparationsinitiativer, andre foranstaltninger til at undgå misforståelser og regulære misforståelser indikerer. I sammenligning med nationale samtaler er reparationsinitiativer mere end tre gange så hyppige i de undersøgte interskandinaviske samtaler. Man tager initiativ til at reparere når man beder den talende om at gentage det sagte eller forklare det nærmere eller bekræfte ens forståelse.

De mange reparationsinitiativer i materialet er sammen med en usædvanlig hyppig brug af forklarende gestus udtryk for den store koncentration og de store anstrengelser informanterne lagde for dagen. Og man må konstatere at de interaktive strategier blev benyttet i langt højere grad end sprogtilnærmelse blandt disse unge skandinaver. Men også reparationsstrategien har sine sociale omkostninger. Hvor ofte kan en samtale tåle at blive afbrudt af reparationsinitiativer? Ulla Börestam regner med at vi kun har set toppen af isbjerget. I flere tilfælde har hun konstateret at misforståelsernes antal stiger i takt med at reparationsinitiativerne bliver færre i samtalens løb. Undersøgelsen viser i øvrigt overraskende at danskere og svenskere havde endnu større problemer med at forstå visse nordmænd end med at forstå hinanden, idet deres reparationsinitiativer mest var rettet mod norsktalende. Derimod viser materialet ingen nævneværdig forskel kvantitativt mellem nationale og interskandinaviske samtaler mht. misforståelser. Men misforståelserne er af forskellig art. I de nationale samtaler kan misforståelserne skyldes at man taler forbi hinanden (fx på grund af manglende koncentration), mens de i de interskandinaviske samtaler oftest har sproglige årsager.

Sprogfællesskab og sprogforståelse – myte eller virkelighed?

Ulla Börestams afhandling viser os et modificeret billede af det nordiske sprogfællesskab. Det autentiske materiale demonstrerer at den sproglige afstand mellem danskere og svenskere er så stor at de ikke kan siges at være fulgyldige medlemmer af

sprogfællesskabet. Men som det også fremgår, var de unge danskere og svenskere lige villige til at anstrenge sig i de skandinaviske samtaler. I dette hårde arbejde blev de hjulpet af nordmændene, som også i denne undersøgelse viste sig som "de bedste i verden" i disciplinen nordisk sprogforståelse. De unge mennesker syntes selv at deres samtaler var forløbet bedre end de havde ventet. Med Ulla Börestams egen slutformulering har vi set "att en kedja kan vara så stark som sin starkaste länk".

Det er klart at materialet ved sin lidenhed kun kan vise os nogle tendenser. Men jeg mener nok at disse tendenser er værd at gribe fat i og bruge som en del af grundlaget for det fremtidige nordiske sprogsamarbejde. Det siges vel ikke direkte i afhandlingen at det nordiske sprogsamarbejde mere hviler på de ideologiske aspekter af begrebet sprogfællesskab end på den sproglige lighed. Men er det ikke det det gør? Er det ikke mest af alt samhørighedsfølelsen og den nordiske identitet det hele kommer an på? Er det politisk korrekt at slå på sådanne strenge i dag? Er der politisk vilje til at styrke den nordiske nabo-sprogforståelse? Jeg synes det er tankevækkende at de 18 unge skandinaver satte så mange kræfter ind på at forstå hinanden. Tænk hvis deres ideologisk betingede beredvillighed havde været støttet af et praktisk sprogligt beredskab! Ja, tænk!

Ny språklitteratur

PUBLIKASJONER FRA SPRÅKNEMNDENE

Att förstå varandra i Norden – språkråd till nordbor i nordiskt samarbete. Utgitt av Nordisk råd, Nordisk språksekretariat og Nordiska språk- och informationscentret 1993. 55 s. Skriftet gir råd om hvordan man kan unngå eller minske vanskelighetene med å kommunisere på nordiske språk. Til slutt er det en liste med ca. 400 ord som kan vaere vanskelige å forstå i dansk, norsk og svensk.

Bruk av fremmedspråk i undervisningen ved universiteter og høyskoler i Norge. Rapport fra en spørreundersøkelse. Norsk språkråd 1994. 33 s. Heftet kan kjøpast frå Norsk språkråd, Postboks 8107 Dep, N-0032 Oslo. Rapporten inneheld resultatata av ei spørjeundersøking Språkrådet sette i verk i 1993 med sikte på å kartlegge undervisning på framandspråk ved universitet og høyskular.

Íslendskur - føroyskur orðalisti. Islandsk - færøysk ordliste. Utgitt av Nordisk språksekretariat 1995. 74 s.

Kielikello, finska språkbyråns tidskrift, har som tidigare utkommit med fyra nummer. Tema för nummer ett är språket i läroböcker. Läroboksspråket diskuteras bl.a. av *Auli Hakulinen, Päivi Rintala, Lauri Lehtinen och Pirjo Karvonen*. Bland artiklarna i det andra numret av tidskriften kan nämnas *Päivi Rintalas* artikel om finska språknämndens verksamhet och roll inom språkvården och *Ulla Tiiriläs* artikel om svårigheterna att skriva könsneutralt. Tema för nummer tre är ordböcker och först och främst den stora finska basordboken "Suomen kielen perussanakirja", vars sista del kom ut i maj 1994. *Risto Haarala*, huvudredaktör för ordboken, jämför i en artikel ordboken med dess föregångare "Nykysuomen sanakirja", *Marja Lehtinen* diskuterar ordbokens normer, *Eija-Riitta Grönros* tar upp stilistiska frågor och *Riitta Eronen* behandlar ordböjning.

Nummer fyra av tidskriften diskuterar främst namnfrågor. *Eeva Maria Närhi* skriver om utländska namn i finsk text, *Saara Welin* tar upp frågan om hur man i finskan skall handskas med namn på utländska byggnader och *Päivi Vainiomäki-Tandu* skriver om invånarbeteckningar. De flesta nummer innehåller också litteraturpresentationer, språkliga rekommendationer och avdelningar för insändare.

Kieliviesti, Sverigefinska språknämndens tidskrift, har som tidigare utgivits med fyra nummer. Nummer ett innehåller bl.a. en artikel om den nyutkomna finska basordboken (Suomen kielten perussanakirja) vars tredje och sista del kom ut 1994 och en redogörelse för begreppen *anhålla* och *häkta*. I nummer två ingår en artikel om Finnmarks finska befolkningsgrupp, kvenerna, en presentation av de finska benämningarna på Sveriges landskap och en förteckning över de svenska landskapsfiskarna. Nummer tre domineras av förslaget från svenska utbildningsdepartementet om särställning för finska språket i Sverige och en utredning från finska undervisningsministeriet om grammatikens ställning och form i undervisningen i finska som modersmål. Vidare ingår en svensk-finsk förteckning över valar. I nummer fyra ingår en svensk-finsk förteckning över EU-termer, en artikel om översättningen av ordboken *LEXIN – språklexikon* för invandrare till finska och en presentation av översättning av tv-nyheter från svenska till finska.

Kotsinas, Ulla-Britt. Vrålbedårisk. En bok om flickslang. Astrid Brismans slangordbok 1932. Svenska språknämndens skrifter 78. Norstedts 1994 173 s. (Se anmälan s. 136.)

LexicoNordica 1. Tidsskrift om leksikografi i Norden. Utgitt av Nordisk forening for leksikografi i samarbeid med Nordisk språksekretariat. 1994. 333 s. Det første nummeret i denne serien tar opp temaet allmenne enspråklige ordbøker i Norden. Dessuten er det anmeldelser av en rekke ordbøker.

Nordiske studier i leksikografi II. Utgitt av Nordisk forening for leksikografi i samarbeid med Nordisk språksekretariat.

Redigert av Anna Garde og Pia Jarvad. København 1994. 303 s. Boka er en rapport fra en konferanse om leksikografi i Norden, som ble holdt i København 11.-14. mai 1993. Den inneholder så godt som alle foredragene som ble holdt på konferansen (ca. 30), og emnene spenner over et vidt felt, fra ordsamlinger på dialekt til datamaskinstøttet leksikografi. Rapporten kan bestilles fra Nordisk språksekretariat.

Nyt fra Sprognævnet. 1994 nr. 1-4. +16 s. +16 s. +16 s. + 20 s. Hvert nummer inneholder et utvalg af sproglige spørsmål til nævnet, bogomtaler og artikler om sproglige forhold. Af årgangens artikler kan nævnes: *Fritz Larsen*: Engelsk indflydelse på dansk – et tilbud man kan afslå?, *Arne Hamburger*: Hvidbøger og andre "farvebøger" (nr. 1), *Vibeke Sandersen*: Hønsestrikk, *Anne Duekilde*: Blområdden, *Birgitta Lindgren*: vi kan redan danska och norska! (nr. 2), *Vibeke Sandersen*: Omkring omkring (nr. 3). Nr. 4 er et 10-års-register til årgang 1985-1994.

Oittinen, Hannu: *Viro-suomi-viri sanaopas* (estisk-finsk-estisk ordliste). Utgitt av Nordisk språksekretariat 1994. 44 s.

Språkkurieren er eit blad Norsk språkråd gjev ut særskilt med tanke på pressefolk med informasjon om rettskriving og andre språkspørsmål. Bladet inneheld korte artiklar om emne som er knytte til praktisk språkbruk: riktig og galen bruk av ord og uttrykk, syntaks, rettskriving, geografiske namn, språkleg bilettbruk, etymologi osv. Bladet er på fire sider og kom med fire nummer i 1994.

Språknytt, meldingsblad for Norsk språkråd, kom i 1994 som vanleg ut med fire nummer, på til saman 84 sider. Språknytt inneheld informasjon om arbeidet i Norsk språkråd, bokmeldingar, spørjespalte osv. Mellom artiklane i 1994 kan vi nemne: nr. 1: *Dag Gundersen*: Om å bruke ordbøker, nr. 2: *Eric Papazian*: Skal det være noe vindus-skitt? Om sammenblanding av sje- og kje-lydene blant barn og ungdom, nr. 3: *Trond Lundberg*: Med andre ord. Om tabufelter og eufemismer, nr. 4: *Francine Girard, Chantal Lyche, Kjell Mellingen*: Ny språklov i Frankrike

Språkvård, Svenska språknämndens tidskrift, har som tidigare utkommit med fyra nummer. I nr 1 berättar Catharina Grünbaum om sina erfarenheter som korrekturchef och språkvårdare vid Dagens Nyheter; Svenska Läkaresällskapets språkvårdare Hans Nyman redogör för hur *epidemi* används inom medicinskt fackspråk; Gun Widmark tar upp frågan hur våra riksspråkliga uttalsvanor har uppstått; Lars-Gunnar Andersson recenserar Erik Anderssons "Grammatik från grunden". I nr 2 redogör Christina Melin-Köpilä för sin undersökning av provinsialismer i svenskt elevspråk; numret innehåller också en lista med nya ord. I nr 3 redogör Per Henningsson för sitt arbete med den nya namnlängden (1993) i den svenska almanackan och för tidigare namnlängder; Anita Hallberg frågar om man kan bedriva språkforskning på riksdagsprotokollet med tanke på att detta redigeras; Lennart Berglund redogör för ett seminarium om fel i tryckta texter; Sven Pihlström återkommer till frågan om konjunktiven är en levande kategori i svenskan; Brita Swahn presenterar en undersökning om begripligheten i försäkringskassans mallbrev. I nr 4 utreder Claes Garlen nämndens rådgivning i uttalsfrågor; Jan Svanlund diskuterar bruket av ordet *verkligheten*; Åsa Moberg tar upp tokiga avstavningar i pressen med en lång exempellista; Sture Allén har en kommentar till artikeln i nr 3 om den nya namnlängden; numret innehåller också ett register till *Språkvård* 1990-1994. Dessutom ingick i varje nummer avdelningar för insändare, frågor och svar samt korta anmälningar av nyutkommen litteratur.

Statsnavne og nationalitetsord. Nordisk språksekretariat/ Novus forlag 1994. 39 s. Heftet inneholder en liste over danske, norske, svenske, finske og islandske navn på stater med tilhørende innbyggerbetegnelser og nasjonalitetsadjektiver. Listene er i samsvar med de formene som språknemndene i Norden anbefaler.

Statsspråk er eit blad som Norsk språkråd gjev ut. Det er retta særskilt mot tilsette i statsadministrasjonen og andre med tilbod om språkleg hjelp og rettleiing. Tanken er å drøfte konkrete språkbrukstilfelle og å gje råd og vink om god språkbruk og praktiske hjelpemiddel. Bladet er på fire sider og kom med to nummer i 1994.

Skandinavisk ordbok. Utarbetad av Birgitta Lindgren, Skirne Helg Bruland, Allan Karker och Ståle Løland. Utgiven i samarbete med Nordiska språksekretariatet 1994. 351 s. Ordboka består av tre separata lister: en med danske oppslagsord, en med norske (bokmål og nynorsk) og en med svenske, til sammen ca. 10 000 oppslagsord. Listene konsentrerer seg om vanlige ord som er vanskelige å forstå, eller som lett fører til misforståelser. (Se egen artikkel s. 91.)

Språkbruk, den finlandssvenska språkvårdens tidskrift, har som tidligere utkommit med fyra nummer. Det första numret innehåller en artikel av *Tove och Sten Palmgren* om EU- och EG-terminologi. I artikeln ingår en finsk-svensk-engelsk ordlista. I samma nummer ingår också en artikel av *Henrik Grönqvist* som redogör för språket i rättegångsreferat. I slutet av artikeln ingår en finsk-svensk ordlista. Numret innehåller dessutom ett inlägg av *Peter Slotte* om den finlandssvenska användningen av ordet *tuppen* i betydelsen 'avträde', och ett inlägg av *Andres Nütepold* om mediernas användning av orden *emigrant* och *flyktning*. I nummer två skriver *Birger Thölix* om det standardiserade språket och den standardiserade debatten i massmedierna, *Chris Silverström* behandlar centrala ord och formuleringar i valsammanhang, *Anna Maria Gustafsson* redogör för sopsorteringsstermer och därtill ingår en artikel om databaser och informationssökning inom biblioteksvärlden skriven av *Robin Fortelius*. Artikel avslutas med en finsk-svensk-engelsk ordlista. *Chris Silverströms* artikel "Bland pulpeter, roskisar och jättekiva käringar" i nummer tre av tidskriften handlar om finlandssvenska språkdrag i elevtexter. I samma nummer diskuterar *Lars Huldén* ortnamnsdebatten i massmedierna. I årets sista nummer redogör *Mikael Reuter* för redigeringsprinciperna för den nytgivna uttalsordlistan och *Annica Törmä* presenterar en kartläggning av de nordiska tolkarna. Numret innehåller dessutom ett register över ord och uttryck som ingått i tidskriften under perioden 1990-1994. Alla nummer innehåller språkfrågor i urval och anmälningar av nytkommen litteratur.

Svensk uttalsordlista. Se s. 123

Danmark

Af Vibeke Sandersen og Jørgen Schack

ARK. Sproginstitutternes arbejds papirer. Handelshøjskolen i København. Distr.: Det Erhvervs sproglige Fakultet, Handelshøjskolen i København, Dalgas Have 15, 2000 Frederiksberg.

I perioden januar 1994-december 1994 er der udkommet 7 numre (71-77), bl.a. Studier i Fagsproglig Grammatik og Pragmatik (ARK 71, 64 s.), *Theis Riber mfl.*: Rapport over undersøgelser i det danske gentekniske korpus (ARK 72, 100 s.), *Mette Hjort-Pedersen*: Testamenter, Oversættelse og Vellykkethed. Pragmatiske og kommunikative faktorer. (ARK 75. 144 s.) og *Michael Herslund mfl.*: Leksikon og Verden. Indlæg fra forskningsseminar på Hotel Hvide Hus i Køge den 30.-31. maj 1994. (ARK 76. 119 s.)

Bergenholtz, Henning og Sven Tarp: Manual i fagleksikografi. Udarbejdelse af fagordbøger. Problemer og løsningsforslag. Systime, Danmark 1994. 320 s.

Denne håndbog er resultat af et delprojekt vedrørende området fagleksikografi, som indgår i et forskningsprojekt, "oversættelse af fagsproglige tekster", der har modtaget støtte fra Statens Humanistiske Forskningsråd i perioden 1990-1993. Bogen henvender sig til brugere uden større kendskab til teoretisk leksikografi. Den kan ifølge forfatterne bruges både til gennemlæsning og som opslagsværk. Den består af 15 kapitler, af hvilke det sidste er en bibliografi over anvendte ordbøger og fagteoretiske skrifter. Kapitel 3 giver det teoretiske fundament, de fagleksikografiske grundproblemer, nemlig leksikografiske grundbegreber, distinktionen mellem almensprog og fagsprog, fagordbøgernes funktion, fagleksikografien som felt og brugen af edb. Desuden er det værd at nævne et kapitel om centrale fagordbogstyper, et om selektionen, et om relevante sproglige oplysninger, et om faglige oplysninger, et om en fagordbogs byggede eller elementer, et om dens struktur.

Danske Folkemål. 35. bind. C.A. Reitzels Forlag, København 1993. 348 s.

Bindet indeholder *Asgerd Gudiksen*: Suffikset *-vorn* i de danske dialekter, og *Bent Jul Nielsen og Magda Nyberg*: Tale-sprogsvariationen i Odder kommune. II. Yngre og ældre rigsmålsformer i sociolingvistisk belysning.

Danske Folkemål. 36. bind. C.A. Reitzels Forlag, København 1994. 120 s.

Af bindets indhold kan nævnes: *Erik Møller*: Jeg ved ikke om jeg mente det, men jeg sagde det. Om gengivelse af tale i fortællinger, og *Hans Jørgen Ladegaard*: Sociale stereotyper som determinative faktorer i evalueringer af dansk talesprog.

Danske Studier 1994. C.A. Reitzels Forlag, København 1994. 191 s.

Af bindets indhold kan med henblik på Sprognævnets arbej-
de særlig fremhæves: *Henrik Galberg Jacobsen*: Sprogændringer og sprogvurdering. Om nogle aktuelle engelskinspire-rede ændringer i dansk og om vurderingen af dem, *Inge Lise Pedersen*: Kurt Braunmüller und Willy Diercks (red.): Nieder-deutsch und die skandinavischen Sprachen, *Allan Karker*: Ord-bog over det Danske Sprog. Supplement. Første bind: A (Aa) – Bh, *Frans Gregersen*: Ole Togeby: PRACT, Pragmatisk tekst-teori 1-2, *Poul Lindegård Hjorth*: Stig Örjan Ohlsson: Urban Hiärnes Oförgriplige Tanckar ... angående thet Svenska Språkets rätta Skrifj-arth, samme: Stig Örjan Ohlsson: Språk-forskaren Urban Hiärne, og *Henrik Andersson*: Hans Holmberg: Kunstens veje over Sundet. Om svensk-danske kultur møder.

Eisenberg, Michael: *Skriv dansk der dur. Håndbog i skriftlig kommunikation*. Børsen Bøger, København 1994. 151 s.

Bogens formål er at blive standardværk om virksomheders skriftlige kommunikation. Den kritiserer eksisterende bøger om skriftlig kommunikation i bredere forstand for at de gør sprogbehandlingen til hovedsagen. I modsætning hertil gennemgår denne bog først kommunikationens grundbegreber med hovedvægten på hvad der står på spil for afsender og modtager,

deres interesser og standpunkter. Sproget har iflg. forfatteren en etisk og en æstetisk dimension. Den foreliggende bog lægger hovedvægten på den etiske. De grundlæggende manøvrer ved udformningen af et forretningsbrev gennemgås: adressering, datering, underskrift og stil. Der er et afsnit om layout, et om kommatering. Dernæst gennemgås andre skriftlige procedurer: telefonbeskeder, interne notater og telefaxer. Derpå følger et afsnit om udformningen af rapporter, set i relation først til projekter, så til reklamationer. Derpå gennemgås den skriftlige kommunikation i forbindelse med jobbesættelser. Bogen slutter med en gennemgang af forskellige former for intern og eksternt kommunikation: personale- og firmablade, pressemeddelelser og direct marketing. Endelig er der et afsnit om brug af edb.

Fagsproglig kommunikation. Redigeret af Annelise Grinsted. Handelshøjskole Syd, jubilæumsskrift, bind 3. Samfundslitteratur 1994. 174 s.

Jubilæumsskriftet er koncentreret om de erhvervsproglige institutters overordnede forskningstema, de enkelte bidrag falder inden for dette temas forskningsprogrammer. Af særlig interesse for sprognævnarbejdet er programmerne Databaser til faglig information og Datamatstøttet oversættelse. Af bidragene er der i denne sammenhæng særlig grund til at nævne *Birgitte Norlyk*: Fagsproglig kommunikation eller miskommunikation, *Gert Engel*: Entydighed og (ikke) flertydighed, der handler om terminologi, *Hanne Ruus*: Æbler og appelsiner, der handler om prototyperne, dvs. de særlig gode eksempler i en kategori, *Bodil Nistrup Madsen*: Begrebssystemer og vidensmodellering, og *Dorthe Duncker*: Er skrivestøttesystemer til at regne med? Her behandles et programs mulighed for at tolke Retskrivningsordbogens oplysninger.

Garde, Anna og Pia Jarvad (red.): Nordiske Studier i Leksikografi II. Rapport fra Konference om Leksikografi i Norden 11.-14. maj 1993. Skrifter udgivet af Nordisk Forening for Leksikografi. Skrift nr. 2. København 1994. 303 s. Distr.: Nordisk Sprogsekretariat, Postboks 8107 Dep, N-0032 Oslo.

Rapporten indeholder de fleste af de foredrag der blev holdt på den anden konference om leksikografi i Norden, som fandt sted på Handelshøjskolen i København 11.-14.5.1993. Af de mange bidrag kan nævnes *Ulla Clausén: Idiom och variation*, *Anne Duekilde: Om datering af ordene i dansk*, *Dorthe Dunker og Ole Norling-Christensen: Genbrug af ordbogsdata*. En dansk ordbank, *Sv. Eegholm-Pedersen: ODS-Supplementet*. Præsentation af bind 1: A (Aa)-Bh. 1992. *Birgitta Lindgren: Skandinavisk ordbok*. Rapport från ett pågående projekt, *Kristina Nikula: Vart tog Svensson vägen? Om ordböcker och proprier*.

Gottlieb, Henrik: Tekstning. Synkron billedmedieoversættelse. DAO, Danske Afhandlinger om Oversættelse, nr. 5. Center for Oversættelse, Københavns Universitet, København 1994. 309 s.

Bogen er den første større afhandling på dansk om tekstning, med særligt henblik på teksten tv-oversættelse. Afhandlingen falder i tre dele: en fremstillende del, hvori emnet tekstning belyses fra forskellige vinkler, en bibliografisk del, der bl.a. indeholder en international bibliografi over tv-, biograf- og videotekstning, og en summerende del med en dansk sammenfatning, et engelsk resumé og et emneindeks.

Hansen, Erik: Det nordiske sprogfællesskab. I: Skandinavistisk Füzetek. Papers in Scandinavian Studies 6. Budapest 1994, s. 183-193.

I sin artikel om det nordiske sprogfællesskab beskriver Erik Hansen forudsætningerne for den såkaldte semikommunikation der finder sted mellem de tre centralskandinaviske sprog, dansk, norsk og svensk. Ved semikommunikation forstås det at personer kommunikerer ved hjælp af forskellige sproglige koder, fx når en dansker taler dansk til en svensker som svarer igen på svensk.

Hansen, Erik og Jørn Lund: Kulturens Gesandter. Fremmedordene i dansk. Munksgaards Sprogserie, København 1994. 155 s.

Bogen henvender sig til et bredere publikum af sprogligt interesserede. Den tager udgangspunkt i den aktuelle stærke påvirk-

ning fra engelsk og amerikansk. Dens grundholdning er at fremmedordene er et gode; de fordærver ikke vores sprog, men beriger det. Antallet af fremmedord kan undertiden reduceres i den enkelte tekst, ikke i sproget som helhed. Bogen er metodisk, har overvejelser over hvad et fremmedord er, og hvilke typer af lån der findes. Den er historisk, giver et overblik over de fremmede sprogs påvirkning af dansk fra oldtid til nutid. Fremmedordenes udtale, stavning og bøjningsforhold gennemgås. Bogen slutter med en gennemgang af purismens historie i Danmark. Hvert kapitel slutter med henvisninger til litteratur om det gennemgåede tema. Bogen er forsynet med et fyldigt ord- og sageregister.

Hermes. Tidsskrift for Sprogforskning. 12-1994 og 13-1994. Redigeret af Henning Bergenholtz mfl. Udgivet af det Erhvervssproglige Fakultet, Handelshøjskolen i Århus. 229 s. + 376 s.

Af indholdet kan nævnes: *Orla Vigsø*: Erik Hansen: Rigtigt dansk. 2. rev. udg. København: Hans Reitzels forlag, 1993, *Henning Nølke*: Michael Herslund (ed.): Word Order. Two studies on central issues in the syntax of Danish and French. Copenhagen Studies in Language 15. Copenhagen: Handelshøjskolens Forlag, 1992, *Ole Lauridsen*: Grethe Hjorth: Dansk-Tysk Ordbog. Undervisning (Gyldendals røde undervisningsbøger). København: Gyldendal, 1993, *Orla Vigsø*: Lars Vikør: The Nordic Languages. Their Status and Interrelations. Oslo: Nordic Language Secretariat/Novus Press, 1993, og *Jens Erik Mogensen*: Ordbog over det danske sprog. Suppl. Første bind A (Aa) – Bh. København: Gyldendal. Det Danske Sprog og Litteraturselskab, 1992 (12-1994); *Jørg Asmussen*: The Text Corpus and Corpus Retrieval System of The Danish Dictionary, *Tove Brejnbjerg Christensen*: Allan Karker: Dansk i EF – en situationsrapport om sproget. Nordisk Sprogsekretariats Skrifter 16. København: Gad, 1993, samme: Henrik Galberg Jacobsen og Mogens Gradenwitz (red.): Komma – hvornår og hvorfor? En debatbog om kommatering. Dansk Sprognævns skrifter 20. I kommission hos Daneklærerforeningen, 1993, *Morten Pilegaard*: Daneklærerforeningen: NyS 18. Samtaleanalyse. København: Nyt Nordisk Forlag, 1994, *Sven Tarp*:

Gads Lille Leksikon. København: Gad 1993, og EmneLeksikon Basis. København: Høst & Søn, 1993, og *Orla Vigsø*: Rudolf Rysted: Retorik. Lund: Studentlitteratur, 1993 (13-1994).

Lundquist, Lita: Oversættelse. Problemer og strategier, set i tekstlingvistisk og pragmatisk perspektiv. Samfundslitteratur, Frederiksberg 1994. 108 s.

Bogen indeholder tre kapitler med overskrifterne: "Oversættelsesenhederne", "Oversættelsesprocessen og dens tre faser", og "Oversættelsesstrategierne".

Herslund, Michael (red.): Noun Phrase Structures. Copenhagen Studies in Language 17. Udgivet af Det Erhvervsproglige Fakultet, Handelshøjskolen i København. Samfundslitteratur, København 1994. 138 s.

Af bindets indhold er der særlig grund til at nævne *Torben Thrane*: NP-Structure and Computation, *Per Anker Jensen*: Genitive Phrases in Danish, og *Stig Johansson*: Niels David- sen-Nielsen: Tense and Mood in English (omtalt i Sprog i Norden 1992, s. 131).

I Tekstens Tegn. Redigeret af Jørgen Hunosøe og Esther Kielberg. Det Danske Sprog- og Litteraturselskab. C.A. Reitzels Forlag, København 1994. 150 s.

Denne samling af handlinger og artikler annonceres som første bind i Det Danske Sprog- og Litteraturselskabs skriftserie ORD & TEKST. Bogen præsenterer forskellige synspunkter på tekstkritik og editionsteknik. Den indledende artikel er en oversættelse af *dr. Winfried Woesler*: Entstehung und Emendation von Textfehlern: Hvordan tekstfejl opstår og udbedres. Af de øvrige bidrag kan nævnes *Britta Orlík Frederiksen*: Håndskriftet og stamtræet, om den genealogiske metode, *Jørgen Hunosøe og Esther Kielberg*: N'et eller r'et? Overvejelser om principper for tekstudgivelse samt *Torben Nielsen*: Om brevudgaver og kommentarer hertil.

Johansen, Jørgen Dines og Svend Erik Larsen: Tegn i brug. Amanda, København 1994. 329 s.

Bogen, som er en introduktion til semiotik, indeholder seks

kapitler med overskrifterne: "Kode og struktur – fra forskel til betydning", "Tegn – fra spor til ord", "Diskursanalyse – tegn, handling, hensigt", "Handling – interaktion bliver til fortælling", "Tekst – fra elementstruktur til dialogstruktur" og "Natur og kultur – fra ting til tegn". Derudover indeholder bogen en liste over vigtige semiotiske begreber og et afsnit med biografier over de vigtigste personer som har bidraget til semiotikken i det 20. århundrede.

Jørgensen, J. Normann og Kjeld Kristensen: Moderne sjællandsk. En undersøgelse af unge sjællænderes talesprog. Institut for Dansk Dialektforskning's publikationer, serie A, nr. 32. C.A. Reitzels Forlag, København 1994. 250 s.

Udgivelsen er første rapport om projektet Sjællandsk regionalprog – en længdeundersøgelse, der er et af projekterne under initiativområdet Dansk talesprog i dets variationer, iværksat af Statens Humanistiske Forskningsråd i 1986. Undersøgelsens formål har været at beskrive sjællandsk regionalprog. Rapporten diskuterer først regionalprogsbegrebet, gør dernæst rede for formålet med undersøgelsen, som dels er at beskrive sjællandsk regionalprog som sprogsystem, dels at beskrive variationen inden for de unge sjællænderes regionalprog. Dernæst gøres der rede for den anvendte metode og undersøgelsens resultater. Der konkluderes at de unge sjællænderes regionalprog ligger meget tættere ved rigsmål end de hidtil beskrevne danske regionalprog.

Jørgensen, Charlotte mfl.: Retorik der flytter stemmer. Hvordan man overbeviser i offentlig debat. Gyldendal, København 1994. 453 s.

Bogen er resultatet af et forskningsprojekt. På grundlag af tv-debatterne Bytinget er det undersøgt hvilken form for argumentation der overbeviser i en offentlig debat. Bogen starter i retorikkens synlige overflade, stemmen og kropssproget, og bevæger sig derfra gradvis ned i argumentationens indhold for derfra at hæve sig op i de helt overordnede strategiske lag. Spørgsmålet om debattørernes effekt på modtageren er undersøgt objektivt vha. afstemningsresultaterne. Et kapitel handler

om ideologisk argumentation, et følgende om forholdet mellem kvalitet og effektivitet i argumentationen. Til sidst sammenfattes de karakteristiske træk ved en vinders argumentation.

Mål & Måle. 17. årgang, nr. 1-4. Redigeret af Erik Hansen, Ole Togeby og Carsten Elbro. 1994. 32 s. + 32 s. + 32 s. + 32 s.

Numrene indeholder – ud over spørgebrevkassen "Sproglighed" – artikler af bl.a. *Børge Spang-Thomsen*: En sprælsk endelse, *Henrik Jørgensen*: Gamle gader – nye navne, *Allan Karker*: En ny dansk sproghistorie (nr. 1), *Erik Hansen*: Det danske sprogs ringhed – eller de dansktalendes ringe kendskab til deres eget sprog, *Hans Christophersen*: Om edb-forkortelser (nr. 2), *Thomas Bredsdorff*: Nej til modernisering, ja til retskrivning. Om Holberg i brug, *Jørgen Hunosøe og Esther Kielberg*: Længslen efter det forståelige. Synspunkter på klassikerudgivelser, *Erik Hansen*: Christian én, to, tre, fire, *Ebbe Spang-Hanssen*: Computer-retorik (nr. 3), *Elisabeth Arnbak*: Er morfemdeling mord? Principper for et undervisningsmateriale, der kan støtte udviklingen af en alternativ læsestrategi hos ordblindede, *Erik Hansen*: Apostrophitis furiosa danica, *Bent Søndergaard*: Er det nu så vigtigt med den stavfærdighed? (nr. 4).

NyS 18. Nydanske studier & almen kommunikationsteori. Samtaleanalyse. Redigeret af Anne Holmen mfl. Dansk lærerforeningen, København 1994. 126 s.

Tidsskriftet NyS er efter en længere pause vendt tilbage med en ny redaktion og et nyt layout. Det første nummer af det nye NyS har samtaleanalyse som tema og indeholder bidrag af bl.a. *Jens Allwood*: Nogle perspektiver på talesprogsforskning, *Jakob Steensig*: På tur i talens sprog, *Berit Heer Henriksen*: Udhøfligt direkte eller udemokratisk indirekte, og *Lisbeth Falster Jakobsen*: Anmeldelse af Ole Togeby: PRAXT (omtalt i Sprog i Norden 1994, s. 161).

NyS 19. Nydanske studier & almen kommunikationsteori. Redigeret af Anne Holmen mfl. Dansk lærerforeningen, København 1994. 124 s.

NyS 19 indeholder følgende bidrag: *Frans Gregersen*: Hvor

dansk?, *Eli Fischer-Jørgensen*: Fonetik og fonologi, *Steen Jansen*: Om tekstanalyse 25 år efter, *Esther Glahn*: Når den ene samtalepartner ikke er dansker, *Ole Tøgeby*: Anmeldelse af Erik Møller: Mundtlig fortælling. Fortællingens struktur og funktion i uformel tale (omtalt i *Sprog i Norden* 1994, s. 157), *Inge Lise Pedersen*: Anmeldelse af Jørn Lund: Med sproget som indsats (omtalt i *Sprog i Norden* 1994, s. 156-157), og *Carol Henriksen*: Anmeldelse af Allan Karker: Dansk i EF. En situationsrapport om sproget (omtalt i *Sprog i Norden* 1994, s. 154).

Osted, Eigil: *Reklamens sprog*. Forlaget Creaps, København 1994. 125 s.

Bogen henvender sig til firmaer der ofrer penge på reklame. Dens udgangspunkt er at der spildes store summer på virkningsløse reklame. Teorien om at mennesker læser efter princippet "mindst mulig anstrengelse" er baggrund for den følgende gennemgang af en god brochure og andre reklamer. Denne munder ud i 14 gode råd om layout og sproglig tilgængelighed. Et følgende kapitel omhandler marketing som en totalitet der ikke bare er reklame. Et kapitel handler om at finde frem til opinionsdannerne, der er mest virkningsfulde at påvirke. En række myter om hvad virkningsfuld reklame er, gennemhulles. Argumentationen bygger hele vejen igennem på konkrete eksempler.

Pagh, Jørgen: *SprogBogen – en bog om verdens sprog og deres slægtskab*. Forlaget Juvelen, Bagsværd 1994. 163 s.

Størstedelen af bogens indhold udgøres af en oversigt over verdens sprog. Bogen indeholder desuden et indledende kapitel med overskriften "Hvad er sprog – og hvor kommer de fra?" og en oversigt over verdens lande med oplysninger om sprogforhold i de enkelte lande.

RASK. Internationalt tidsskrift for sprog og kommunikation. Vol. 1, October 1994. Odense University Press, Odense 1994. 126 s.

Af særlig interesse i det første nummer af tidsskriftet RASK er *Fritz Larsen*: More than Loan-Words: English Influence on Danish, og *Ljudmilla Lokshtanova*: Forbindelser med 'ville' og 'skulle' i det danske verbums paradigme.

Sociolingvistiske temaer. Festskrift til professor Mogens Baumann Larsen. Institut for Kommunikation, Aalborg Universitetscenter, december 1993. 95 s.

Den indledende artikel af Frans Gregersen handler om Sociolingvistikens betydning. Den tegner et billede af Mogens Baumann Larsen som den der introducerede denne videnskab i Danmark, omtaler milepæle i sociolingvistikens historie og hovedpunkter af dens teori. Andre artikler behandler enkelttemaer fra sociolingvistikken. Festskriftet slutter med en bibliografi over Baumann Larsens produktion.

SPRINT. Sproginstitutternes tidsskrift. 1994, nr. 1-2. Udgivet af Handelshøjskolen i København, 64 s. + 64 s. Distr.: SPRINT, Handelshøjskolen i København, Dalgas Have 15, DK-2000 Frederiksberg.

Af særlig interesse er: *Henrik Galberg Jacobsen*: I åndernes rige (del II), oprindelig offentliggjort i *Nyt fra Sprognævnet* 1992/3, og *Per Durst Andersen*: Sproglige supertyper (del II) samt en række bogomtaler, således: *Iørn Korzen*: Red.: Giovanni Måfera mfl.: *Dansk-Italiensk Ordbog*, *Rie Bülow-Møller*: *NyS 18: Samtaleanalyse*, og *Søren Kaas Andersen*: Red.: Henrik Galberg Jacobsen og Mogens Gradenwitz: *Komma – hvornår og hvorfor?*

Sprog og Samfund. *Nyt fra Modersmål-Selskabet.* 12. årgang, 1994, nr. 1-4. 8 s. + 16 s. + 8 s. + 16 s. Redigeret af Rasmus Bjørgmose.

Af særlig interesse i den foreliggende årgang er *Erik Hansen*: Allan Karker: *Dansk i tusind år. Et omrids af sprogets historie* (omtalt i *Sprog i Norden* 1994, s. 154-155) (nr. 1), *Bent Pedersbæk Hansen*: *En hvidbog om kommaet*, *Torben Høst*: *En teknikers omgang med pausekommaet* (nr. 2), *Inger M. Olsen*: *Om at undervise i dansk i USA* (nr. 3), *Lars Henriksen*: *At tale udenlandsk – på dansk* (nr. 4).

Sprogbrug og Sprogvalg blandt Indvandrere i Norden. Københavnerstudier i tosprogethed. Bind 22 og 23. Bind I: Gruppebeskrivelser. Bind II: Temaartikler. Redigeret af S. Boyd mfl.

Danmarks Lærerhøjskole, København 1994. 182 s. og 126 s.

De to bind udgør tilsammen rapporten over en fællesnordisk undersøgelse: Nordens indvandrersprogs udvikling, der fandt sted 1988-92. Bind I beskriver resultaterne af en interviewundersøgelse med 276 meddelere fordelt på ni nationale grupper omfattende vietnamesisktalende vietnamesere i Bergen og Helsingfors, tyrkisktalende tyrker i Køge og Göteborg, engelsktalende nordamerikanere i Göteborg, Helsingfors og København og finsktalende finner i Finmarken og i Göteborg. Blandt de tematiske artikler i bind II er der særlig grund til at nævne

S. Boyd: Sociala nätverk och den nordiska språkkontakten samt A. Holmen & J.N. Jørgensen: Forældreholdninger til skole og sprogbrug.

SPRÅU. *Sprogvidenskabelige Arbejdsrapporter fra Aarhus Universitet 1, 1994*. Det Humanistiske Fakultet, Aarhus Universitet, Århus 1994. 167 s. Distr.: Aarhus Universitetsforlag, Bygning 170, Aarhus Universitet, 8000 Århus C.

Typiske bidrag i det nye tidsskrift fra Aarhus Universitet er ifølge de redaktionelle oplysninger "*work in progress*, midtvejsrapporter, pilotrapporter og refleksioner over igangværende eller afsluttet arbejde". Af særlig interesse er *Lars Trap-Jensen*: Grammatisk subjekt – en universel funktion?, *Jakob Steensig*: Overvejelser om talesprogsgrammatik, *Erik Hansen og Lars Heltoft*: Grammatik over det danske sprog, *Ole Togeby*: Mentale og positive grammatiske kendsgerninger, og *Christian Becker-Christensen og Peter Widell*: Et grammatikprojekt.

Tidsskrift for Sprogpsykologi. 2. årgang, nr. 1, 1994. 55 s. Redaktion Lars Henriksen og Marie Louise Qvist. Distr.: Marie Louise Qvist, Stationsvej 20, 2980 Kokkedal.

Dette nummer af tidsskriftet har patologisk sprogbrug som tema og indeholder følgende artikler: *Lars von der Lieth*: På deres betingelser, *Marie Louise Qvist*: Sproget som non-kommunikation. Nogle aspekter af autisters sprog og virkelighed, *John Maul*: Sindets fantastiske virkelighed, og *Lars Henriksen*: Skizofrenesisk. Et sprog af citater.

FINLAND

Av Peter Slotte och Eivor Sommardahl

Fackspråk och översättningsteori. VAKKI-symposium XIV. Våren 12-13.2.1994. Vasa universitet. Humanistiska fakulteten. Forskargruppen för översättningsteori. Vaasa 1994. 328 s.

Temat för denna symposierapport är juridiskt språk men också andra ämnesområden såsom problem förknippade med översättning ingår.

Laurén, Ulla: Tvåspråkiga och enspråkiga skolelevers skriftliga produktion. Performans och kreativitet. Acta Wasaensia nr 37. Vasa 1994. 243 s.

I denna bok, som är en doktorsavhandling, har författaren undersökt tvåspråkiga och enspråkiga elevers skriftliga produktion. Syftet med avhandlingen är att undersöka om tvåspråkiga elever, när de skriver uppsats, märkbart avviker från enspråkiga i fråga om språkanvändning och i fråga om fel. Samtidigt undersöker författaren om de tvåspråkiga eleverna möjligtvis har kognitiva fördelar av sin tvåspråkighet, dvs. om de är mer kreativa, om de har en bättre analytisk förmåga och en större språklig medvetenhet. ES

Maiden nimet kuudella kielellä. Eeva Maria Närhi (red.). Finsk-svensk-samisk-engelsk-fransk-tysk lista över namn på alla självständiga stater och namn på delstater m.m. Kotimaisen kielen tutkimuskeskus. Julkaisuja 77. Helsinki 1994. 163 s.

Boken är en ny upplaga, kompletterad med samiska och tyska. Den tar upp namnen på alla självständiga stater, på delstater och på andra geopolitiskt viktiga områden, däremot inte invånarnarbetekningar eller nationalitetsadjektiv. ES

Nordman, Marianne: Minilekter. Om de små textgenrernas språk. Vaasan Yliopiston julkaisuja. Tutkimuksia no 178. Språkvetenskap 23. Vaasa 1994. 187 s.

I denna vetenskapliga rapport granskar författaren språket i

fyra olika textgenrer som faller inom ramen för fackspråk men inte undersökts särskilt mycket tidigare. Rapporten handlar om språket i matrecept, stickbeskrivningar, väderrapporter och gymnastikprogram. Författaren diskuterar bl.a. möjligheten att testa maskinöversättning på denna typ av starkt standardiserade texter. ES

Suomen kielen perussanakirja, del I-III. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. Julkaisuja 55. Helsinki 1990-1994.

Den stora finska basordboken har nu efter många års arbete kommit ut. Boken omfattar ca 2 000 sidor och inemot 100 000 uppslagsord och den ger uppgifter om bl.a. ordens stavning, böjning, betydelse, stilvärde och användning i fraser. Ordboken är normativ och beaktar finska språknämndens rekommendationer.

Huvudredaktör för ordboken är Risto Haarala. ES

Svensk uttalsordlista. Forskningscentralen för de inhemska språken. Skrifter 3. Helsingfors 1994. 203 s.

Svenska språkbyrån har utarbetat en uttalsordlista över ca 6 000 ord, varav en del är geografiska namn. I ordlistan ingår sådana ord som kan vålla problem både för svenskspråkiga och för finskspråkiga talare. Den är främst avsedd för bruk i Finland, men såväl sverigesvenskt som finlandssvenskt uttal redovisas.

Uttalsordlistan kan uppfattas både som deskriptiv och normativ. Alla de uttalsformer som redovisas har av redaktionen bedömt som acceptabla, med de regionala och stilistiska begränsningar som anges i listan. Huvudprincipen är att den uttalsform som står först rekommenderas i första hand. Transkriptionen är enkel, med bara ett fåtal fonetiska specialtecken. ES

ISLAND

Af Kristján Arnason

Þorleifur Hauksson (redaktør) og Þórir Óskarsson. Íslensk stílfræði. Styrktarsóður Þórbergs Þórðarsonar og Margrétar Jónsdóttur. Mál og menning. Reykjavík 1994. 709 s.

Denne håndbog om stilistik er resultatet af nogle års arbejde, finansieret af en fond som blev grundlagt af forfatteren Þórbergur Þórðarson og hans hustru Margrét Jónsdóttir. (Et ældre værk som er udkommet ved støtte fra denne fond er *Íslensk sameithaorðabók* (Islandsk synonymordbog) af Svavar Sigmundsson.) Denne bog har to hoveddele. I: *Stílfræði og stílgreining* (Stilistik og stilistisk analyse) og II: *Íslensk stílsaga* (Islandsk stilhistorie).

Den første del giver en oversigt om stilistikken som fag og diskuterer stilistikkens metodik og teoretiske problemer fra den klassiske retorik ned til nutiden, mens den anden del giver en historisk oversigt over stilen i islandske prosaværker fra den ældste litteratur til nutiden. Der er også oversigtskapitler såsom "Yfirlit um íslenskan stíl fram um 1540". "Yfirlit um íslenskan stíl frá 1540 til 1830" o.s.v. Kun prosa bliver behandlet i bogen, nogen diskussion af poetisk stil eller metrik findes ikke. Der følger en bibliografi på 28 sider og et navneregister.

Jón Hilmar Jónsson. Orðastaður. Orðabók um íslenska málnotkun. Mál og menning. Reykjavík 1994. xxxii + 698 s.

Denne ordbog, på ca 11.000 opslagsord, er en kontekstordbog, som citerer syntaktiske og morfologiske kombinationer af ord og ordstammer. Som skandinaviske paralleller nævnes: *Dansk sprogbrug. En stil- og konstruktionorsdbog af Erik Bruun (1978)* og *Svensk handordbok. Konstruktioner och fraseologi* (red. Ture Johannison og K.G. Ljunggren (1966)).

Bogen er skrevet med tanke på et stort brugerpublikum. Den skal være til hjælp for dem som lærer islandsk som fremmedsprog, dem som nyligt er begyndt at skrive på islandsk, men også for de viderekomne. Som sagt er hovedvægten på konteksten, med mindre vægt på betydningsforklaring eller grammatiske oplysninger.

Forfatteren er redaktør ved Orðabók Háskólans og han har gjort brug af instituttets datakorpus.

Nucleus latinitatis. Ný útgáfa. Guðrún Kvaran og Friðrik Magnússon sáu um útgáfuna. Orðabók Háskólans. 1994 xxxii + 701

Dette er en diplomatarisk udgave af en latinsk-islandsk ordbog af Jón Árnason (1665-1743), biskop i Skálholt. Denne ordbog, som udkom 1738 i København, var en islandsk version af en *Nucleus Latinitatis* af Hans Gram som udkom i København 1712. Denne bogs hovedinteresse for den islandske nutid er ordforrådet i den islandske tekst. Den giver vigtige oplysninger om islandsk ordforråd og orddannelse i bogens tid.

Denne bog er nr. III i en serie, udgivet af Orðabók Háskólans: *Orðfræðirit fyrri alda*, hvor der udkommer ældre ordbøger som kaster lys over ordforrådets historie. Udgiverne er (eller har været) medarbejdere på Orðabók Háskólans.

Biblúlykill. Orðalyklar að biblíunni 1981. Biblúlykilsnefnd og Hið íslenska Biblíufélag. Reykjavík. 1994. xvi + 1692.

Dette er en konkordans over Bibeltekster, lavet efter den tekst som udkom i den islandske udgave af bibelen 1981. Denne konkordans indeholder alle nominer (fællesnavne), alle adjektiver, de fleste verber og en del af adverbierne. Alle præpositioner, pronominer, konjunktioner o.s.v. er udeladt i konkordansens hovedtekst.

Bogens hovedtekst er en *Aðallykill* som indeholder opslagsord som skulle være af interesse for teologer og litteraturfolk eller andre som vil studere bibelteksten fra dette synspunkt. Den er mindre egnet til lingvistisk analyse. Der findes også en personnavnekonkordans og tal-konkordans (talanalykill).

Redaktionskomiteen bestod af Baldur Jónsson, Baldur Pálsson, Guðrún Kvaran, Jón Sveinbjörnsson og Svavar Sigmundsson.

Halldór Halldórsson. Stafsetningarorðbók með skýringum. Fjórða útgafa, aukin og endusköðuð. Almenna bókafélagið. Reykjavík. 1994 (364 s.).

Dette er fjerde udgave af en bog som første gang udkom i 1947. I en fortale siges det at dette er en radikal revision af de ældre udgaver. Der er mange nye ord i bogen, et stort antal sammensatte ord og mange nyord og usammensatte ord, dels indsamlet fra Baldur Jónssons *Réttitrunarorðabók* (1989), dels fra Ásger Blöndal Magnússons *Orðsifjabók*, dels fra *Orðabók menningarsóðs* (1983). Mange stednavne og personnavne er optaget i bogen, og der er flere oplysninger om ordbøjning end i de ældre udgaver. Det påpeges i fortalen, at bogen ikke tager hensyn til ordfrekvens. Den er ment ikke mindst som hjælpemiddel for folk som bruger sjældne ord.

Forfatteren er professor emeritus ved Háskóli Íslands og forhenværende formand for Íslensk málnefnd.

NORGE

Av Ståle Løland

Bondevik, Jarle, Oddvar Nes og Terje Aarset (red.): Målsamlinger frå Sunnmøre av Ivar Aasen. Norsk bokreidingslag L/L 1994. 329 s.

Boka er det andre skriftet i en serie som blir gitt ut av Ivar Aasen-selskapet. Det første skriftet presenterte Aasens første grammatikalske arbeider, sunnmørgrammatikkene. Dette andre skriftet inneholder et utvalg av de leksikalske arbeidene hans fra Sunnmøre i perioden 1839 til 1844. Oppskriftene fra heimemiljøet var det vitenskapelige grunnlaget for Aasens arbeid siden. Utgiverne har planer om å publisere tilfang fra de ulike landsdelene, i den rekkefølgen som Aasen besøkte dem.

Eng. Jan: Verb i passiv fulgt av perfektum partisipp. Bruk og historie. Novus forlag 1994. 374 s.

Boka behandler setninger av typen *Planen forsøkes iverksatt før årsskiftet*, der et verb i passiv er fulgt av et perfektum partisipp. Forfatterne dokumenterer hvordan denne uttrykksmåten blir brukt i dag, og hvordan den har blitt brukt i norsk og nordisk fra de eldste tider. Et sentralt punkt er hvilke verb som kan brukes på denne måten, og hvilke andre syntaktiske egenskaper og hva slags betydning disse verbene har.

Hertzberg, Frøydis, Kjell Ivar Vannebo og Bente Eriksen Hagtvedt (red.): Ferdigheter i fare? Om lesing og skriving i dagens samfunn. Ad Notam Gyldendal 1994. 301 s.

Boka inneholder 17 artikler som belyser hva vi vet og ikke vet om lese- og skriveferdighetene i Norge i dag. Den består av fire deler. Del 1 er Lesing og skriving i historisk perspektiv, som gir en bakgrunn for å forstå framveksten av lese- og skriveferdighet både i den norskspråklige og den samiske befolkningen. Del 2, Lese- og skrivevansker - forekomst og særtrekk, behandler dagens forskningsstatus i Skandinavia og internasio-

nalt. Del 3, Nyere norske undersøkelser, er bokas hoveddel. Den har blant annet en redegjørelse for nordmenns lesevaner sammenliknet med forholdene i våre naboland, og en omfattende utgreiing om problematikken rundt fjernsynets innflytelse på lesevanene. Siste del, Pedagogiske utfordringer og framtidsperspektiver, inneholder en oppsummerende artikkel om hvilke konsekvenser lese- og skrivevansker bør få for lærerutdanningen.

Hvenekilde, Anne (red.): Veier til kunnskap og deltakelse. Utviklingen av grunnskoetilbudet til elever fra språklige minoriteter. Novus forlag 1994. 211 s.

Den norske grunnskolen har i de siste tiårene fått et økende antall elever fra språklige minoriteter. Denne boka inneholder artikler om hva skolen kan gjøre for å tilpasse sitt tilbud til disse elevene. Forfatterne har ulik faglig bakgrunn: anvendt språkvitenskap, norsk som andrespråk, spesialpedagogikk og psykologi. Blant emner de tar opp, er debatten om språklige minoriteter i skoleverket, morsmålet og andrespråkets rolle i undervisningstilbudet for elever fra språklige minoriteter, undervisningsorganisering, myter om tospråklighet og hva vi kan lære av å studere elever med suksess.

Johnsen, Egil Børre: Den andre litteraturen. Hva sakprosa er. Cappelen Akademisk Forlag 1995. 173 s.

Boka er delt opp i tre essay: Sakprosaens vilkår, Sakprosaens begrep og Sakprosaens kvalitet. Her analyserer forfatteren begrepet sakprosa og diskuterer hvilken rolle den spiller og har spilt i vår litteratur. Sentrale spørsmål er: Hvilken sakprosatradisjon befinner våre oppdrageres prosa seg innenfor? Hva slags språk formes de av og bruker de selv i sine fag? Framstillingen bygger delvis på foreløpige resultater fM forskningsprosjektet «Norsk sakprosa», som begynte våren 1994.

Lomheim, Sylfest: Nynorsk i NRK frå A til Å Norsk rikskringkasting (NRK) 1994. 72 s.

Forfatteren har vært språkkonsulent i Norsk rikskringkasting i en rekke år, og han har skrevet dette heftet først og fremst med tanke på medarbeidere i radio og fjernsyn. Heftet har to

hoveddeler. Den første tar opp viktige spørsmål i praktisk nynorsk: norske og utenlandske navn, juridisk terminologi, kongelig titulatur, vanlige feil i formverket og nynorsk uttalenorm. Den andre delen gir råd og rettledning om enkeltord og uttrykk, ordnet alfabetisk fra A til Å. Til slutt i heftet står språkreglene i NRK med kommentarer.

Lundeby, Einar: Norsk og nordisk. Femten studier i språkhistorie og språknormering. Festschrift på 80-årsdagen 3. oktober 1994. Redigert av Ernst Håkon Jahr og Geirr Wiggen. Festskriftet inneholder artikler blant annet om Samnorsk og samnordisk, Arbeidet i Norsk språknemnd, Stortinget og språksaken, Språkreising i Norden på 1700-tallet, om prioritering i norsk språknormering, Om «utbrytningen», dens opphav og innhold, Fremmedord - hva gjør vi med dem?, Hvordan er systemet med to bestemte artikler (den foranstilte og den etterstilte) utnyttet i norsk?

Myking, Johan, Helge Sandøy og Ivar Utne (red.): Helsing til Lars Vassenden på 70-årsdagen. Nordisk institutt. Bergen 1994. 224 s.

Festskriftet inneholder om lag tjue artikler som tar opp ulike emner innenfor språkvitenskapen og faget nordisk på universitetet. Fra et nordisk synspunkt er det særlig tre artikler som er interessante: *Per-Bjørn Pedersen*: Norsk oljespråk i eit tiårs perspektiv, *Lars S. Vikør*: Korfor fekk vi språkstrid? og *Helge Omdal*: Et språklig klimaskifte? I den siste artikkelen påviser forfatteren at det har foregått et klimaskifte i det norske språksamfunnet de siste tiårene: Språktoleransen har blitt høyere, og det er i dag mye vanligere enn tidligere å bruke eget talemål/dialekt, også i mer formelle sammenhenger. Forfatteren mener at en kan spore en liknende utvikling i andre land, selv om tendensen er sterkere i Norge enn i andre land det er naturlig å sammenlikne med.

Mål og makt. Tidsskrift utgjeve av Studentmållaget i Oslo. Nr. 1-2/94. Heftet er et temanummer om journalisten, forfatteren og målmannen Aasmund Olavsson Vinje.

Nordica Bergensia. Nummer 1, 2, 3 og 4 1994. Utgitt av Nordisk institutt. Universitetet i Bergen. Redaktør: Odd Einar Haugen.

Dette er de tre første numrene i en serie som tar sikte på å avspeile den faglige aktiviteten blant studenter, lærere og gjestende forskere ved Nordisk institutt i Bergen. Tidsskriftet vil publisere seminarinnlegg, semesteroppgaver, fagkritiske innlegg, hovedoppgaver, avhandlinger osv.

Det første nummeret er på 178 sider og inneholder disse artiklene: *Helge Sandøy*: Kognitiv fonologi?, *Gunnstein Akselberg*: Phenomenology, sociolinguistics and sociology, *Dagmar Bendt*: Egentlig subjekt - en egen funksjonskategori?, *Jørgen Sejersted*: Egentlig subjekt i en syntaktisk beskrivelse av norsk, *Øystein Alexander Vangnes*: Presenteringskonstruksjonen. Tematiske eigenskapar i lys av grammatiske, *Olav Nedrebø*: Nokre handbøker og andre hjelpemiddel i norrøn filologi, *Odd Einar Haugen*: Utgjeving av norrøne tekster i Noreg. Eit historisk overblikk og ei metodisk vurdering. Det andre nummeret (174 s.) inneholder en hovedfagsoppgave av *Arne Tjelle* om «Rettskrivinga av 1941. Bakgrunn, politisk spel og ideologisk analyse». Forfatteren mener at det ikke lå noen egen nazistisk språkideologi bak denne rettskrivningen. De som stod bak den, hadde sprikende interesser, og arbeidet var preget av rot og faglig dilettantisme. Rettskrivningen ble aldri gjennomført i skolen fordi forlagene argumenterte mot å trykke lærebøker med denne rettskrivningen, siden de hadde store lagre av nytrykte lærebøker med rettskrivningen av 1938. I pressen derimot ble den nye rettskrivningen gjennomført med tvang. Det er den eneste gangen i norsk historie at en rettskrivning er gjort obligatorisk for avisene. Det tredje nummeret (180 s.) er et minne nummer for *Bjarne Fidjestøl* med en rekke litteraturvitenskapelige artikler. Det fjerde nummeret (192 s.) inneholder blant annet en artikkel av *Ingeborg Huus* om Riksmålsforfatternes kritikk av 1938-reformen.

Nordlyd. Tromsø university papers on language & linguistics. No. 20-1994. Inneholder foredrag som ble holdt på Det første nasjonale fennistikkosymposiet. Tromsø 18.-20. april 1991, med

en oversiktsartikkel av *Erling Wande*: Om fennistisk forskning utanför Finland.

Norsklæreren. Tidsskrift utgitt av Landslaget for norskkundervisning. Nr. 4 1994 inneholder flere artikler om norsk språk og EU av *Martin Skjekkeland*, *Kjell Venås*, *Sylfest Lomheim* og *Jon Smidt*. Flere av numrene i 1994 har debattartikler om ordtilfanget i nynorsk.

Norskraft. Arbeidsskrift for nordisk språk og litteratur. Universitetet i Oslo. Heftene fra 1994 inneholder disse artiklene om språklige emner: *Eric Papazian*: Er det normativt å beskrive et normalmål? Om grensa mellom språkvitenskap og språkpolitikk, *Viggo Kristensen*: Setningsskjema og leddrekkefølge i midtfeltet, *Svein Lie*: Setningsskjema igjen, *Hans Olav Enger*: Du godeste! Et unntak fra Kurylowicz' fjerde lov, *Vigleik Leira*: Transitive verbalgrupper nok ein gong, *Eric Papazian*: Om sje-lyden i norsk, og ombytinga av den med kje-lyden.

Norsk lingvistisk tidsskrift, hefte 1 1994. Heftet inneholder blant annet disse artiklene: *Terje Spurkland*: «Måtte Herren hjelpe den mann som ristet disse runer og likeså han som leser dem!» Et mentalitetshistorisk blick på «skrive» og «lese» i norsk middelalder, *Hans-Olav Enger*: Lokal markerhet og norske substantiver, *Kristian Emil Kristoffersen*: Passiv i norrønt og nyislandsk - ei samanlikning, *Vigleik Leira*: Litt mer om null.

Norsk språk i EF og EØS. Rapport fra en arbeidsgruppe oppnevnt av Kulturdepartementet. (Stensilert), 1994. 65 s.

Rapporten kartlegger språklig praksis og gjeldende bestemmelser for språk i EF-organene, EFTA og EØS. Den gir også en framstilling av norsk språkpolitikk og diskuterer EFs språkbestemmelser i framtiden. Til slutt gir arbeidsgruppen sitt syn på hvordan bruk av norsk språk kan gjennomføres i EF-organene.

Randen. Olav: Norsk i EU. Noregs Mållag 1994. 132 s.

I innledningen til boka kartlegger forfatteren språk og språkpolitikk innenfor EU (før Finland, Sverige og Østerrike ble medlemmer). Her bygger han i stor utstrekning på Allan Karkers bok «Dansk i EF» (se Språk i Norden 1994, s. 154). Hoveddelen av boka er en drøfting av hvilke følger en norsk tilslutning til EØS og EU kan få for norsk (særlig nynorsk) skriftspråk og talespråk. Forfatterens konklusjon er at norsk vil bli utsatt for et hardt press for enten en fellesnordisk løsning med dansk, eller en løsning med en fordeling mellom de danske, svenske og norske variantene av det fellesnordiske språket.

Schwebs. Ture (red.): Skjermtekster. Skriftkulturen og den elektroniske informasjonsteknologien. Universitetsforlaget 1994. 157 s.

Boka inneholder ni artikler om den norske skriftkulturens forhold til moderne elektronisk informasjonsteknologi. Artiklene behandler de endrede vilkårene den nye teknologien skaper for språket og litteraturen, med vekt på de følger teknologien kan få for kunnskapsformidling, forskning og læring. Forfatterne har bakgrunn fra skjønnlitteratur og forskjellige miljøer innenfor norskfaget, litteraturvitenskap, mediefag og humanistisk dataforskning ved universiteter og høyskoler.

Språklig samling. 35. årgang. Nr. 1-4 1994. Tidsskrift utgitt av Landslaget for språklig samling. Nr. 1 inneholder blant annet Helge Sandøy: Tradisjon og brot i nynorsk ordtilfang, nr. 2 Arne Torp: Skarre-r eller retrofleksar - kven vinn? og Eric Papazian: «Skal det være noe vindus-skitt?» Om sammenblanding av sje- og kje-lydene blant barn og ungdommer, nr. 3-4 Helge Sandøy: Rettskrivingsarkitekturen.

Vikør, Lars S.: Språkplanlegging. Prinsipp og praksis. Andre utgåva. Novus forlag 1994. 233 s.

Den nye utgaven av boka er noe revidert og utvidet i forhold til den første, som kom i 1988. Boka gir en grundig innføring i emnet språkplanlegging. Forfatteren analyserer og definerer sentrale begreper som «språk», «norm» og «normal» og bely-

ser forholdet mellom skrift og tale. Han drøfter også selve begrepet språkplanlegging og gir en framstilling av hva dette rent konkret innebærer, og hvilke instanser som utfører eller deltar i denne virksomheten. En stor del av boka går med til å systematisere og diskutere de ulike - ofte motstridende - prinsippene og argumentene som spiller (eller kan spille) en rolle i språkplanleggingen. I det siste kapitlet tar forfatteren opp sentrale problemer i norsk språkplanlegging sett på bakgrunn av disse prinsippene.

Vinje, Finn-Erik: Riktig norsk. Cappelen Akademisk Forlag 1994. 236 s.

Dette er en håndbok i praktisk språkbruk - en normativ språk- og stillære. Stoffet er gjennomgående disponert etter ordklasser. Noen emner som vanskelig kan få plass andre steder, er samlet i et eget kapittel om «Syntaktiske og stilistiske vansker». I siste kapittel - «Fra A til Å» - behandler forfatteren i alfabetisk rekkefølge språkriktighetsspørsmål som til stadighet dukker opp. Til slutt er det et fyldig sak- og ordregister. Disposisjonen gjør boka til et nyttig oppslagsverk, som det er lett å finne fram i.

SVERIGE

Av Birgitta Lindgren och Lena Moberg

Amnestål, Per: Klar text. Att handskas med det skrivna ordet. Björklunds förlag 1994. 79 s.

Denna skrivregelsamling är avsedd för journalister, redigeringare och korrekturläsare på tidningsredaktioner. Författaren är själv journalist och har dessutom under många år hållit seminarier på tidningsredaktioner om skrivande. Manuset har genomgått av Svenska språknämnden. De problem som behandlas belyses med många autentiska exempel, och författarens råd sammanfattas i varje avsnitt med en "gör-så här-ruta". Ett register underlättar för den som vill ha boken som uppslagsbok. BL

Arv och lån i svenskan. Sju uppsatser om ordförrådet i kulturströmmarnas perspektiv. Norstedts förlag 1994. 96 s.

I anslutning till museernas utställningsserie "Den svenska historien" anordnade Svenska Akademien 1993 ett symposium på temat "arv och lån i svenskan". Det är inläggen från det symposiet som presenteras i denna bok. Här behandlas bl.a. lån och påverkan från latinet, tyskan, franskan och engelskan samt lånord i svenska dialekter. BL

Benson, Sven: Dansk lagspråk 1561. Studier i Frederik II:s sjö rätt. Acta Regiae Societatis Scientiarum et Litterarum Gothoburgensis. Humaniora 35. Kungl. Vetenskaps- och Vitterhets-Samhället Göteborg 1994. 89 s.

Den danska sjölagen från 1561 är intressant ur flera aspekter, inte minst språkliga. Området var då nytt för lagstiftningen, och man hade här ingen muntlig tradition att bygga på. BL

Bergman-Claeson, Görel: Vi svenskar, vi människor och bomben. En semantisk analys av identifikationsramar och fiendebilder i pressdebatten om svenskt atomvapen 1952-1959. Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 36. 1994. 190 s. Ak. avh.

Författaren har i denna avhandling undersökt hur deltagarna i pressdebatten på 50-talet om ett svenskt atomvapen skapar perspektiv med språkliga medel. BL

Börestam Uhlmann, Ulla: Skandinaver samtalar. Språkliga och interaktionella strategier i samtal mellan danskar, norrmän och svenskar. Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 38. 1994. 220 s. Ak. avh. (Se anmälan s. 100.)

Delsing, Lars-Olof: The Internal Structure of Noun Phrases in the Scandinavian Languages. A Comparative Study. Department of Scandinavian Languages. University of Lund. 1993. 244 s. Ak. avh.

Avhandlingen gäller den interna strukturen i nominalfraser i de nordiska språken, såväl i standardspråk som i vissa dialekter. Ibland görs också jämförelser med andra språk. BL

Dialektkontakt, språkkontakt och språkförändring i Norden. Föredrag från ett forskarsymposium. Red. Ulla-Britt Kotsinas & John Helgander. Meddelanden från Institutionen för nordiska språk vid Stockholms universitet. MINS 40. 1994. 323 s. + bil. 12 s.

I uppemot trettio uppsatser behandlas här olika former av språklig kontakt i Norden, mellan dialekter, mellan dialekt och riksspråk, mellan majoritetsspråk och minoritetsspråk, mellan olika språk och förändringar till följd av sådan kontakt. Bland uppsatserna kan nämnas en om språkkontakt under hansatiden, en om dalmål i upplösning, en om språkbruk hos karelare, en om kodskifte bland tvåspråkiga i den dansk-tyska gränsregionen, en om språkbyte i svenska Tornedalen. BL

Fries, Sigurd: Växtnamn då och nu. Artiklar sammanställda till Sigurd Fries sjuttioårsdag den 22 april 1994. Acta Universitatis Umensis. Umeå Studies in the Humanities 118. Almqvist & Wiksell International 1994. 247 s.

Som framgår av undertiteln rör det sig om en samlingsvolymer med tidigare publicerade artiklar, t.ex. om Flora Svecica

som växtnamnsordbok, Dalarnas folkliga växtnamn, trädnamnen fura och tall, och hurvida det finns noard för växter. BL

Götzsche, Hans: Deviatonal Syntactic Structures. A Contrastive Linguistic Study in the Syntax of Danish and Swedish. 2nd ed. Institutionen för svenska språket. Göteborgs universitet 1994. 209 s. Ak. avh.

Författaren har undersökt syntaktiska skillnader mellan danska och svenska utifrån en dansk originaltext (en H C Andersen-saga) och svenska översättningar av denna text. BL

Journalistik i förvandling. Om språk och texter i Expressen. Red. Jan Svensson. Nordlund 19. Institutionen för nordiska språk i Lund. 1994. 286 s.

I boken presenteras resultatet av arbetet inom en projektgrupp på institutionen för nordiska språk i Lund. Temat är kvällspressens språk, här närmare bestämt Expressens. De olika uppsatserna belyser ur språklig synpunkt hur ämnen som val, epidemier, kriminalitet, den enskilda människan behandlats i Expressen alltsedan dess tillkomst. BL

Kotsinas, Ulla-Britt: Ungdomsspråk. Ord och Stil. Språkvårds-samfundets skrifter 25. Hallgren & Fallgren 1994. 184 s.

Boken behandlar det språk som används i samtal ungdomar emellan, och författaren ställer frågan om ungdomar talar sämre i dag än förr. Även invandrarungdomars svenska tas upp. Författaren vill visa att ungdomars språk är expressivt, lekfullt och aktivt. BL

Kotsinas, Ulla-Britt: Vrålbedåriskt. En bok om flickslang. Astrid Brismans slangordbok 1932. Svenska språknämndens skrifter 78. Norstedts 1994. 173 s.

Boken innehåller en hittills opublicerad lista över flickslang sammanställd på 30-talet av en då 18-årig kvinnlig gymnasist, Astrid Brisman, och en kommentar om flickslangens ordbildningsprinciper av samma person. Den andra delen av boken innehåller en resonerande del om kvinnospråk och slang av språkforskaren Ulla-Britt Kotsinas. Många ord lever kvar,

ibland har de till och med blivit riktigt rumsrena, såsom *kille*, *knycka*, *fimp*, medan andra, åtminstone i dag, är försvunna, såsom de positivt värderande orden *schucker*, *smutt*, *tjongigt*. BL

Malmgren, Sven-Göran: Svensk lexikologi. Ord, ordbildning, ordböcker och orddatabaser. Studentlitteratur 1994. 150 s.

Författaren, som är verksam i olika ordboksprojekt, har skrivit en bok främst avsedd som kursbok inom lärarutbildningen. Boken kan indelas i tre huvudavsnitt: ett om ord, ordbildning och ords funktion i fraser, ett om svenska ordböcker och ett om datorer i språkforskningens, närmare bestämt ordforskningens tjänst. BL

McAllister, Robert: Talkommunikation. Studentlitteratur 1994. 214 s. Boken är främst avsedd för universitetsstuderande i fonetik och allmän språkvetenskap.

Författaren går igenom talets produktion, akustik och perception; det finns också ett avsnitt om fonologi med en historisk återblick. BL

Medeltida skrift- och språkkultur. Nordisk medeltidsliteracy i ett diglossiskt och digrafiskt perspektiv II. Nio föreläsningar från ett symposium i Stockholm våren 1992 med en inledning av Barbro Söderberg. Red. Inger Lindell. Sällskapet Runica et Mediaevalia. Medeltidsseminariet och Institutionen för nordiska språk vid Stockholms universitet. Stockholm 1994. 228 s.

Bland bidragen kan nämnas en uppsats av Claes Gejrot om skriftväxlingen mellan latin och svenska i en religiös handskrift från 1400-talet, en av Sven-Bertil Jansson om den skiftande inställningen till skrift och skriftbehärskning som framträder i senmedeltida svenska texter och en av James E. Knirk om hur man lärde sig skriva med runor i det medeltida Norge. BL

Niederdeutsch und die skandinavischen Sprachen I. Red. Kurt Braunmüller och Willy Diercks. Universitätsverlag C. Winther, Heidelberg 1993. 312 s.

Denna bok är en första rapport från projektet Niederdeutsch

und Skandinavien, som sedan några år pågår vid universitetet i Hamburg. I rapporten diskuteras först i ett antal artiklar de utomspråkliga och språkliga förutsättningarna för medellågtyskans intensiva påverkan på de nordiska språken under medeltiden. Därefter presenteras de preliminära resultaten av en språklig analys av de texter, s.k. folkböcker i dansk och svensk översättning från medellågtyskan, som ligger till grund för undersökningen. Till skillnad från äldre forskning, som ofta inriktade sig på ordförrådet, eftersträvas i detta projekt med datorteknikens hjälp en vidare kartläggning av det lågtyska inflytandet på samtliga språkliga nivåer. I överensstämmelse med en nyare språksyn har projektet också en klart språksociologisk inriktning. LM

NODALIDA '93. Proceedings of "9:e Nordiska datorlingvistdagarna" Stockholm 3-5 June 1993. Ed. Robert Eklund. Department of Linguistics. Stockholm University 1994. 338 s.

I den här konferensrapporten presenterar ett antal forskare erfarenheter av datorlingvistiskt arbete, bl.a. sådant som rör "tagning", dvs. märkning av material som läggs i databaser för att underlätta sökandet, t.ex. av ordklass. En jurist, Peter Seipel, och en språkvårdare, Margareta Westman, var särskilt inbjudna för att ange vad de ville att datorlingvistiken skulle bidra med i deras verksamhet. BL

Nordiskt namnforskarregister 1994. Red. Gunilla Harling-Kranck och Pia Granholm. NORNA-rapport 55. NORNA-förlaget 1994. Uppsala. 61 s.

Det här är den nionde gången som NORNA (Nordiska samarbetskommittén för namnforskning) ger ut en förteckning över forskare i eller utanför Norden som arbetar med nordisk namnforskning. BL

Omdal, Helge: Med språket på flyttfot. Språkvariasjon og språkstrategier blant setesdøler i Kristiansand. Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet 35. 1994. 253 s. Ak. avh.

I sin avhandling har författaren undersökt hur folk som i

vuxen ålder flyttat från Setesdal till Kristiansand förändrat sitt språk. Trots den geografiska närheten, båda platserna ligger i Södra Norge, finns det intressanta språkliga skillnader. Setesdalsdialekten är ett bygdemål och räknas som en av de mest arkaiska norska dialekterna, medan Kristiansandsdialekten är ett stadsmål och ett av de talspråk som nått längst i fonologisk och moroflogisk förenkling. Liksom i många andra undersökningar visar sig kvinnorna vara de som är mest benägna att anpassa sitt språk. I undersökningsresultaten tycker sig dock författaren få belägg för den ökade tolerans för dialekttalande som noterats i Norge under de senaste 20–30 åren. BL

Ortnamn värda att vårda. Föredrag från Riksantikvarieämbetets symposium Ortnamnskultur 5–7 maj 1993. Red. Göran Ulfsparre. Riksantikvarieämbetet 1994. 171 s.

I denna symposieskrift belyses ortnamnens kulturella värden och sociala betydelse; vidare behandlas förutsättningarna för att bevara ortnamnen och för att bedriva en allsidig ortnamnsvård. Författarna är såväl nordiska ortnamnsforskare som representanter för myndigheter som sysslar med ortnamnsverksamhet. I förordet talar riksantikvarien Erik Wegræus om ortnamn som en integrerad del av en kulturhistorisk verklighet och om vikten av god ortnamnsred. BL

SLÅ 94. Rytmer i etern. Svenskläraryrskriftens årsskrift 1994. Red. Susanne Larsson-Krieg. Svenskläraryrskriftens skriftserie 213. Natur & Kultur 1994. 187 s.

Temat för denna årsskrift är vad som händer inom radio-, teve- och datorvärlden just nu, och hur denna utveckling kan utnyttjas i skolan. Bland artiklarna kan nämnas "Läsutveckling med talande dator" av Åke Olofsson. BL

Språk och Stil. Tidskrift för svensk språkforskning. Ny följd 3/1993. Swedish Science Press. Uppsala 1994. 221 s.

Bland artiklarna kan nämnas en av Brita Green om de många uttrycksfulla nominal sammansättningarna hos Harry Martinson, som t.ex. *ordporl, stormsömn*, en artikel av Lena Ekberg om verbet *ta* i metaforisk och grammatikaliserad

användning samt en recension skriven av Folke Freund och Birger Sundqvist som behandlar Erik Anderssons "En ny svensk grammatik". BL

Språkbruk, grammatik och språkförändring. En festskrift till Ulf Teleman 13.1.1994. Institutionen för nordiska språk, Lunds universitet 1994. 375 s.

Denna festskrift innehåller 38 uppsatser samlade under temana *språkbruk, grammatik och språkförändring*. Bland annat kan nämnas "Om dialogreglering" av Jens Allwood, "Generisk substantiv" av Erik Hansen och "Stadsspråkets födelse" av Lars-Gunnar Andersson. BL

Strandberg, Svante: Studier över sörmländska sjönamn. Etymologi, namnbildning och formutveckling. Skrifter utgivna genom Ortnamnsarkivet i Uppsala. serie B. Meddelanden 8. Uppsala 1994. Ak. avh. 300 s.

Nordiska sjönamn utgör ingen enhetlig formell och semantisk kategori, och etymologin är oftast dunkel. I den här avhandlingen behandlas sjönamn inom landskapet Södermanland, som är rikt på sjöar och ålderdomliga sjönamn. BL

Svenskläraren 1-5 1994. Medlemsblad för Svenskläraryöreningen. Bland artiklar av språkligt intresse kan nämnas några debattartiklar om svengelska i nr 1 och nr 4. BL

Svenskt runordsregister. Red. Lena Peterson. 2:a rev. upplagan. Runrön 2. Runologiska bidrag utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala universitet. 1994. 79

Registret utgör en samlad förteckning över de ord som förekommer i de svenska vikingatida runinskrifterna med undantag för egennamn; ett särskilt namnregister är under utarbetande. Uppslagsformer är normaliserade, och därunder kan man se i translittererad form vilka böjningsformer och stavningar som finns belagda och uppgift om vilka ristningar det gäller. Så t.ex. kan man slå upp *allgoðr* 'mycket god' och se att maskulina ackusativformen finns belagd med stavningarna *alkuþan*, *alkoþan*, *halkuþan*. BL

Svensson, Jan: *Språk och offentlighet. Om språkbruksförändringar i den politiska offentligheten*. Lundastudier i nordisk språkvetenskap A 47. Lund University Press 1994. 180 s.

Boken redovisar en undersökning av en del av de förändringar som skett i den politiska offentlighetens språk, i genrer som riksdagsanföranden, ledare och nyhetsartiklar. Bilden visar sig splittrad, men flera förändringar kan konstateras, bl.a. framgår att riksdagsanföranden blivit allt mindre diskuterande och allt mer slagordsmässiga. Undersökningen är en del av projektet *Det offentliga samtalets förändring* vid Lunds universitet. BL

Tallmo, Karl-Erik: *Orden och rubrikerna*. Brutus Östlings bokförlag Symposium 1992. 159 s.

I dag är det allt flera som med datorns hjälp ensamma har ansvaret för hela framställningen av tryckt material, alltifrån innehåll, språklig form, korrekturläsning, typografi och övrig layout, alltså det som brukar kallas *desktop*. Den här boken är avsedd för dem som behärskar de rent datatekniska momenten men som behöver hjälp med de delar av arbetet som kan kallas journalistik, redigering och språkriktighet. Här tas upp sådant som formulering av rubriker, ingresser m.m., utnyttjande av diagram och grafik samt rena språk- och skrivegler. BL

Åberg, Gösta: *Hur ska det heta? Tidens lilla språkriktighetslexikon*. Tidens förlag 1994. 176 s.

Författaren, som har lång erfarenhet som förlagsredaktör, förlagschef och bokförläggare, har här samlat upplysningar och råd i språkliga frågor. Materialet är ordnat som en uppslagsbok med kortfattade artiklar. Uppslagsordet kan t.ex. vara ett ord som ofta blir felstavat (t.ex. *abborre*, som man dock endast hittar under den korrekta formen), eller vars böjning kan vara ett problem (t.ex. *centrum*). Det kan också vara en språklig företeelse som som man vill få upplysningar eller råd om, t.ex. vad attribut är eller bruket av apostrof. BL

Nye ordbøger og ordlister

DANMARK

Ahmad, Asad og Ali Safder Khan: Dansk-urdu ordbog. Gjellerup/Gad, København 1993. 458 s.

Babusjkina, E.: Datsko-russkij i russko-datskij slovar [Dansk-russisk og russisk-dansk ordbog]. 3. reviderede og udvidede udgave. Forlaget Sputnik, København 1994. 654 s.

Christophersen, Hans: Edb-forkortelser. G.E.C. Gads Forlag, København 1994. 415 s.

Cramer, Jens mfl.: 499 varme termer. Leksikon til sprogkundskab. Institut for Nordisk Sprog og Litteratur, Aarhus Universitet, Århus 1994.

Dang Van Nham: Dan-viêt dai-tu-diên [Dansk-vietnamesisk ordbog]. Dang Van Nham, Høje Tåstrup 1994. [Ca. 1120 s.]

Dansk uddannelses-nomenklatur. Redaktion: Danmarks Statistik, Anita Hansen og Karsten Kühl. Danmarks Statistik og Undervisningsministeriet, København 1994. 110 s.

Dansk-portugisisk ordbog. (Første større ordbog med europæisk portugisiske ord). Forlaget LINGUA, Hellerup 1993. 128 s.

Dollerup, Cay og Inge Padkær Nielsen: Dansk grundordbog. Basic Dictionary of Danish. Høst & Søn's Forlag, København 1994. 167 s.

Elkjær Petersen, Tage: Mini-ordbog over jødiske begreber, ord og navne. Vitage, Århus 1994. 160 s.

Finkelstein, Jens og Ulrik Petersen: Arbejdsmarkedsreformens

ABZ. *De nye ord og begreber*. 2. udgave. Kommunernes Landsforening, København 1994. 38 s.

Galberg Jacobsen, Hanne Jensen og Peter Stray Jørgensen: *Politikens ord med historie*. Ajourført udgave af Nudanske ord med historie, 1981. Politikens Forlag, København 1994. 304 s.

Johannesen, Ole Stig: *Dansk-italiensk synonymordbog. Meningsbeslægtede italienske ord og vendinger*. Akademisk Forlag, København 1994. 207 s.

Jørgensen, Bent: *Stednavneordbog*. 2. udgave. Gyldendal, København 1994. 357 s.

Lindgren, Birgitta mfl. i samarbejde med Nordisk Sprogsekretariat: *Skandinavisk ordbog. Svensk-norsk-dansk*. Gyldendal, København 1994. 351 s. (Se s. 91.)

Meldgaard, Eva Villarsen: *Den store navnebog*. Aschehoug, København 1994. 287 s.

Ordbog over det Danske Sprog. Supplement. Andet bind: Bi-Dozer. Udgivet af Det Danske Sprog- og Litteraturselskab. Gyldendal, København 1994. 1421 spalter.

Frandsen, Pals Helle: *Juridisk ordbog. Engelsk-dansk*. G.E.C. Gads Forlag, København 1994. 208 s.

Patentordbog. Industriens Forlag, Lehmann & Ree, København 1994. 95 s.

Politikens retskrivnings- og betydningsordbog. Politikens Forlag, København 1994. 747 s.

Paaske, Gunhild: *Dansk-tysk marketingordbog*. FUHU, Foreningen til Unge Handelsmænds Uddannelse, København 1994. 376 s.

Ravn, Ib mfl.: De nye videnskabers ord. 200 opslag fra atraktor til økosystem. Munksgaard/Rosinante, København 1994. 224 s.

Zilan, Mesut: Kurdisk-dansk ordbog. Gyldendal, København 1994. 335 s.

Ømålsordbogen. En sproglig-saglig ordbog over dialekterne på Sjælland, Lolland-Falster, Fyn og omliggende øer. Bind 2 (bladmave-dagløn). Udgivet af Institut for Dansk Dialektforskning, Københavns Universitet. Universitets-Jubilæets danske Samfunds skrifter nr. 525. C. A. Reitzels Forlag, København 1994. 473 s.

FINLAND

Aho, Maire: Kirjastoalan atk-sanasto, ADB-ordlista för bibliotek: finsk-estnisk-engelsk. Helsinki: Kirjastopalvelu, 1993. 40 s. ISBN 951-692-316-X.

ATK-sanakirja. ADB-ordlista. Finnish dictionary of information technology. (finsk-engelsk-fransk-svensk-tysk-spansk-estnisk-rysk)Tietotekniikan liitto. 7. uus. p. Espoo: Suomen atk-kustannus, 1994. 401 s. ISBN 951-762-214-7.

Barros, Joakim: Suomi-portugali-sanakirja. Finsk-portugisisk ordlista. Helsinki: BarrosNiemi, 1993. 496 s. ISBN 951-96814-0X.

Biologian sanakirja. Ordbok i biologi. Red. Rauno Tirri et. al. Helsinki: Otava, 1993. 607 s. ISBN 951-1-11390-9.

Fortelius, Robin; Olander, Marit: Kirjaton kirja: sanastoa kirjastoista, tietokoneista ja uusista viestimistä. Boken utan band: terminologi om datorer, bibliotek och nya medier. Helsinki: Kirjastopalvelu, 1994. 232 s. ISBN 951-692-348-8.

Gurtaja, Valentina; Krukov, Sari: Sveiki!: suomi-latvia keskusteluopas matkailijoille ja muillekin. Finsk-lettisk parlör.

Helsinki: Taifuuni, 1994. 96 s. ISBN 951-581-027-2.

Gyllenberg, Rafael: Uuden testamentin kreikkalais-suomalainen sanakirja. Grekisk-finsk ordbok över Nya testamentet. 4. p. Helsinki: Yliopistopaino, 1994. 292 s. ISBN 951-570-189-9.

Hoti, Fadil: Ensisanasto: suomi-albania-suomi. Finsk-albansk-finsk ordlista. Haukipudas: Haukiputaan kunta, 1993. 78 lehteä. ISBN 951-96857-0-7.

Hurme, Raija; Pesonen, Maritta; Syväoja, Olli: Englanti-suomi: opiskelusanakirja. Engelsk-finsk skolordlista. Porvoo: WSOY, 1994. 927 s. ISBN 951-0-18711-9.

Jaakohuhta, Hannu: PC-käyttäjän sanasto: englanti-suomi-englanti. PC-ordlista. Tietotekniikan liitto. Espoo: Suomen atk-kustannus, 1994. 124 s. ISBN 951-762-249-X.

Jargon: kulttuuriantropologian englanti-suomi oppisanasto. Engelsk-finsk ordbok i kulturaantropologi. Red. Laura Manninen et al. Jyväskylä: Jyväskylän yliopiston ylioppilaskunta, 1994. 174 s. ISBN 951-9113-34-7. (Jyväskylän yliopiston ylioppilaskunta, n:o 35)

Jelisejev, Ju. S.: Suomi-venäjä-suomi sanakirja. Finsk-rysk-finsk ordbok. Jyväskylä: Gummerus, 1994. 351 s. ISBN 951-204445-5.

Jussila, Raimo; Länsimäki, Maija: Se siitä: suomen kielen seksisanakirja. Sexordbok. Porvoo: WSOY, 1994. 702 s. ISBN 9510-18876-X.

Järvinen, Petteri: PC-tietosanakirja. PC-ordlista. version 1.0. Helsinki: Yritysmikrot, 1994. 545 s. ISBN 952-9508-15-8.

Kalliopuska, Mirja: Psykologian sanat. Ord och begrepp inom psykologin. Vantaa: Psykologiatutkimus Mirja Kalliopuska, 1994. 107 s. ISBN 951-96959-1-5.

Kalmbach, Jean-Michel: Suomi-ranska: opiskelusanakirja. Finsk-fransk skolordlista. Porvoo: WSOY, 1994. 998 s. ISBN 951-018710-0.

Katalyysisanasto. Katalysordlista. Vocabulary of catalysis. Helsinki: Kemian kustannus, 1994. 89 s. ISBN 951-8983-02-X.

Koivisto, Viljo: Romano-finitiko-angliko laavesko liin. Romani-suomi-englanti sanakirja. Zigensk-finsk-engelsk ordbok. Helsinki: Painatuskeskus, 1994. 366 s. ISBN 951-37-1363-6. (Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 74)

Kuutti, Heikki: Journalistiikan sanasto. Journalistikordlista. Jyväskylä: Atena, 1994. 119 s. ISBN 951-9362-85-1.

Larres, Matti: Espanjan ruokien ja juomien sanaopas. Comer y beber en español-finés. Ordlista över spanska maträtter och drycker. Espoo: Tietoteos, 1993. 128 s. ISBN 951-8919-29-1.

Lehto, Mervi; Jantunen, Jutta: Älytaloisanasto. Smarthusordlista. Valtion teknillinen tutkimuskeskus. Helsinki: Rakennusalan kustantajat, 1993. 47 s. ISBN 952-9687-43-5 Rakennusalan kustantajat, ISBN 952-9794-06-1 Tekniikan sanastokeskus. (Tekniikan sanastokeskus TSK 24)

Liivaku, Uno; Mereste, Uno: Virolais-suomalais-englantilais-saksalais-venäläinen pörssisanakirja. Estonian-Finnish-English-German-Russian stock exchange dictionary. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus, 1994. 217 s. ISBN 951-640-664-5.

Lindgren-Schauman, Eyvor: Finsk-svensk högskoleterminologi. Helsingfors: Helsingfors universitet, 1994. 32 s.

Maanmuokkaus koneet ja -laitteet: kyntöaurojen työstävät osat. Maskiner och utrustning för jordbearbetning. Plogars arbetsorgan. Terminologi. (Finsk-svensk-engelsk-fransk-rysk) SFS-ISO 8910. Helsinki: Suomen standardisoimisliitto, 1994. 8 s.

Maiden nimet kuudella kielellä: suomeksi, ruotsiksi, saameksi, englanniksi, ranskaksi, saksaksi. Länders namn på sex språk (finsk-svensk-samisk-engelsk-fransk-tysk). Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. Toim. Eeva Maria Närhi. Helsinki: Painatuskeskus, 1994. 163 s. ISBN 951-37-1474-8. (Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 77)

Metsäalan käyttösanasto. Finnish forestry vocabulary. Helsingin yliopisto, Metsäkirjasto. Helsinki: Helsingin yliopisto, Metsäkirjasto, 1993. 98 s. ISBN 951-45-6349-2.

Mikrofilmaus: mikrokuvaussanasto. Mikrografi: terminologi. Mikrofilmiyhdistys ry. SFS 5785. Helsinki: Suomen standardisoimisliitto, 1994. 42 s.

Nokela, Leena: Wanhain tawarain sanakirja. 3. uus. p. Helsinki: Otava, 1993. 284 s. ISBN 951-1-12514-1.

Näsmän-Repo, Marita: Yhteisöviestinnän suomi-englanti-suomi perussanaluettelo: tiedottajan sanasto. Finsk-engelsk-finsk ordlista i kommunikation. Helsinki: Suomen tiedottajien liitto, 1993. 104 s. ISBN 952-90-5155-7.

Paasonen, Heikki: Paasonens Mordwinisches Wörterbuch. Mordovskij slovar' H. Paasonena. Zusammengestellt von Kai-no Heikkilä. Bd. 3: N-R. Helsinki: Suomalais-ugrilainen seura, 1994. S. 13061927. (Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 59; Lexica Societatis Fenno-Ugricae 23, 3)

Paperinkierrätys-sanasto. Pappersåtervinningsordlista. Helsinki: Paperinkeräys, 1994. 29 s.

Password: English dictionary for speakers of Finnish. Red. Olli Syväoja et al. Helsinki: WSOY, 1993. 811 s. ISBN 951-0-18826-3.

Rauta- ja terästuotteiden lämpökäsittelysanasto. Vocabulary of heat treatment terms for ferrous products. SFS-EN 10052. Hel-

sinki: Suomen standardisoimisliitto, 1994. 56 s.

Saurio, Irmeli: Gastronomiska ord. Helsinki: Painatuskeskus, 1994. 76 s. ISBN 951-37-1359-8.

Lukkari, Lyyli: Siit myä luvetah: Kymän murteen sanakirja. Ordbok över dialekten i Kymmene län. Toim. Lasse-J. Solanterä. Kotka: Kymi-seura r.y., 1994. 224 s. ISBN 952-90-6035-1.

Sinnemäki, Maunu: Uusi Raamatun sitaattisanakirja. Bibelcit. Helsinki: Otava, 1994. 252 s. ISBN 951-1-12995-3.

Suomen kielen perussanakirja III: S – Ö (finska basordboken, tredje delen). Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. Red. Risto Haarala. Helsinki: Painatuskeskus, 1994. 663 s. ISBN 951-371088-2. (Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 55)

Suomi-ruotsi: tekniikan ja kaupan sanakirja. Finsk-svensk teknisk ordbok. Red. Ulrika Granqvist-Hedvik et al. Jyväskylä: Gummerus, 1994. 757 s. ISBN 951-20-4323-8.

Svensk uttalsordlista. Helsingfors: Tryckericentralen, 1994. 205 s. ISBN 951-37-1345-8. (Skrifter 3, Forskningscentralen för de inhemska språken) Se s. 123.

Sähköteknillinen sanasto: Akut. Elektroteknisk ordlista: Batterier (ackumulatorer). (Finsk-fransk-engelsk-rysk-tysksvensk) SFS-IEC 50(486). Helsinki: Suomen standardisoimisliitto, 1994. 47 s.

Sähköteknillinen sanasto: Antennit. Elektroteknisk ordlista: Antenner. (Finsk-fransk-engelsk-rysk-tysk-svensk) SFS-IEC 50(712). Helsinki: Suomen standardisoimisliitto SFS, 1994. 156, s.

Taloussanasto: yritys- ja kansantaloutta suomeksi, ruotsiksi,

englanniksi, saksaksi ja ranskaksi. Företags- och samhällsekonomi. Finsk-svensk-engelsk-tysk-fransk. Helsinki: Taloustieto, 1994. 571 s. ISBN 951-628-189-3.

Talvitie, Jyrki K.; Lehto, Maija; Hytönen, Ahti: Kaupan perussanakirja. Handelsordlista. (Finsk-engelsk-svensk-tysk) Espoo: Tietoteos, 1993. 800 s. ISBN 951-8919-36-4.

Talvitie, Jyrki K.; Lehto, Maija; Hytönen, Ahti: Kaupan taskusanakirja. Handelstermer i fickformat. (Finsk-engelsk-finsk). Espoo: Tietoteos, 1994. 411 s. ISBN 951-8919-38-0.

Talvitie, Jyrki K.; Lehto, Maija; Hytönen, Ahti: Kaupan taskusanakirja. Handelstermer i fickformat. (Finsk-svensk-finsk). Espoo: Tietoteos, 1994. 382 s. ISBN 951-8919-40-2.

Talvitie, Jyrki K.; Lehto, Maija; Hytönen, Ahti: Kaupan taskusanakirja. Handelstermer i fickformat.(Finsk-tysk-finsk). Espoo: Tietoteos, 1994. 415 s. ISBN 951-8919-39-9.

Talvitie, Jyrki K.; Hytönen, Ahti; Palovuori, Tapani: Tekniikan perussanakirja. Basordbok i teknik. (Finsk-engelsk-svensk-tysk). Espoo: Tietoteos, 1993. 800 s. ISBN 951-8919-28-3.

Vanhan kirjasuomen sanakirja I: J – K (ordbok över äldre finskt skriftspråk, andra delen). Kotimaisten kielten tutkimuskeskus. Toim. Maija Länsimäki et al. Helsinki: Painatuskeskus, 1994. 971 s. ISBN 951-37-1124-2. (Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen julkaisuja 33)

Voijola, Jukka, Nykänen, Olli: KIMI: kiinteistöyön hallintajärjestelmä 4: KIMI-sanasto. Helsinki: Suomen kiinteistöliitto, 1994. 45 lehteä. ISBN951-9378-85-5.

Yleinen suomalainen asiasanasto. Allmänt ämnesordsindex. Helsingin yliopiston kirjasto. Red. Eeva Kärki et al. Helsinki: Kirjastopalvelu, 1994. 499 s. ISBN 951-692-326-7.

Yritystoiminnan perussanasto: yritystoiminnan keskeisiä käsitteitä suomeksi, ruotsiksi, englanniksi ja saksaksi. Ord och begrepp inom företagsverksamhet. (Finsk-svensk-engelsktysk). Helsinki: Taloustieto, 1994. 114 s. ISBN 951-628-188-5.

ISLAND

Bibliúlykill. Orðalyklar að Bibliúnni 1981. Biblíulkilysnefnd og Hið íslenska Biblíufélag. 1994. xvi + 1692.

Guðmundur Bjarni Arnelsson. Orðgnótt. Orðalisti í almennri sálarfræði. 2. útgáfa. Háskóli Íslands, Háskólaútgáfan. Reykjavík 1994. IV + 63 s.

Halldór Halldórsson. Stafsetningarorðabók með skýringum. Fjórða útgáfa, aukin og endurskoðuð. Almenna bókafélagið. Reykjavík. 1994 364 s.

Jón Hilmar Jónsson Orðastaður. Orðabók um íslenska málnotkun. Mál og menning. Reykjavík 1994. xxxii + 698 s.

Nucleus latinitatis. Ný útgáfa. Guðrún Kvaran og Friðrik Magnússon sáu um útgáfuna. Orðabók Háskólans. 1994. xxxii + 701 s.

NORGE

Ark, Olav I (hovedred.): Norsk-engelsk militær ordbok. Grøn-dahl Dreyer 1994. 361 s.

Berkov, Valerij: Russisk-norsk ordbok. Universitetsforlaget 1994. 1221 s.

Bjones, Jan og Halvor Dalene: Nynorsk ordliste for alle Universitetsforlaget 1994. 260 s.

Grundt, Lars Otto: Stor Norsk-fransk ordbok. Universitetsforlaget 1994. 661 s.

Guttu, Tor: Riksmålsordliste. Utgitt av Riksmålsforbundet. I kommisjon hos Grøndahl og Dreyers Forlag AS. 6. utg. 1994. 233 s.

Kåss, Erik: Medisinsk ordbok. Kunnskapsforlaget. 3. utg. 1994. 317 s.

Morken, Bjørg: Russisk lommeordbok. Russisk-norsk, norsk-russisk. Kunnskapsforlaget 1994. 352 s.

Nilsson, Kåre: Norsk-portugisisk ordbok. Universitetsforlaget 1994. 594 s.

Norsk Ordbok over det norske folkemålet og det nynorske skriftmålet. Bind III. Utarbeidet ved Institutt for nordistikk og litteraturvitenskap, Avdeling for leksiografi, Universitetet i Oslo. Det Norske Samlaget 1995. 1599 s.

Norsk Ordbok. Brukarrettleiing. Det Norske Samlaget 1995. 93 s.

Roeim, Jørn (red.): Den store sitatboken. Nær 11 000 sitater, aforismer, ordspråk og bevingede ord. Ex Libris Forlag 1994. 528 s.

Rådet for teknisk terminologi: Ordbok for fiberoptikk. Med definisjoner og termer på norsk, tysk, engelsk, fransk, svensk. Formatie AS 1994. 97 s.

Rådet for teknisk terminologi: Ordbok for romvirksomhet. Med definisjoner og termer på norsk, dansk, tysk, engelsk, fransk, russisk og svensk. Formatie AS 1994. 217 s.

Skandinavisk ordbok. Svensk-norsk-dansk. Utarbeidet i samarbeid med Nordisk språksekretariat. Kunnskapsforlaget. 351 s. (Se s. 91.)

Svenkerud, Herbert og Unni Parnemann: Cappelens Fransk-norsk og norsk-fransk ordbok. Cappelen 1994. 649 s.

Øyri, Audun: Norsk medisinsk ordbok. Det Norske Samlaget. 3.utg. 1994.

SVERIGE

Bonniers Svenska ordbok Red. Malmström, Györki och Sjögren. 6 uppl. Bonniers 1994. 682

Det här är den 6:e uppdaterade upplagan av Bonniers ordbok, som utkom första gången 1980.

Norstedts skandinaviska ordbok. Utgiven i samarbete med Nordiska språksekretariatet. Red. Birgitta Lindgren, Skirne Helg Bruland, Allan Karker och Ståle Løland. Norstedts 1994. 5 + 106 + 122 + 118 s. (Se presentation på s. 91.)

Skogsordlista. Tekniska nomenklaturcentralens publikationer 96. Sveriges skogsvårdssförbund, Tekniska nomenklaturcentralen (TNC) 1994. 518 s.

Ordlistan omfattar ca 3 600 svenska skogsvårdstermer med definitioner och motsvarigheter på engelska, tyska och finska. De engelska, tyska och finska orden finns också ordnade alfabetsiskt i separata listor.

Om forfatterne

Else Bojsen, f. 1942. Cand.mag. Seniorforsker ved Dansk Sprognævn siden 1979.

Erik Hansen, f. 1931. Professor ved Københavns Universitet. Medlem af Dansk Sprognævn siden 1971, formand siden 1985.

Jan Hoel, f. 1951. Cand.philol. Prosjektleder for Utenriksdepartementets oversettelsesenhed siden juli 1993.

Birgitta Lindgren, f. 1945. Fil.kand. Forskningsassistent ved Svenska språknämnden sedan 1974.

Ståle Løland, f. 1945. Cand.philol. Daglig leder av Nordisk språksekretariat siden 1978.

Lena Moberg, f. 1936. Fil.dr. Forskningsassistent ved Svenska språknämnden sedan 1981.

Åsta Norheim, f. 1948. Cand.philol. Konsulent i Norsk språkråd siden 1981.

Paavo Pulkkinen, f. 1930. Bitr. prof. i finska vid Jyväskylä universitet sedan 1968. Medl. av finska språknämnden sedan 1979 (vice ordf. sedan 1982).

Vibeke Sandersen, f. 1936. Cand.mag. Seniorforsker ved Dansk Sprognævn siden 1992.

Jørgen Schack, f. 1961. Cand.mag. Forsker ved Dansk Sprognævn siden 1991.

Peter Slotte, f. 1941. Fil.dr. Huvudredaktör för Ordbok över Finlands svenska folkmål (Forskningscentralen för de inhemska språken), anställd 1978.

Eivor Sommardahl, f. 1953. Fil.kand. Specialforskare vid Forskningscentralen för de inhemska språken, Svenska språkbyrån (i Finland), anställd 1988.

Kjell Venås, f. 1927. Professor ved Universitetet i Oslo. Medlem av Norsk språkråd.

Margareta Westman, f. 1936. Professor. Föreståndare för Svenska språknämndens sekretariat sedan 1985.

SKRIFTER UTGITT AV NORDISK SPRÅKSEKRETARIAT

- Språk i Norden (årsskrift)
LexicoNordica (årsskrift)
Språkene i Norden (1983). 170 s.
Barn i Norden (1984). 102 s.
Dansk-svensk ordliste (1988). 44 s.
Norsk-svensk ordliste (1988). 44 s.
Svensk-norsk ordliste (1989). 45 s.
Dansk-norsk ordliste (1989). 19 s.
Norsk-dansk ordliste (1989). 43 s.
Svensk-dansk ordliste (1989). 44 s.
Viro-suomi-viro sanaopas (1994) s.
(estisk-finsk-estisk grunnordliste)
Ord for tal (1990). 15 s.
Språk og litteratur i Norden 80-90 (1990). 172 s.
Grannespråk. Bibliografi for grunnskolen (1991). 82 s.
The Nordic Languages – Their Status and Interrelations (1993). 245 s.
Dansk i EF – en situasjonsrapport om sproget (1993). 96 s.
Nordiske studier i leksikografi -
bind 1 (1992). 561 s.
bind 2 (1994). 303 s.
Statsnavne og nationalitetsord. (1994). 39 s.
Att forstå varandra i Norden. (1994). 55 s.
Skandinavisk ordbok (1994). 118 s.
Íslenskur-føroyskur orðalisti (1995)

RAPPORTER

- Internordiske ordbøker (1981). 55 s.
Nordisk språkplanlegging (1981). 153 s.
Språk og samfunn i Norden etter 1945 (1985). 205 s.
De nordiske skriftspråkenes utvikling på 1800-tallet (1-3)
1: Skolens og lese- og skriveferdighetens betydning for de nordiske skriftspråkenes utvikling på 1800-tallet (1984). 256 s.
2: Behovet for og bruken av skrift i 1800-tallets forvaltning, næringsliv og privatkommunikasjon (1985). 295 s.
3: Ideologier og språkstyring (1986). 222 s.
Undervisning i skandinaviske språk på Island, Færøene og Grønland (1988). 194 s.
Språknemndenes telefonrådgivning (1988). 272 s.
Ny giv i grannespråksundervisningen (1988). 116 s.
Brevveksling mellom skoleklasser i Norden (1989). 76 s.
Nordisk tv-teksting (1989). 148 s.
De ikke-skandinaviske språkene i Norden (1989). 96 s.
Lexikonord. Leksikografi i Norden (1991). 88 s.
Norden framfor 90-tallet – Pohjoismaat 90-luvun alussa (1991). 192 s.
Språkmøten og møtesspråk i Norden (1991). 128 s.
Minority Languages – The Scandinavian Experience (1992). 186 s.
Nordens språk i Baltikum – Pohjoismaiden kielet Baltiassa (1992). 140 s.
Fagspråk i Norden (1993). 240 s.
Nordvisjoner. Språklige effekter av nordiska tevekanaler (1993). 69 s.
Nabospråksundervisningens metodik (1993) 69 s.
Nordens språk i Østeuropa - Pohjoismaiden kielet Itä-Euroopassa (1995). 123 s.

Nordisk språksekretariat
Postboks 8107 Dep
N-0032 Oslo

Kontor: C. J. Hambros plass 5
Telefon: +47 22 42 05 70
Telefaks: +47 22 42 76 76